

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
POLITIKOS MOKSLŲ IR DIPLOMATIJOS INSTITUTAS
REGIONISTIKOS KATEDRA

Laurynas Tamulynas

**LIETUVOS DALYVAVIMAS UŽSIENIO MISIJOSE: KARINIAI IR
POLITINIAI ASPEKTAI**

Magistro baigiamasis darbas

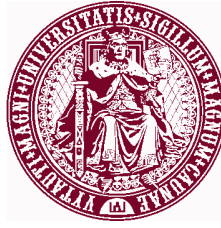
Baltijos regiono studijų programa, valstybinis kodas 62602S107

Politikos mokslų studijų kryptis

Vadovas Dr. Rytis Bulota _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2008

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY
SCHOOL OF POLITICAL SCIENCE AND DIPLOMACY
DEPARTMENT OF REGIONAL STUDIES

Laurynas Tamulynas

LITHUANIANS PARTICIPATION IN FOREIGN MISIONS:
MILITARY AND POLITICAL ASPECTS

Master's Thesis

Baltic Region Studies program, state code 62602S107

Political Sciences field

Supervisor: Dr. Rytis Bulota _____
(Science degree) (Signature) (Date)

Defended: _____
(Department dean) (Signature) (Date)

Kaunas, 2008

TURINYS

Santrumpų sąrašas	1
Santrauka	2
Summary	3
Įvadas	12
1. Neorealizmas ir konstruktyvizmas	15
1.1 Neorealizmas	15
1.2 Konstruktyvizmas	18
1.3 Tarptautinio saugumo performulavimas	20
2. Geopolitinis kontekstas	24
2.1 Rusijos grėsmė	24
2.2 NATO ir Rusijos santykiai	29
2.3 Lietuvos prioritetai: NATO ir/ar ESBO	31
2.4 „Vilnius 10“	32
2.5. Priešraketinė gynybos sistema. Kintantis mūšio laukas	33
3. Lietuvos karinės misijos	41
3.1 Partnerystė taikos labui	41
3.2. Europos saugumo ir gynybos politika (ESGP)	43
3.3 Balkanai: Kroatija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas	44
3.4 Afganistanas, Gruzija, Irakas	47
4. Reprezentatyvumas ir ateities perspektyvos	52
Išvados	62
Literatūros ir šaltinių sąrašas	63
Priedai	69

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

NATO – (angl. North Atlantic Treaty Organization) – Šiaurės Atlanto sutarties organizacija
UNPROFOR-1,2 (angl. UN Protection Force) – Jungtinių Tautų taikdariai
IFOR (angl. Implementation Force) – Realizavimo pajėgos
KFOR (angl. Kosovo Forces) - Kosovo pajėgos
SFOR (angl. Stabilisation Force) – Stabilizavimo pajėgos
AFOR (angl. Alban Force) - Albanijos pajėgos
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
EAPC (Euro-Atlantic Partnership Council)
SSSR – Sovietų Sąjunga
BALTBAT (angl. Baltic Battalion) – Baltijos batalionas
LITPLA-1,2,3 (angl. Lithuanian platoon) - Lietuviškas būrys
LITDET (angl. Lithuanian Detachment) – Lietuvos išlaisvintojai
PRT (angl. Provincial Reconstruction Team) – provincijų atkūrimo grupė
BALTSQN (angl. Baltic Squadron) – Baltijos dalinys
ESBO – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija
CJTF (angl. Combined Joint Task Forces) – Jungtinės pajėgos
MAD (angl. Mutual assured destruction) – abipusis susinaikinimas
SPRK - Strateginės paskirties raketų kariuomenė
NMD (angl. National missile defence) – Nacionalinė priešraketinė gynyba
SDI (angl. Strategic defensive initiative) – Strateginė gynybos iniciatyva
CŽV – centrinė žvalgybos valdyba
ABM – (angl. Antibalistic missile treatment) – Antibalistinių raketų sutartis
SSBN – (angl. fleet ballistic missile submarine) – raketinė povandeninė valtis (atominė)
PRGS – priešraketinės gynybos sistema
KAM – krašto apsaugos ministerija
ES – Europos Sąjunga
UN (angl. United Nations) – Jungtinės Tautos
ESDP (angl. European Security and Defence policy) – Europos saugumo ir gynybos politika

SANTRAUKA

Tarptautinei sistemai esant anarchiškai, dominuoja šalys turinčios didžiausią galią ir Lietuvos, kaip mažos ir turinčios mažai galios, šliejimasis prie supervalstybės JAV yra visiškai logiškas elgesys. Tuo pačiu Lietuvą su JAV sieja ir bendras identitetas, susiformavęs JAV nuosekliai nepripažįstant Lietuvos okupacijos 1940 ir 1944 metais, remiant Lietuvos nepriklausomybės atgavimą, puoselėjant ir padedant lietuvių emigrantus. Todėl Lietuvos atveju reiktų taikyti abi šias teorijas norint nagrinėti paramą JAV, NATO ir dalyvavimą jų rengiamose karinėse užsienio misijose.

Kadangi po šaltojo karo pasaulis iš bipoliarinio, vienu autorių nuomone tapo multipoliariniu, o kitų – unipoliariniu (jame dominuoja JAV), todėl toks Lietuvos šliejimasis prie didžiausią galią turinčio polio (abiem atvejais tai yra JAV) tampa suprantamu ir atspindinčiu neorealizmo idėjas, todėl iš daugelio egzistuojančių tarptautinių santykių teorijų mano manymu tinkamiausios paaiškinti Lietuvos dalyvavimą tarptautinėse misijose yra Neorealizmas ir Konstruktivizmas. Nors jos savo pagrindinėmis koncepcijomis prieštarauja viena kitai, bet Lietuvos atveju papildo viena kitą. Lietuvos šliejimasis prie JAV galios yra Neorealizmo teorijos veikimo lauke, o bendra vertybių sistema su Vakarų šalimis (labiausiai su JAV) – konstruktivizmo ir istorinės patirties santykiuose su Rusija.

Nagrinėjant karines Lietuvos užsienio misijas negalima apsiriboti tik tarptautinių santykių teorijomis, taip pat reikia suvokti geopolitinį kontekstą, kuris turi didelę įtakos dalį šalies elgesiui. Šiame kontekste labai svarbi Lietuvos kaimynė Rusija. Ši šalis valdo vienus didžiausių gamtinių žaliavų klodus, bei viena galingiausių kariuomenių su beveik 4000 branduolinių galvučių arsenalu. Rusijos grėsmė nėra nereali. Dabartinis Rusijos elgesys gali kelti rimtų susirūpinimų. Tai Lietuvą verčia ieškoti patikimų sąjungininkų, tokių kaip JAV..

Besąlygišką JAV palaikymą galime stebėti ne tik per karines misijas, bet ir per kitas karines programas, tokias kaip Priešraketinės gynybos sistema ir jos dislokavimas Europoje. Remdama JAV ir dalyvaudama misijose Lietuva didina savo saugumą, bet Lietuvos dalyvavimas užsienio karinėse misijose gali turėti ir neigiamų pasekmių, tokių kaip teroristiniai aktai Lietuvos teritorijoje (nors tai mažai tikėtina) ar Lietuvos piliečių pagrobimai islamo valstybėse iškeliant politinius reikalavimus. Taip pat tai negerina santykių tarp Rusijos (visur aktyviai besipriešinančiai Lietuvos sąjungininkei JAV) ir Lietuvos.

Rengiantis galimybę saugumo partneriu pasirinkti naują Europos Sąjungos saugumo politiką vietoje NATO ar kartu dalyvauti ir NATO ir ESGP, Lietuvai tektų rinktis vieną iš dviejų organizacijų, kad nekiltų suderinamumo problemų. Žinant, kad NATO ir JAV yra patikimesnis partneris, Lietuvos pozicija išlieka aljanso pusėje.

SUMMARY

It has been known for several decades that a constantly growing asymmetry of the military power between the US and their NATO allies complicates transatlantic security relations. If allies cannot communicate in military terms, the risk of political split appears. Therefore one of the main priorities is the necessity to ensure that the allies are able to make their substantial military contribution. Lithuania also contributes to it by taking part in missions together with its allies. Missions are of military (using weapons, executing military operations and performing police functions) and civil character (providing help in case of natural disasters, sending humanitarian aid to voluntary soldiers). This paper focuses mainly on military missions.

The subject of the paper: The participation of Lithuania in foreign military missions.

The relevance of the topic: More and more often articles appear in Lithuania and abroad criticising the participation of the Western countries in peace missions, including Afghanistan; casualties, moral validity of these missions and heavy expenses are questioned; a more and more prevailing idea of Neorealism is mentioned.

The goals of the paper:

- To introduce the main trends of the theories of international relations;
- To analyse the participation of Lithuania in foreign military missions with reference to the theories;
- To introduce a geopolitical context of the participation of Lithuania in foreign missions;
- To review Lithuanian foreign military missions;
- To discuss the perspectives of the participation of Lithuania in foreign military missions.

The method of work: The work is carried out using a descriptive analytical method, a comparative method and the analysis of scientific literature.

The aim of the paper: This paper aims to review the participation of Lithuania in peace missions, to discuss its political and military aspects, paying the greatest attention to theoretical aspects.

Among many existing theories of international relations, Neorealism and Constructivism are the most appropriate ones to explain the participation of Lithuania in international missions. Although the main conceptions of those theories are contradictory, in Lithuania's case they

complement one another. Supporting the power of the US, Lithuania operates in the field of Neorealism theory as well as a common system of values in line with Western countries (especially the US) operates in the field of Constructivism and historic experience with Russia.

Since the international system is anarchic, the dominant countries are those having the greatest power. Therefore Lithuania's support of the superpower is an entirely logical behaviour. Moreover, Lithuania is linked with the US by the common identity, which was formed by the US consistent denial of Lithuania's occupation in 1940 and 1944, supporting the restoration of independence and providing help for Lithuanian emigrants. Therefore in Lithuania's case both theories should be applied in analysing the support for the US and NATO and the participation in their foreign military missions.

The examination of Lithuania's foreign military missions should not be restricted to the theories of international relations. The geopolitical context, which has a great influence on the country's behaviour, should be taken into consideration as well. The historical context of relations is connected with the current behaviour and the attitude towards such countries as Russia and it also has influence on choosing allies and the support to the policy they execute, including the military one. Attention should also be paid to the reliability of the potential allies and the reality of threats, for instance, whether a real conflict with Russia is possible. Russia should be the starting point since it is the main factor which influences the choice and behaviour of Lithuania.

It is impossible to analyse Lithuania's international policy and its participation in missions without taking into consideration Russia, which is the greatest and most powerful neighbour. This country owns some of the biggest natural resources and one of the most powerful armies with the arsenal of almost 4000 nuclear heads. Therefore its influence on Lithuania cannot be neglected.

Russian threat is not unreal. Its current behaviour might raise serious concerns. Russian military doctrine, issued in 2000, claims that the possibility of a military conflict with any country or a bloc of countries is very slight and no country is considered as its potential enemy. The main current threats to Russian security and its territorial integrity are international terrorism, the spread of weapons of mass destruction and drug smuggling. Other threats are "territorial claims on Russian Federation" and "the expansion of military blocs and alliances which can endanger the security of Russian Federation".

According to the military doctrine, Russia does not intend to fight with any country or a bloc of countries. However, it prepares for defence. At the press conference held at the end of January, Russian president Vladimir Putin once again noted that Russia has tested a new complex of ballistic missiles which is not owned by any other country. The warheads of those missiles can outfight any missile defence systems. The ballistic missiles have maneuvering heads. This can already be treated as the nuclear-weapon threat.

Unconditional support of the US can be observed not only during the military missions, but also during military programs, such as the missile defence system and its dislocation in Europe.

Lithuanian foreign policy has been traditionally oriented towards transatlantic relations and the consolidation of strategic partnership with the US. There is no doubt that such an attitude has been influenced by the US itself because currently it is the only power in the geopolitical arena which can influence Russia in the Baltic Sea region. The amplification of the US influence in the region, the neutralisation of new threats and a greater influence of Lithuania in foreign policy are the main factors that induce Lithuania to support Euro-Atlantism. Also, Lithuanian choice is influenced by the unwillingness to become the object of “exchange”. It would become possible if the spheres of influence between Russia and the US or between the EU and Russia changed. It would be much more possible if the Lithuanian priority were Euro-continental security system. Inability to transform the EU and keep balance with Russia may lead Germany and France to the Russian zone of influence. It would be a threat to the independence of Lithuania. Because of these reasons Lithuania intends to limit its participation in ESDP. Officially it is stated as the intention to maintain transatlantic relations. However, it is not the only reason. ESDP is a step towards the federal model of the European Union which would limit the autonomy and decision-making of small countries. Lithuania is unwilling to become the province of the European Union, which, contrary to the NATO, is unable to provide security. Moreover, the participation in ESDP would require huge financial resources, which are allocated to NATO for the same purpose and therefore it is unreasonable to duplicate funds. There is also a problem of dual loyalty. Since the great EU countries and the US often come into conflict, it would become a problem to choose between NATO (the US) and ESDP (Germany, France). The participation of the US in the European defence system enables Lithuania to control political relations with other great countries – Germany and Russia. One more reason why Lithuania tends to support the US is that Germany and France neglect the concerns of small countries for the sake of their relations with Russia. Such behaviour is considered unreliable and therefore the priority is given to the US, since only trustworthy partners can remain in the security sphere.

Before the Vilnius Ten supported the US in attacking Iraq, there was an opinion that after becoming a member of the European Union, Lithuania as well as other post-socialist countries would give Europe a sense of freedom. This idea became very relevant during the G. W. Bush visit to Vilnius when he supported and guaranteed security to post-soviet states intending to become the members of NATO, saying “You are needed in NATO”. The Vilnius Ten soon proved this necessity but the opinion of the countries which assigned billions for their integration into the European Union and were against the war in Iraq was neglected. Soon after the war in Iraq, the US Congress approved the list of new candidates for NATO. G. W. Bush noted in his speech that those

members proved their necessity not only by words but also by their actions. However, until the invasion of Iraq, the tension between the US, its ally Great Britain and France, Germany and Russia was so strong that, according to the US Secretary of Defence D. Rumsfeld, the Vilnius Ten position separated Europe into two parts - the Old and the New one. The reproach expressed by France that the Vilnius Ten lost a good opportunity to remain silent and German reaction towards the participation of Polish soldiers in a post-Hussein Iraq show that either France and Germany do not understand Central Europe or they simply seek for autocracy in the continental foreign policy and therefore a different position of “New Europe” countries is unhandy for them.

Currently the dislocation of the US missile defence system is one of the leading issues in international meeting agenda. This issue is extremely important for Lithuania because its two strategic partners - the US and neighbouring Poland – are involved in it. Lithuania’s position towards the missile defence system was, and still is, rather complicated. On the one hand, Lithuania must support its strategic allies and partners. On the other hand, it would worsen relations with Russia. A new defence project, National Missile Defence, was created. New offers to this NMD system were made, applying SDI technologies but paying greater attention to the requirements. The danger to the continental part of the US is the alleged one in order to protect itself from “the villain country” in the future.

Nowadays many international relations experts have no doubt that the US objective to dislocate the elements of its missile defence system in Europe has little to do with the defence against Iran’s nuclear attack. It is thought that this way the US strives to strengthen its weakened strategic position in Europe. Moreover, the US further divides Europe, thus sharpening the dichotomy of “New” and “Old” Europe. In the context of international ant European security and stability, such US policy may be treated as unprofitable and stressful. On the other hand, this US step cannot be condemned looking from the perspective of its pragmatic concerns. In addition, the US home policy affairs should not be forgotten. The escalation of the problem of missile defence system might be an attempt of G. W. Bush administration to draw the attention of the US society away from the failures in Iraq on the eve of presidential elections. There is also a hypothetic possibility that the US plans are connected with the ambition to assure strategic supremacy over Russia in a nuclear face-off sphere. Recently there was an article in a very authoritative “Foreign Affairs” magazine, in which there was a discussion about the US possibility to destroy Russian nuclear forces at one stroke. Therefore there is a chance that nuclear missiles might be dislocated, for instance, in Poland, and that is the reason why Russia reacts so sharply. However, it is supposed that this issue is only a part of “political games” with military nuances.

If Lithuania were a neutral state, then its position towards the dislocation of missile defence system elements in Europe would be negative, since the US policy does not contribute to

the strengthening of security and stability in Europe and the world. Moreover, it is possible that Lithuania, as a loyal US ally, is becoming a pawn in the EU division process, which is unfavourable for a member of the EU. Also, being a neighbour of Poland, Lithuania is in the zone of real war danger because due to Warsaw's decision a tactical nuclear weapon may appear in Kaliningrad Region. Currently some experts are skeptical about these Russian threats and consider them to be an action of public relations. On the other hand, the nuclear militarisation of Kaliningrad Region as the response to the US plans is quite possible because Sergei Ivanov, who clearly mentioned the militarisation, is one of Vladimir Putin's closest comrades and he does not usually make motiveless statements. And finally, it is a matter of principle for Russia to show the US its power, since for Russians, principle is often more important than rationality.

Lithuania is not a neutral state and, as it has been mentioned before, Poland and the United States are its strategic partners. For this mere reason, Lithuania cannot openly criticise the position of these countries. Lithuania's position towards missile defence system is considered quite thought-out. "The question of Lithuania's participation in the US missile defence system is not discussed but the system itself and the implementation of its elements in Europe are very important to Lithuania and the whole international community [...]. Therefore we are convinced that the US missile defence system elements in Poland and the Czech Republic, as well as an eventual NATO missile defence system, will improve the security of Lithuania, Europe and Russia". This was said in a statement issued by the Ministries of National Defence and Foreign Affairs, which was a reaction to the National Defence Minister Juozas Olekas' position towards missile defence system announced during the visit to Moldova. Leaving aside the fact that National Defence Minister's words were masterfully distorted by the Russian media, he was not careful enough with his speech. In this situation Lithuania should make a statement emphasizing the complexity of missile defence system issue and the necessity of further consultations among parties in interest, in order to finally make a solution which will raise the level of security, stability and trust in Europe and the world. However, current position, expressed by Lithuanian officers of quite a high rank, is partially ill-considered. Its advantage is the reference to an eventual NATO missile defence possibility as a constructive solution to an arising critical situation. The remark that the dislocation of the US missile defence system elements is not planned in Lithuania is really wise. Leaving aside a predictable negative opinion of society towards this question, it can be assumed that in this situation Lithuania would have fewer plus factors. Even if the United States defrayed all the expenses, the financial profit would be incomparable with the costs of literally appearing in the frontline. Missile defence system elements are weapons of strategic importance; therefore they receive a special attention. There is no doubt that Lithuania would appear in the target of Russian and Belorussian strategic military forces and their political relations would reach extreme hostility. Until now

Lithuania managed to distinguish itself from the three Baltic States for being a friendly country towards Russia. However, if the US missile defence system elements appeared in Lithuanian territory, such an image would be destroyed, leading to economic consequences and possible actions of revenge from Russia and Belarus. From this point, we can gradually move on to the criticism of Lithuanian position. It is not clear, how the US missile defence system elements in Poland and the Czech Republic could improve Lithuanian, European and, interestingly enough, Russian security if from the military point of view, the possibilities of this project are rather disputable and, politically, its implementation only intensifies tension among the EU, the US and Russia. On the other hand, such formulation is a bow before the United States as Lithuania's strategic partner. A more flexible version of Lithuania's possible position, which was offered earlier, would seem more suitable in seeking to occupy a balanced position towards the missile defence system issue in the context of the EU and the US viewpoint. Generally speaking, the statement issued by the Ministries of National Defence and Foreign Affairs perfectly highlights the main aspects of the missile defence system situation and emphasises the global importance of the US step. However, accents had to be put in a slightly different way. The idea of the construction of missile defence system in the frames of NATO should be put in the first place, since it can theoretically join the US, the EU and Russia together, especially if the US widely declared concern for the strategic security is not purely populist. If a common missile defence system of Russia, the US and Europe were created, the world would move to a brand new level of security and trust, which would be useful for Lithuania. Lithuania supports the US through the EU initiative in the position of an observer. Thus it is possible to win time for making the most optimal decision and/or to become neutral. Since Lithuania is a member of both the EU and NATO, it has to manoeuvre between the two poles which are often in conflict. Lithuania takes up the position of a neutral observer, at least when lively discussions are in process, and thus it allows Lithuania not to get involved in conflicts with the EU as the economic supporter and to maintain the US as a security guarantee.

One of the possible Lithuanian actions, such as the participation in foreign missions for peace, is a certain promotion of its nation. After the collapse of the Soviet Union, the Western nations considered all post-soviet states as Russia. Therefore there was a need to regain former status. A new period of social adjustment began. After a long period of the Soviet Regime, post-soviet states had to adjust to the rules of Western Europe.

During the Soviet times some important things took place only internally. They were forbidden or not allowed to be demonstrated and therefore many things had to be masked. Now the situation has changed and everything that is important has to be overtly demonstrated. Lithuania

constantly has to search for something that is worth presenting to others. Thus a forced orientation towards inner reality changed its direction towards outer reality.

One of the reasons to take part in peace missions might be a desire to represent Lithuania. Such representation is rather easy because there is always a great demand of soldiers and support in hot spots. In this case Lithuania does not represent itself but rather participates as a mere workforce. It would be better for Lithuania to exploit the image of periphery as the centre of active life in the EU and Europe itself.

Identity has influencing and constructing power on the policy of states. On the one hand, Lithuania formed its national political identity according to the Western values. It led to a full NATO membership. On the other hand, Lithuania had to accept the differences between Russian and Western identity. After the end of the Cold War, when a bipolar confrontation disappeared, a lot of countries expressed their wish to become members of NATO. It is logical that during the Cold War occupied countries wanted to become members of NATO. It would have given them a security guarantee. However, it is not clear why NATO wants to accept new members despite the fact that the official enemy (the Soviet Union) has disappeared. Representatives of Constructivism explain this expansion not as a balance to the general threat but as the creation of a new identity. Pro-Western foreign policy of the Baltic States can be named as the institutionalisation of their identification with Western values and standards. In other words, Lithuania's participation in the Euro-Atlantic integration process constructs and restores the identity of Lithuania.

The cases of Afghanistan and Kosovo, where Serbia was identified as an enemy during the formation of collective identity, showed Lithuania that NATO standards are Lithuanian identity as well. After Russian military threat had declined, there appeared other new threats, the Taliban and Al-Qaeda being the greatest ones. Theoretically new threats, "enemies and others" are needed for collective identity. From the very beginning Lithuanian specialists of foreign policy understood that NATO is not only a geopolitical and political guarantee of security from Russia, but also a global protection from threats rising from such non-democratic elements as tyrannies and terrorists. In order to ward off these threats, Lithuania had to compare its identity to the Western one. After Russian threat had declined, Lithuania became more concerned with the democracy in the whole world, especially where NATO operates. Lithuania's participation in the liberation of Iraq and the deposition of Saddam Hussein showed its concurrence of standards with the West. This fact also encouraged Lithuania to take part in the Vilnius Ten in March 2003.

Recent studies conclude that national identity transforms into the collective one together with the European economic and security organisations, in this particular case with NATO. This transformation is reflected in Lithuania's foreign and security discourse. When the formation of the restored Republic of Lithuania began, its foreign and security policy was influenced by Russian

threat. In the second phase Lithuania harmonized its discourse of security policy with NATO, which led to membership in 2004. Lithuanian security policy gradually changed from seeing Russia as an enemy to understanding that Russia is a culturally and politically different society compared with Lithuania. NATO and Western countries became closely related.

This shows how international normative structure makes national politicians almost automatically accept common standards. On the other hand, not a few facts can be attributed to logical rationalism because the approval of Western standards guarantees the membership in Euro-Atlantic organisations.

The dimension of European security and defence in the EU states is often considered as “an additional means to ensure security and stability in Europe and abroad”. It is considered additional because NATO is the main security organisation for many EU countries. However, in order to remain relevant, Alliance must create new structures and gain abilities so that it could face new challenges. The transformation of NATO will determine the scheme of ESDP development. If the transformation is successful, many European countries will avoid the problem of “double loyalty” and will not support the creation of structures duplicating NATO.

According to Arunas Molis, the new initiatives announced at the 2002 Summit Meeting in Prague may be considered as the indicators of Alliance transformation. They included the striving to create NATO Response Force (NRF) and to implement the commitments of Prague forces. If NATO transformation proves a success, Alliance not only will maintain its strategic importance to the security of European countries which it had during the Cold War, but also take over some of the EU functions in the security sphere. If it does not happen, more and more countries will start to assume ESDP as their main security guarantee.

Several reasons influence Lithuania’s “euroatlantic” point of view towards ESDP. First, if ESDP eliminated the US from European security system, then the US commitments to the region would decrease. Therefore Russian influence on European security system might increase. If Lithuania becomes “the province” of the EU, it may lose security guarantees and start leaning towards Russian influence zone. In case of domination of Eurocontinentalistic security system, this is the most probable scheme. Moreover, the participation in ESDP means new expensive commitments which may mismatch with NATO responsibilities. Lithuania may face the problem of “double loyalty” and be forced to choose between the participation in NATO and the EU operations. Therefore the schemes anticipating the creation of European security alliance are not useful for Lithuania.

CONCLUSIONS:

The concept of Neorealism is typical of the current US policy. It is proved by the creation of such system as National Missile Defence (NMD). This system is created not because of theoretical threats arising from Islamic countries (they do not have almost any technical possibilities to threaten Europe), but in order to expand and consolidate its military power. While supporting the US, Lithuania becomes the upholder of this policy. According to the relations between Lithuania and the US, there will not be any resistance to the creation of NMD system in Lithuania and its neighbouring countries.

Since the international system is anarchic, the dominant countries are those having the greatest power. Therefore Lithuania's support of the superpower is entirely logical behaviour. Moreover, Lithuania is linked with the US by the common identity. Therefore in Lithuania's case both theories should be applied in analysing the support for the US and NATO and the participation in their foreign military missions.

Russian threat remains rather serious. The attempt to influence the surrounding countries by economic and military levers is evident. One of the Lithuania's reasons to take part in international missions is self-representation in international society. Lithuania's "Macchiavellic behaviour" (always being on the side of the stronger one) and the search for the "intercessor" country/bloc are determined by its historic experience (the partitions of the 18th century and occupation) and a constant confrontation with Russia. Current opposition between the "Old" and "New" Europe arises because of political domination in international arena and unwillingness to give ground to the US in Europe

Foreign military missions are more of political character. The possibility of military development can almost be ignored because of a small number of soldiers and the lack influence.

ESDP schemes anticipating the creation of European security alliance are not useful for Lithuania. The future of NATO remains uncertain because of undefined scheme of development and adequacy to new threats.

IVADAS

Jau keletą dešimtmečių yra žinoma, kad vis didėjanti karinės galios asimetrija tarp Jungtinių Amerikos Valstijų ir jų NATO sąjungininkių labai apsunkina transatlantinius saugumo santykius. Nes jei sąjungininkės nebeįstengia bendrauti karine prasme, atsiranda ir politinio skilimo rizika. Todėl vienu svarbiausių prioritetų išlieka būtinybė užtikrinti sąjungininkų gebėjimą prisidėti svariu kariniu įnašu. Prie to prisideda ir Lietuva, dalyvaudama misijose kartu su savo sąjungininkėmis. Misijos būna karinio (naudojami ginklai, vykdomos karinės operacijos, atliekama policinė funkcija) ir civilinio pobūdžio (pagalba stichinių nelaimių atveju, technologinių avarių atveju, humanitarinė pagalba padedant kariams - savanoriams). Šiame darbe būtent ir bus skiriamas didžiausias dėmesys karinėms misijoms.

Po penkių dešimtmečių okupacijos buvo atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė ir dabar šalis vystosi kaip moderni demokratinė valstybė, aktyviai integruojasi į tos pačios vertybinės orientacijos demokratinę valstybių susivienijimus. Mes siekiame draugiškų santykių su visomis užsienio valstybėmis, regioninio stabilumo, taikos. Tam turi pasitarnauti narystė NATO. Valstybių, NATO narių viršūnių susitikime Prahoje 2002 metų lapkrityje Lietuva gavo pakvietimą įstoti į NATO, o 2004 m. kovo 29 dieną Lietuva tapo NATO nare. Mūsų respublikos strateginė nuostata yra įtvirtinti laimėjimus valstybės kūrimo, saugumo stiprinimo, kad nebebūtų grįžtama į senus laikus. Narystė NATO įtvirtina ir viso Baltijos regiono saugumą bei stabilumą.¹

Iki narystės NATO pradžios Lietuva įgyvendino pasirengimo narystei programą. Dar 2001 m. gegužės mėn. Visos svarbiausios Lietuvos parlamentinės partijos pasirašė bendrą Susitarimą, kuriame jos visos sutaria dėl Lietuvos gynybos politikos, kurios svarbiausias akcentas yra narystė NATO. Tuo pačiu išsipareigojama, kad Lietuva ir toliau aktyviai dalyvaus NATO Partnerystės taikos labai programoje, įgyvendins prisiimtus partnerystės išsipareigojimus.

Lietuva jau nuo 1994 m. dalyvauja Jungtinių Tautų ir NATO vadovaujamose operacijose: 1994 – 1995 m. UNPROFOR-2 Kroatijoje, nuo 1996 m. IFOR ir SFOR Bosnijoje-Hercegovinoje, nuo 1999 m. Kosove, ir AFOR Albanijoje.² Iš viso iki 2003 metų tarptautinėse taikos palaikymo operacijose dalyvavo beveik 1000 Lietuvos karių. Jie tarnavo daugiausia Lenkijos bei Danijos batalionų sudėtyje.³ Įsipareigota ir toliau dalyvauti NATO vadovaujamose tarptautinėse operacijose, krizių ir konfliktų prevencijoje. Lietuvos kariuomenė parengiama pagal NATO reikalavimus, ji turi būti gebanti veikti su NATO pajėgomis taikos metu bei Šiaurės Atlanto sutarties 5 str. operacijose – ginant save ir sąjungininkus.

---

¹ <http://nato.lt/kelias2>

² <http://www.postscriptum.lt/2-nato/lietuvos-taikdariai-%E2%80%93-salies-semke-stojant-i-nato/>

³ <http://www.postscriptum.lt/2-nato/lietuvos-taikdariai-%E2%80%93-salies-semke-stojant-i-nato/>

Reikalavimai Lietuvai kaip NATO narei nėra labai dideli. Savo biudžete krašto gynybai ji privalo numatyti tik du procentus nuo bendrojo vidaus produkto. Tai mažiau nei švietimui, tai tris kartus mažiau, nei kiekvienas iš mūsų vidutiniškai išleidžia alkoholiniams gėrimams. Pagal susitarimą, Lietuva, įsijungusi į NATO, gali nesirūpinti raketomis, o prisidėti, sakysime, ryšių, navigacijos, inžinerijos ar medicinos srityse. Šitaip karinės išlaidos mūsų valstybei sumažėtų, nemažinant krašto saugumo. Dar neįstoję, gavome karo laivų, sraigtasparnių, ryšio priemonių, radarų, transporto priemonių. Mūsų jaunimas veltui mokomas karo mokslų Vakaruose. Tai, galima sakyti, mums padovanoti milijonai.

Kaip istorinis paveldas Lietuvai lieka skatinti tarpusavio pasitikėjimą su Rusija. Lietuva remia daugiašales iniciatyvas, skirtas įtraukti Rusiją į glaudesnę ir prasmingą praktinę bendradarbiavimą su NATO, ir pati jame aktyviai dalyvauja. Lietuvai papildomus rūpesčius kelia Rusijos karinis tranzitas į Kaliningrado sritį. Tiesa, dabar tranzitas vyksta pagal įstatymus ir susitarimus, Lietuva iš esmės patenkinta esama padėtimi.

Šiuo metu Lietuva jau yra NATO bloko dalis. Narystė šioje organizacijoje užtikrina Lietuvai precedento neturintį karinio, politinio ir ekonominio saugumo lygį. Įsiliejimas į demokratinių Vakarų šalių visuomenę skatina šalies ekonominę plėtrą, didina vidaus stabilumą ir atveria galimybes kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei reaguojant į gamtines ar technologines nelaimes.

Bet iškyla klausimai: ar tai vienintelės priežastys dalyvauti taikos palaikymo misijose, kurios kai kuriais atvejais yra beveik vienašališki JAV veiksmai? Ar Lietuvos dalyvavimas yra būtinas? Ar Lietuvos pozicija santykiuose su JAV ir Europos Sąjungos gali būti pavadintas Makiaveliška. Kokios priežastys skatina tokius jos veiksmus? Ar Lietuvos šliejimasis prie JAV galios yra paaiškinamas neorealistinėmis idėjomis?

Darbo objektas:

Lietuvos dalyvavimas karinėse užsienio misijose.

Temos aktualumas:

Lietuvoje ir užsienyje vis dažniau pasigirsta kritinių straipsnių apie vakarų šalių dalyvavimą taikos palaikymo misijose, tame tarpe ir Afganistane, kvestionuojamos didelės išlaidos, moralinis tokių misijų pagrįstumas (abejojama kilniais tikslais), žmonių aukos, užsimenama apie vis labiau įsigalinčią neorealizmo idėją.

Darbo uždaviniai:

- Pristatyti pagrindines tarptautinių santykių teorijų sroves
- Remiantis teorijomis analizuoti Lietuvos dalyvavimą karinėse užsienio misijose
- Pristatyti Lietuvos dalyvavimo užsienio misijose geopolitinį kontekstą

- Apžvelgti Lietuvos karines užsienio misijas
- Aptarti Lietuvos dalyvavimo karinėse užsienio misijose perspektyvas

Darbo metodas:

Darbe naudojamas aprašomasis analitinis metodas, mokslinės literatūros analizė, lyginamasis metodas.

Darbo tikslas:

Šis darbas skirtas apžvelgti Lietuvos dalyvavimą taikos palaikymo misijose. Aptarti politinius ir karinius šio dalyvavimo aspektus, didžiausią dalį skiriant teoriniams aspektams.

1. NEOREALIZMAS IR KONSTRUKTYVIZMAS

Po Šaltojo karo tarptautinių santykių analizėje, ir saugumo studijose, išryškėjo dvi teorinės paradigmos - racionalizmas ir reflektyvizmas. Pirmoji siejama su įsigalėjusia saugumo samprata (realizmu, neorealizmu, neoliberalizmu), antroji su konstruktyvizmu, postmodernizmu ir kritinėmis teorijomis ir kt. Remiantis racionalizmo paradigma saugumas suprantamas objektyviai - kaip tam tikra siektina būseną, reflektyvizmo - intersubjektyviai - kaip socialinis konstruktas.⁴

1.1 Neorealizmas

Šiuo metu yra diskutuojama, kad neorealizmas yra netikama teorija ir, kad ši teorija neatitinka dabartinės politinės situacijos pasaulyje. Šio kritinio požiūrio atstovai mano, kad globalinės politinės struktūros nėra pastovios ir kad ateitis nebūtinai turi būti panaši į praeitį. Taigi jie prieštarauja dviem tezėms, kurias kėlė ir gynė Kenneth Waltz. Pirmoji yra ta, kad tarptautinė sistema, kuri išliko stebėtinai mažai pakitusi per išstisus tūkstantmečius, nesikeis ir ateityje. Antroji yra ta, kad anarchinė sistema sužlugdys, kaip sužlugdydavo iki šiol, visus jos reformavimo projektus. Neorealistai priduria, kad moraliniai argumentai, kuriais grindžiamos kitokios tarptautinės tvarkos vizijos, neužkirs kelio senosioms elgsenos struktūroms - valstybinei nesantaikai ir karams - atsikartoti.⁵

Realistai saugumo sąvoką prilygina galios sąvokai. Saugumas tapatinamas su valstybės saugumu nuo išorės pavojų, ir jo siekiama didinant valstybės karinę galią. Šis į valstybę orientuotas - etatocentristinis - saugumo apibrėžimas kildintinas iš realistinių prielaidų, nubrėžiančių griežtą ribą tarp valstybės vidaus „tvarkos“ ir tarpvalstybinės „anarchijos“, arba „prigimtinės būklės“, kur karas yra nuolat tyrantis grėsmė.⁶ Nesant tarptautinės valdžios, pajėgiančios sutvardyti atskirų agresyvių siekių, norėdamos saugumo valstybės turi pasikliauti savo pačių jėgomis. Tačiau kaip realistai pripažino, sistema dažnai sukuria vadinamąją „saugumo dilemą“: tai, ką valstybė laiko pateisinamomis savigynos stiprinimo priemonėmis, kitų gali būti traktuojama kaip grėsmingas ginklavimasis.⁷ O tai gali paskatinti destabilizuojančias ginklavimosi varžybas, kurios mažina bendrąjį sistemos ir jai priklausančių atskirų valstybių saugumą. Realistų požiūriu, bet koks stabilumas, kuris egzistuoja tokiaame pasaulyje, egzistuoja tik jėgų pusiausvyros dėka.

Šios prielaidos apie tarptautinės sistemos pobūdį („Tarptautinė anarchija nėra koks nors fiksuotas tarptautinių santykių pavidalas, turintis santykinai nuolatinius požymius. Tai labiau tam tikra sąlyga, kuri gali reikštis įvairiais pavidalais. Anarchine struktūra gali keistis priklausomai nuo

⁴ Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu. *Politologija*, 2001/3 (23). P. 22 - 23

⁵ <http://www.columbia.edu/cu/pr/00/03/kennethWaltz.html>

⁶ Waltz, K. N. 1979: *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley

⁷ Smoke, R. 1975: *National security affairs*. In F. Greenstein and N. Polsby (eds), *Handbook of Political Science*, Reading, Mass.: Addison-Wesley, vol. 8, 247-362.

pačių įvairiausių (ekonominių, kultūrinių, ekologinių ir t.t.) sąryšių tarp jos elementų pobūdžio. Todėl net ir tuo atveju, kai galios pusiausvyros sankloda išlieka nepakitusi, pati struktūra vis dėlto gali keistis tapti daugiau arba mažiau anarchiška⁸) ir savo saugumo siekiančių valstybių elgesį realistų buvo pasitelkiamos analizuojant didžiųjų valstybių elgseną laikotarpiu po Antrojo pasaulinio karo. Ginklavimosi varžybų tarp JAV ir Sovietų Sąjungos eskalacija gali būti traktuojama kaip klasikinis saugumo dilemos atvejis; tačiau griežtas dvipoliškumas sukūrė jėgų pusiausvyrą, kuri, Kennetho Waltzo ir kitų realistų požiūriu, garantavo gana aukštą saugumo laipsnį.⁹ Šaltojo karo įtampa, paskatinusi „neregėtų prievartos technologijų“ atsiradimą, sukūrė naują tarptautinių santykių specializacijos terminą - nacionalinis saugumas.¹⁰ Išpažindama realistinę pasaulėžiūrą ir patirdama smarkią JAV ir SSRS strateginių nuostatų įtaką branduolinio ginklo ir JAV bei jos sąjungininkių ar netgi priešininkų iš Varšuvos bloko, NATO aljanse saugumo atžvilgiu, visa nacionalinio saugumo sritis buvo grindžiama prielaida, jog kadangi branduolinis karas per daug pavojingas, kad jį galima būtų pradėti, saugumas yra tapatus branduolinei atgrasai ir branduolinių jėgų pusiausvyrai (MAD koncepcija).

Nors šaltojo karo ideologija atitiko realizmą, tarptautinio saugumo tapatinimas su strateginiais didžiųjų valstybių santykiais nebuvo visiškai neginčijamas net šaltojo karo metu. Hedley Bull pabrėžė vyraujančių saugumo koncepcijų etnocentrizmą, nes tarptautinių santykių studijų apsiribojimas JAV - Sovietų Sąjungos santykiais reiškia, kad jų saugumas tapatinamas su tarptautinės sistemos kaip visumos saugumu. Telkiant beveik visą dėmesį politinei-karinei problematikai, tie teoriniai darbai, kuriuose buvo keliami valstybių ekonominių santykių klausimai, buvo priskiriami „žemosios politikos“ sričiai.

Nors dvipoliškumas pradėjo aižėti daug anksčiau už šaltojo karo pabaigą, o ekonominiai klausimai atsirado saugumo darbotvarkėje po Marshallo plano aštuntojo dešimtmečio naftos šoko, rimtos diskusijos saugumo prasmės klausimu prasidėjo tik devintojo dešimtmečio pradžioje. Šaltojo karo suintensyvėjimas, žadindamas baiminimąsi dėl galimo branduolinio karo, vertė susimąstyti, ar ginklavimosi varžybų eskalacija suderinama su saugumo stiprinimo poreikiu. Diskusijose dėl branduolinės atgrasos daugiausia dėmesio buvo skiriama tam, kiek yra patikimas JAV pažadas garantuoti Vakarų Europos saugumą. Devintojo dešimtmečio pradžioje branduoliniai ginklai, dislokuoti šalyse tariamo jų nacionalinio saugumo sumetimais, kai kuriuos žmones privertė pasijusti labai nesaugiai: paradoksalu tai, kad nacionalinio saugumo koncepcijos tapo įtakingiausios tuo metu, kai Reagan administracijos Strateginė gynybos iniciatyva (SDI) aiškiai atskleidė tai, jog valstybė jau negali garantuoti piliečių saugumo savo pačios teritorijoje. Tiems, kurie kritiškai

⁸ Barry Buzan „Žmonės, valstybės ir baimė“ Eugrimas, Vilnius 1997m 226-227p

⁹ Waltz, K. N. 1964: *The stability of a bipolar world*. Daedalus, 93, 881-909

¹⁰ Washington: Pergamon Brassey. Beck, P. G. and Berkowitz, M. 1966: *The emerging field of national security*. World

vertino realistų strategines koncepcijas, karinis valstybės saugumas reiškė nesaugumą individų, paverstų branduolines atgrasos strategijos įkaitais.

Kai devintojo dešimtmečio pradžioje konfliktas tarp didžiųjų valstybių sparčiai deeskalavosi ir pasaulis pasirodė stovįs ant kitokios tarptautinės tvarkos slenksčio, atsirado galimybė praplėsti saugumo tematiką. Dabartinių teorinių priešpriešų realizmo paradigmai įvairovė garantuoja, kad siūlomi nauji saugumo apibrėžimai bei nauji keliai jam pasiekti bus ginčijami labiau nei senieji. Prasidėjęs dialogas saugumo temomis jau rodo, jog vyksta esminė idėjinė revizija, susijusi ne tik su tais teoriniais pagrindais, kuriais rėmėsi tradicinė saugumo samprata, bet ir bendresniais visos šios srities epistemologiniais pagrindais.

Dabartinės pastangos peržiūrėti saugumo sąvoką kildintinos iš labai skirtingų šaltinių - iš Vakarų politikų bei akademikų, iš „naujojo mąstymo“ atstovų buvusioje Sovietų Sąjungoje, iš teoretikų, užsiimančių Pietų saugumo problematika. Be to, ankstesnes realistines saugumo koncepcijas pradėjo naujai permąstyti patys realistai, ne vien realizmo tradicijos kritikai. Susidūrę su branduolinio ginklavimosi varžybų pasiekta aklaviete ir galimybe visiškai sunaikinti pasaulį, net strategai pradėjo diskutuoti dėl branduolinės atgrasos strategijos sumažinimo iki racionalaus lygio, dėl teorijos fokusavimosi vien į didžiųjų valstybių santykius, dėl paties karo prasmės.¹¹ Kvestionuojamas tas išskirtinis dėmesys kariniam didžiųjų valstybių saugumo aspektui, kuris buvo būdingas šaltojo karo periodui, nes saugumo sąvoka vis labiau plečiama - į ją įtraukiant ekonominius bei ekologinius saugumo aspektus. Suvokiant silpną ekonominę Pietų poziciją ir matant, kad Šiaurės valstybės savo saugumą vis labiau sieja su savo ekonominiais interesais, diskusijos dėl naujos tarptautinės tvarkos aprėpia plačią problematiką, pradedant nuo ekonominio, karinio ir ekologinio saugumo santykinės svarbos ir baigiant pasaulinės ekonomikos nestabilumo tikimybe mažėjant JAV hegemoniniam vaidmeniui.

Turbūt neatsitiktinai ši saugumo problematikos revizija vyksta tuo pat metu kaip ir tarptautinių santykių „trečiasis ginčas“, kur bendresniu pavidalu kvestionuojami pačios disciplinos teoriniai pagrindai.¹² Pagal šiuos kritinius požiūrius saugumo koncepcijos, labiau atitinkančios dabarties pasaulį, kūrimas reikalauja pamatinės realistinės analizės prielaidų revizijos: realizmo kritikų įsitikinimu, vis labiau integruotame pasaulyje, susiduriančiame su įvairialypiais pavojais savo saugumui, etatistinė saugumo analizė, telkianti dėmesį vien į politinius/karinius saugumo aspektus, jau negali mūsų tenkinti. Realistai daugiausia dėmesio skiria problemoms, susijusioms su kariniu saugumu, kai kurie jų pripažįsta, jog JAV karinį pajėgumą kartais atstoja jų ekonominė galia.

---

¹¹ Politics, 19, 122-136. Booth, K. 1991: Strategy. In A. J. R. Groom and M. Light (eds), *A Handbook of International Relations Theory*

¹² Lapid, Y. 1989: The third debate: on the prospects of International theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33, 235—254.

Akivaizdu, kad *Pax Americana* idėja, pabrėžianti karinę ir policinę JAV viršenybę, tėra ankstesnių etnocentrinių nacionalinio saugumo koncepcijų atmaina, ir nuo jų skiriasi tik tuo, kad Rytų-Vakarų priešpriešą pakeičia Šiaurės-Pietų priešprieša. Nors yra ir tokių teoretikų, kurie mato išliekančių karo grėsmių dabartinėje Europoje¹³, daugumos naujų saugumo koncepcijų dėmesys pakrypo į Šiaurės-Pietų („Šiaurės-Pietų koncepcija reiškia socioekonominių ir politinių skirtumų tarp turtingųjų Šiaurės šalių ir skurstančių pietų atskyrimą, bei analizavimą“) saugumo problemų matmenį, o tai iš principo gali tik sustiprinti pavojingą Šiaurės-Pietų poliarizacijos tendenciją. Nepaisant išliekančių JAV ir Rusijos branduolinio nusiginklavimo problemų, šaltojo karo pabaiga diskusijas ginklų kontrolės klausimais pakreipė į Pietų ginklavimosi problematiką; nors nuolatinis Šiaurės ginklavimasis moderniausia ginkluote – galimam jos panaudojimui prieš nepriimtinus Pietų režimus – pačioje Šiaurėje kartais suvokiamas kaip ne mažesnė grėsmė saugumui negu vidaus konfliktai. Net Pietums simpatizuojantys balsai kartais palaiko šį naują požiūrį, pagal kurį visas nesaugumas - karų, ekonominio atsilikimo, gyventojų pertekliaus, žmogaus teisių pažeidinėjimo ar aplinkos alinimo pavidalu - lokalizuotas tik Pietuose. Nemenkindama šiame regione egzistuojančių grėsmių saugumui, saugumo revizija vis dėlto turėtų priešintis naujų skiriamųjų linijų kūrimui, nes jos tik nuslepia globalines nelygybės struktūras, kurios vienodai didina tam tikrų individų bei grupių nesaugumą tiek Šiaurėje, tiek Pietuose. Siekdami revizuoti saugumą turėtume vengti tradicinio mąstymo dichotomijų.¹⁴ Dabar panagrinėkime, kaip realizmas ir kai kurie šiuolaikiniai jo kritikai įsivaizduoja šią reviziją.

1.2 Konstruktyvizmas

"Socialinio konstruktyvizmo" teoretikai taip pat sutinka, kad tarptautiniai santykiai yra galios politika. Svarbiausia tarptautinės politikos struktūra yra daugiau socialinė, nei griežtai materialinė. Žymiausi konstruktyvistai tarptautinių santykių disciplinoje yra A. Wendt, J. Ruggie, F. Kratochwil, M. Finnemore, E. Adler, N. Onuf. Konstruktyvistinėje teorijoje galima išskirti kelias svarbiausias temas, į kurias koncentruojama tarptautinių santykių analizė. *Pirmiausia* svarstomi valstybės identiteto klausimai, *antra*, analizuojama tarptautinės anarchijos idėja, bei suverenios teritorinės valstybės formavimasis ir, *trečia*, ypatingas dėmesys skiriamas normų ir taisyklių vaidmeniui.

Anot konstruktyvizmo atstovų, identitetas susieja veikėjus (valstybes) su struktūra (tarptautine sistema). Taigi identitetas daro įtaką veikėjų interesams. Tai, kuo jie save laiko, nulemia tai, kokius interesus jie prisiskiria.

Šio požiūrio atstovas Alexander Wendt, pagrindinius teiginius apie tarptautinę politiką pasiskolino ir realizmo atstovų. Jis taip pat mano, kad: *pirma*, valstybė yra pagrindas tarptautinėje

¹³ Mcarsheimer, J. 1990: *Back to the future: instability in Europe after the Cold War*. International Security, 15, 5-56

¹⁴ Tarptautinių santykių teorija šiandien. ALK, Algarvė, 2000

sistemoje; *antra*, tarptautinė sistema yra anarchiška ir valstybės yra nusiteikusios agresyviai viena kitos atžvilgiu; *trečia*, viena valstybė negali būti tikra dėl kitos valstybės veiksmų; *ketvirta*, pagrindinis valstybės tikslas yra išlikti; *penkta*, valstybės elgiasi racionaliai.¹⁵

Ir klasikinis, ir struktūrinis realizmas laikosi nuostatos, kad tarptautinė anarchija skatina valstybes nuolat rūpintis savo saugumu, dėl to jos nusiteikusios priešiskai viena kitos atžvilgiu. Kadangi nėra centrinės valdžios, tarptautinė sistema neišvengiamai tampa savanaudiška, kurioje nuolat linkstama prie galių pusiausvyros ar karo. A. Wendt tvirtina, kad anarchija gali turėti bent trijų tipų struktūras, kurios grindžiamos trimis skirtingais vaidmenimis. Čia aiškesnis tampa A. Wendt tvirtinimas, kad "anarchija yra tai, ką valstybės iš jos sukuria". Jam anarchija yra "tuščias modelis". Anot jo struktūrą reikia suprasti kaip socialinę struktūrą, apibūdinamą per subjektyvių ir bendrų idėjų sąveiką.¹⁶

Konstruktivizmo teoretikai pabrėžia, kad nė viena žmogaus organizuota veikla, taip pat ir tarptautiniai santykiai, negalėtų egzistuoti be taisyklių ir normų, kurios leidžia tikėtis tam tikrų nustatytų ir numatomų veikėjo veiksmų. Kai kurios normos, pavyzdžiui, valstybės teritorinio neliečiamumo principas, tarptautiniuose santykiuose yra taip įsigalėjęs, kad iš viso nebelaikomas taisykle, o beveik neginčijamu faktu.¹⁷

Tačiau iš esmės "socialinio konstruktivizmo" atstovai tarptautinę politiką supranta kitaip nei neorealistai. Pastarieji mano, kad struktūrą atspindi materialinis pasiskirstymas. O socialinio konstruktivizmo atstovai mano, kad struktūra yra socialinių santykių produktas. Anot konstruktivistų, kiekviena visuomenės sistema yra socialinis konstruktas. Jie sutinka, kad socialines struktūras nulemia bendras žinojimas, materialiniai veiksniai ir praktika. Tik sąveikaudami tarpusavyje sąveikos elementai sukuria bendrą struktūros sampratą, bendrą reikšmių visumą. Veikėjai veikdami savo aplinkoje, nuolat dalijasi tam tikromis žiniomis apie save ir kitus su kitais subjektais. Jie interpretuoja vienas kito elgesį, ir taip sukuria intersubjektyvų supratimą apie sistemą. Taigi svarbiausios visuomenės sistemos grįstos ne materialiniais veiksniais, o yra intersubjektyvios, suformuotos bendro žinojimo. Konstruktivizmo tikslas yra išsiaiškinti, kaip per veikėjų sąveiką susiformuoja tam tikra pasaulio samprata, kaip socialinė realybė ar atskiri fenomenai žmonėms tampa tuo, kuo yra.¹⁸

A. Wendt mano, kad galios pasiskirstymo tarptautinėje politikoje reikšmė itin priklauso nuo interesų pasiskirstymo, o interesų turinį suformuoja idėjos. Jis teigia ne tai, kad idėjos yra

---

¹⁵ Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu. *Politologija*, 2001/3 (23). P. 22 - 23

¹⁶ Baylis J. International and global security in the post - cold war era. *The Globalization of World Politics. An Introductio to International Relations /edited by Baylis J, Smith St.* Oxford, New Yark [N.Y.]: Oxford University Press, 2005. P. 3] 0

¹⁷ Lakniūnaitė D. Naujausios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktivizmas, postmodernizmas ir virtualizmas. *Politologija*, 2000/4 (20). P. 60

¹⁸ Ten pat. P. 57

svarbesnės už galią ir interesą, o kad jos nepriklauso nuo galios ir intereso. Galia ir interesas yra tokie pat svarbūs ir lemiami, kaip ir anksčiau. Galia ir interesas juos sudarančių idėjų dėka sukelia padarinius.¹⁹

Alexander Wendt teigia, kad socialinė struktūra sukuria saugumo dilemą. Valstybės nepasitiki viena kita, dėl to blogai vertina viena kitos veiksmus. Taigi dėl to kiekviena valstybė savarankiškai rūpinasi savo saugumu.

"Socialinio konstruktyvizmo" atstovai gali būti ir optimistiškai ir pesimistiškai nusiteikę kalbant apie pokyčius tarptautiniuose santykiuose ir užtikrinant tarptautinį saugumą.

1.3 Tarptautinio saugumo performulavimas

Realistinė saugumo revizija vyksta dviem skirtingomis kryptimis, analogiškoms anksčiau nagrinėtoms etatocentristinių ir bendrojo saugumo koncepcijų kryptims. Pirma, yra realistų, kurie saugumą analizuoja pokarinio realizmo sąvokomis, tačiau jas adaptuoja šaltojo karo baigties pasauliui. Jų siūlomas saugumo apibrėžimas, postuluodamas, kad valstybe yra vientisas agentas, teikia pirmenybę modifikuotai tarptautinės tvarkos bei stabilumo versijai, kurioje numatoma kurti valstybių kolektyvinio saugumo struktūras. Pripažindamas, kad JAV dominavimas negali būti amžinas ir kad JAV jau negali veikti viena, Henry Kissinger saugumą sieja su Šiaurės valstybių sandoros atkūrimu; Šiaurės valstybės taip pat turi palaikyti pastangas kurti valstybinius regioninius blokus tokiuose nestabiliuose Pietų rajonuose kaip Artimieji Rytai. Panašiai Charles ir Clifford Kupchan siūlo naują galingiausių valstybių kolektyvinio saugumo versiją, analogišką XIX amžiaus Europos sandorai (*Concert of Europe*). Saugumą apibrėždami sistemos stabilumo terminais jie teigia, kad universalios kolektyvinio saugumo organizacijos yra pasmerktos žlugti, nes jos reikalauja išsižadėti nepriimtinais daug suverenumo ir neatspindi realios valstybių galios; viena iš funkcijų, kurias gali atlikti karinių galybių kolektyvinio saugumo grupė - garantavimas, kad periferiniai konfliktai (kurių pavyzdžiai imami vien iš Pietų) bus „izolijuojami arba išsprendžiami“. William Odon saugumą tapatina su nauja *Pax Americana* sistema, kur JAV karinis dominavimas strateginiuose regionuose padeda išlaikyti taiką. Jis ragina JAV didinti savo karinį pajėgumą vykdyti žaibiškas intervencijas Pietuose (Irakas, dalinai Afganistanas).

Laikydami realizmo tradicijos visi šie autoriai saugumą tapatina su tarptautinės sistemos ir tarptautinių sienų saugumu ir mano, jog jis gali būti garantuotas tik išlaikant hierarchizuotą tarptautinę sistemą, kurioje didžiosios valstybės veikia kaip pasaulio žandarai. Ši nauja realistinė analizė („Tarptautinė politinė sistema yra anarchija, kurios pagrindinė charakteristika – aukščiausios valdžios nebuvimas. Tuo tarpu pagrindinis valstybių bruožas yra jų suverenitetas arba atsisakymas pripažinti bet kokią politinę valdžią, aukštesnę už jas pačias.<...> Žvelgiant iš istorinės

---

¹⁹ Wendt A. Tarptautinės politikos socialinė teorija. Vilnius (Eugrimas), 2005. P. 148

perspektyvos, suverenios valstybės ir tarptautinė anarchija viena kitą sąlygoja ta prasme, kad kiekviena jų generuoja ir formuoja kitą.²⁰) neperžengia ankstesnių nacionalinio saugumo studijų etnocentrizmo. Siekdama tvarkos, apibrėžiamos karinių konfliktų sprendimo terminais, ji visiškai neliečia ekonominio neteisingumo ar ekologinės degradacijos problemų; tuo tarpu tie, kurie siūlo šį platesnį saugumo apibrėžimą, teigia, jog karinės galios didinimas, dėl kurio atitraukiamas išteklius nuo civilinio gyvenimo bei švaresnės aplinkos kūrimo poreikių, gali tapti ekonominio ir ekologinio nesaugumo veiksniumi. Jų įsitikinimu, šiuolaikinė karinė technologija brangi ne tik piniginiu, bet ir ekologiniu atžvilgiu, nesalina gamtos išteklius ir masiškai teršia aplinką.

Svarbiausią saugumo sąvokos reviziją, atliktą iš neorealizmo pozicijų ir mėginančią pasistūmėti toliau šios militarinės ir etatocentrinės nuostatos, pateikia Barry Buzan savo knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“. Vadindamas save „liberaliu realistu“ Buzan į saugumo sritį įtraukia problemas, kurias kelia bendrojo saugumo idėjos šalininkai. Saugumo sąvoką išplėsdamas taip, kad ji reikštų laisvę nuo karinių, politinių, socialinių, ekonominių bei ekologinių grėsmių, Buzan ragina kurti naują tarptautinio saugumo studijų sritį, kurioje, kitaip nei tradicinėse nacionalinio saugumo studijose, būtų remiamasi šiuo daugiamačiu saugumo apibrėžimu.²¹

Nors saugumą Buzan nagrinėja individo, valstybės ir tarptautinės sistemos lygmenimis, jo įsitikinimu, būtent suvereni valstybė išliks svarbiausiu ir efektyviausiu saugumo garantu. Atremdamas tezę, kurią kelia Pietų analitikai, jog valstybė gali būti veikiau grėsmės, o ne saugumo šaltinis, Buzan argumentuoja, jog evoliucija „stiprių valstybių“ link, kuri būdingesnė Vakarams, individui garantuoja didesnę saugumą. O dėl tarptautinės sistemos, tai Buzan nėra įsitikinęs tuo, kad anarchijos panaikinimas čia išties reikštų saugumo dilemos sprendimą. Vis dėlto iš principo pripažindamas realizmo nubrėžtą valstybės vidaus tvarkos ir tarpvalstybinių santykių anarchijos distinkciją, jis prognozuoja, jog sistemai pamažu judant link „brandžios anarchijos“, t.y. link stabilesnės tarptautinių santykių anarchijos formos, kartu vykstant valstybių stiprėjimo procesui, tarptautinis saugumas tvirtės. Buzan taip pat mano, jog globalinės integracinės rinkos jėgos vis labiau skatina šį judėjimą „brandžios anarchijos“, tad ir didėjančio tarptautinio saugumo link.²²

Pripažindamas stiprių ir silpnų valstybių skirtumą Buzan žengia toliau už realistinės analizės tradicijos, kuri postuluoja, jog nacionalinio saugumo srityje valstybė yra vieningas, vientisas ir neproblemiškas agentas. Tačiau jo teiginys, kad stiprios valstybės, kurias jis tapatina su Vakarų demokratiškomis valstybėmis, gali garantuoti savo piliečiams saugumą, kritikų yra ginčijama.²³ Šiai jo tezei prieštarauja įvairių socialinių mažumų padėtis - ekonominiu požiūriu ji dažnai blogėja, kai prioritetas teikiamas karinio saugumo interesams. Nacionalinių interesų sąvoka,

²⁰ Barry Buzan „Žmonės, valstybės ir baimė“ Eugrimas, Vilnius 1997m. 194-195p

²¹ Missile Age. New York: Praeger. Buzan, B. 1991: People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era

²² Ten pat

²³ Smith, S. 1991: *Mature anarchy, strong states and security*. Arms Control, 12, 325—339.

kurios pagrindu formuojama nacionalinio saugumo politika, paprastai apibrėžia politinis bei karinis elitas; tad net stiprios valstybės šiuo požiūriu gali vykdyti abejotina, demokratiškai nepagrindžiamą politiką.

Nors Buzan gali būti teisus savo tezę apie brandžią anarchiją grįsdamas nuoroda į faktą, jog Vakarų liberalios demokratinės valstybės vengia tarpusavio karinių konfliktų, bet šis teiginys nėra visiška garantija, kad jos nesigriebs karinės intervencijos į silpnas kitų regionų valstybes, jeigu bus paliesti jų saugumo interesai (karas Irake). Periferinės valstybės veikiausiai nepripažintų ir liberalios Buzan prielaidos, jog jų ekonominis saugumas padidėtų joms labiau atsiveriant pasaulinei rinkai. Be to, ekologinis saugumas - Buzan mažiausiai nagrinėjamas saugumo aspektas - gali būti nesuderinamas su valstybių ekonominio vystymosi imperatyvais bei su tuo atvirumu pasaulinei rinkai, kuris būtinas žengiant brandžios anarchijos link.²⁴ Taip pat šiuo metu valstybėms egzistuoja tokios transnacionalinės saugumo grėsmės kaip tarptautinis terorizmas, klimato atšilimas, globalizacija, sveikatos problemos (tokios kaip naujų ir pavojingų ligų, sunkiai kontroliuojamas, plitimas) ir atskirties didėjimas tarp trečiojo pasaulio šalių ir išsivysčiusių vakarietišku valstybių.

Nors Buzan išplečia saugumo sąvoką, jis akivaizdžiai išlieka sampratos, kuri Šiaurės teikia globalinio saugumo garanto vaidmenį, ribose. Buzan tikisi karinių konfliktų grėsmės sumažėjimo sistemai progresuojant link brandžios anarchijos ir didėjančios ekonominės gerovės tolydžio atviresnėje pasaulinėje rinkoje, o Pietūs baiminasi dėl grėsmės saugumui, kurią jiems kelia Šiaurės ginklavimasis aukštų technologijų ginkluote, skirta intervenciniams tikslams, Šiaurės vykdoma labai netolygiai išsivysčiusios pasaulio ekonomikos kontrolė, taip pat Šiaurės rajumas gamtinių išteklių atžvilgiu, turintis neigiamų padarinių globalinei aplinkai. Buzan kritikai nesutiktų su jo liberalia prielaida, kad pažangos vaisiai gali būti prieinami visiems: politinė hierarchija ir netolygus pasaulinės kapitalistinės ekonomikos vystymasis iškelia struktūrinių kliūčių neturtingiausių valstybių ir individų saugumui. Nors ne taip aiškiai kaip tradicinis realizmas, reformuotasis realizmas ir toliau teikia pirmenybę valstybės saugumui, o patį saugumą sieja su tarptautine sistema, kurioje dominuoja didžiosios valstybės.

Kadangi po šaltojo karo pasaulis iš bipoliarinio, vienu autorių nuomone tapo multipoliariniu, o kitų – unipoliariniu (jame dominuoja JAV), todėl toks Lietuvos šliejimasis prie didžiausią galia turinčio polio (abiems atvejais tai yra JAV) tampa suprantamu ir atspindinčiu neorealizmo įdejas, todėl iš daugelio egzistuojančių tarptautinių santykių teorijų mano manymu tinkamiausios paaiškinti Lietuvos dalyvavimą tarptautinėse misijose yra Neorealizmas ir Konstruktyvizmas. Nors jos savo pagrindinėmis koncepcijomis prieštarauja viena kitai, bet Lietuvos atveju papildo viena kitą. Lietuvos šliejimasis prie JAV galios yra Neorealizmo teorijos veikimo

---

²⁴ York: Macmillan. Dalby, S. 1992: *Security, modernity, ecology: the dilemmas of post-Cold War security*

lauke, o bendra vertybių sistema su Vakarų šalimis (labiausiai su JAV) – konstruktyvizmo ir istorinės patirties santykiuose su Rusija.

Galime daryti išvadas, kad tarptautinei sistemai esant anarchiškai, dominuoja šalys turinčios didžiausią galią ir Lietuvos, kaip mažos ir turinčios mažai galios, šliejimasis prie supervalstybės JAV yra visiškai logiškas elgesys. Tuo pačiu Lietuvą su JAV sieja ir bendras identitetas, susiformavęs JAV nuosekliai nepripažįstant Lietuvos okupacijos 1940 ir 1944 metais, remiant Lietuvos nepriklausomybės atgavimą, puoselėjant ir padedant lietuvių emigrantus. Todėl Lietuvos atveju reiktų taikyti abi šias teorijas norint nagrinėti paramą JAV, NATO ir dalyvavimą jų rengiamose karinėse užsienio misijose.

2. GEOPOLITINIS KONTEKSTAS

Nagrinėjant karines Lietuvos užsienio misijas negalima apsiriboti tik tarptautinių santykių teorijomis, taip pat reikia suvokti geopolitinį kontekstą, kuris turi didelę įtakos dalį šalies elgesiui. Istorinis santykių kontekstas yra susijęs su dabartiniu elgesiu ir požiūrių į tokias valstybes kaip Rusija, kuris irgi turi įtakos renkantis sąjungininkus ir paramą jų vykdomai politikai, tame tarpe ir karinei. Reiktų atsižvelgti ir į potencialių sąjungininkų patikimumą, bei grėsmių realumą: ar realus ginkluotas konfliktas su Rusija? Nuo šios šalies, kuri yra esminis faktorius įtakojantis Lietuvos pasirinkimus ir elgesį, reiktų ir pradėti.

2.1 Rusijos grėsmė

Tarptautinės Lietuvos politikos ir jos dalyvavimo misijose neįmanoma nagrinėti be didžiausios ir galingiausios kaimynės – Rusijos. Ši šalis valdo vienus didžiausių gamtinių žaliavų klodus, bei viena galingiausių kariuomenių su beveik 4000 branduolinių galvūčių arsenalu. Todėl jos įtaka Lietuvai negali būti atmesta.

Rusijos grėsmė nėra nereali. Dabartinis Rusijos elgesys gali kelti rimtų susirūpinimų. Rusijos Karinė doktrina, priimta 2000-aisiais, teigia, kad karinio konflikto su kuria nors valstybe ar valstybių bloku tikimybė yra labai nedidelė ir nė viena valstybė nėra laikoma potencialiu Rusijos priešu. Pagrindinėmis naujosiomis grėsmėmis Rusijos saugumui ir teritoriniam vientisumui laikomas tarptautinis terorizmas, masinio naikinimo ginklų plitimas, narkotikų kontrabanda. Tarp kitų grėsmių nurodomos „teritorinės pretenzijos Rusijos Federacijai“ bei „karinių blokų ir sąjungų, galinčių grasinti Rusijos Federacijos saugumui, plėtimasis“.²⁵

Sutinkamai su karine doktrina, kariauti su kuria nors valstybe ar valstybių bloku Rusija nesirengia. Tačiau rengiasi gynybai. Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas spaudos konferencijoje sausio pabaigoje kaip apie svarbų Rusijos pasiekimą jau kelintą kartą pranešė, kad yra išbandytas naujas kovinis balistinių raketų kompleksas, kokio neturi nė viena valstybė. Komplekso raketų kovinės galvutės gali įveikti bet kurią priešraketinės gynybos sistemą. Ruošiamasi kovoti naudojantis balistinėmis raketomis su manevruojančiomis galvutėmis. Tai jau galima traktuoti kaip grasinimą branduoliniu arsenalu.

2006m. Sausio 31 d. Rusijos gynybos ministras Sergejus Ivanovas inspektavo Leningrado srityje, prie Lechtusi gyvenvietės statomą radiolokacinį išankstinio perspėjimo apie raketinį pulimą kompleksą „Voronež“. Šis kompleksas įrengiamas vietoje Latvijoje, Skrundoje buvusios tos pačios paskirties komplekso „Darjal-U“. Naujasis kompleksas – žymiai modernesnis, yra pajėgus fiksuoti

---

²⁵ „RUSIJOS KARINĖ DOKTRINA: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis“ Gražvydas Jasutis, Kornelijus Sadauskas
www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=0B0DA24B-9003-4410-B27C-C61987000E0D

ne tikrai tarpžemyninių balistinių, bet ir operatyvinių-taktinių bei sparnuotųjų raketų skrydžius ir paleidimus. Planuojama, kad kompleksas pradės kovinį budėjimą 2007 m.

S. Ivanovas, po inspektavimo susitikęs su žurnalistais, pareiškė, kad naujojo komplekso įvedimas į kovinę rikiuotę yra „svarbi nacionalinio saugumo užtikrinimo priemonė“, likviduojanti Rusijos „radiolokacinio aklumo“ properšą vakarų kryptimi. Iš kokių valstybių ar valstybių blokų į vakarus nuo Rusijos laukiama balistinių raketų? Juk branduolinio karo, kuriame balistinės raketos yra pagrindinė smogiamoji jėga, tikimybė, kaip teigiama Rusijos karinėje doktrinoje, yra labai maža.

S. Ivanovas informavo, kad Rusija numato pastatyti šešis „Voronež“ tipo kompleksus – faktiškai kuriama nauja kosminės gynybos sistema. Vienas iš kompleksų jau yra pradėtas statyti šalies pietinėje dalyje (netoli Armaviro), kiti tikriausiai bus statomi prie Barnaulo (Altajaus kraštas), Irkutsko srityje esančioje Usoleje bei netoli Pečioros miesto Komi respublikoje. Šiam tikslui numatoma skirti apie 9 mlrd. rublių.

Rusijos Strateginės paskirties raketų kariuomenės (SPRK) arsenalas gerokai sentelėjęs, tačiau jis dar gana išpūdingas ir gerokai viršija „minimalaus būtinumo“ kiekius. Garsiaja raketa UR-100N UTXX (pagal NATO klasifikaciją – Scud) apginkluotos dvi divizijos – Tatiščeve ir Kozelske. Dvi divizijos – Dombarovkoje ir Užure – apginkluotos 80-čia sunkiųjų raketų R-36MU ir R-36M2 („Satan“). Tikimasi, kad šios raketos bus tinkamos koviniam naudojimui iki 2015-2016 m.

26

Svarbią vietą SPRK arsenale užima apie 300 raketinių kompleksų RS-12 „Topol“. Šiuo metu Rusijoje bandomi moderniškesni mobilūs raketiniai kompleksai RS-12M „Topol-M“ (SS-27), kurių išsiskaidančias kovines galvutes taip gyrė V. Putinas. Nors gamybos apimtys nedidelės – 6-10 kompleksų per metus, jais palaipsniui numatoma pakeisti raketas, kurioms baigsis eksploatacijos laikas. Bandymų stadijoje yra „Topol-M“ atitikmuo povandeniniam branduoliniam laivynui – balistinė raketa „Bulava“.

Toks raketų arsenalas, kartu su Rusijos turimais apie pusantro tūkstančio branduolinių užtaisų, aišku, yra skirtas kovai su labai stipriu priešininku. Tokiu priešininku, nors oficialiai to neskelbdamas, tiek Rusijos politinis elitas, tiek žiniasklaida ir eiliniai gyventojai laiko JAV arba, platesne prasme, NATO bloką. Šis požiūris išsilaikė nuo sovietinių laikų ir nepaisant to, kad pati Rusija pripažįsta, jog branduolinio puolimo iš JAV ar NATO pusės tikimybė yra labai maža, Rusija yra bendros NATO-Rusija tarybos narė, jis išsilaikė iki šiol. JAV ir NATO – pagrindinis neoficialus Rusijos karinis priešininkas. Tačiau kaip yra su daug realesnėmis grėsmėmis Rusijos saugumui, jos teritoriniam vientisumui, kaip ji rengiasi jas atremti? Pagal daugelį požymių, Rusija vis dar rengiasi

---

²⁶ „RUSIJOS KARINĖ DOKTRINA: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis“ Gražvydas Jasutis, Kornelijus Sadauskas
www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=0B0DA24B-9003-4410-B27C-C61987000E0D

pasauliniam karui, o ne lokalinio ar separatistinio pobūdžio konfliktams, nors jau dešimtmetį kariauja Čečėnijoje, o SSSR apie 10 m. kariavo Afganistane. Tai įrodo Rusijos, skiriamos didelės lėšos raketinio-branduolinio ginklo tobulinimui. Nors greičiausiai tai būdas bandyti priversti pasaulinę visuomenę klausyti ir Rusijos nuomonės.

Kariaujant lokalinio pobūdžio karus raketinis ginklas netinka ir Rusijos vadovybė tai supranta. Norint pasirengti tokiems karams reikia iš esmės keisti kariuomenės apginklavimo struktūrą, prioritetus skiriant ne SPRK, o visai kitokio pobūdžio, aukštųjų technologijų pagrindu sukurtai ginkluotei, užtikrinančiai galimybę vesti vadinamąjį „bekontaktinį“ ir „adresinį“ (kai tiksliai atakuojami pasirinkti taikiniai stengiantis padaryti kuo mažiau žalos civiliams gyventojams) karą. Tačiau Rusijos vadovybė to nedaro. Tikriausiai, veikia „pagrindinio priešininko“ sindromas.²⁷

Rusija neturi patikimų kosminių navigacijos, žvalgybos, nutaikymo ir ryšio sistemų. Nėra šiuolaikinių automatizuoto valdymo sistemų, įgalinančių derinti įvairių kariuomenės rūšių padalinių, įskaitant pavienių kareivių ar mažų jų grupių, veiklą mūšio lauke. Didelio tikslumo aviacinių ginklų – nusitaikančių bombų - egzistuoja tik vienetai,²⁸ kaip ir aviacinės ar individualios naktinio matymo įrangos. Sparnuotosios rusų raketos yra pritaikytos gabenti tiktai branduolinį ginklą, todėl netinka lokaliniams karams. Neturi Rusija ir operatyvinio ar fronto lygio nepilotuojamų žvalgybinių ar kovos lėktuvų, o taktinio lygio nepilotuojami lėktuvai tik bandomi.

Ne geresnė padėtis yra su individualia kareivių ekipuote – JAV kareivis, vykdamas operatyvines užduotis, turi kosminę tikslios orientacijos įvykių vietoje sistemą, gyvybės palaikymo ir operatyvaus ryšio su vadovybe, naktinio matymo priemones, atšiaurioms ar dykumų sąlygoms pritaikytą specialią aprangą. Tokio pobūdžio sistemomis Rusijoje apginkluotos tik vadavietės.

Be to, separatistinio pobūdžio kare, kuris Rusijos atveju yra labiau tikėtinas, paprastai susiduriama su gerai idėjiškai pasirengusiais, žinančiais už ką kovoja ir kokias nacionalines vertybes gina, priešininko kariais. Ideologinis dabartinės Rusijos kariuomenės parengimo lygis – labai žemas, jis atitinka bendrą visuomenės abejingumo ideologinėms vertybėms lygį. Nors Rusijoje pastaruoju metu daug kalbama apie patriotizmo ugdymą, jis oficialiųjų struktūrų ir žiniasklaidos yra propaguojamas vadovaujantis imperinės ir sovietinės nostalgijos dvasia. Tikrojo patriotizmo, paremto demokratinės valstybės, kokio V. Putinas skelbia esant Rusiją, vertybių gynimu žemųjų kariuomenės grandžių, turinčių lemiamą įtaką lokalinio - separatistinio pobūdžio karuose, atstovams kaip tik ir trūksta.

Be abejo, siekiant pakeisti Rusijos kariuomenės apginklavimą, jos struktūrą ir ideologinį parengimą reikia labai didelių lėšų, laiko, o taip pat politinės valios, paremtos žymiai demokratiškesnėmis nei esamos politinėmis nuostatomis. Realiai įvertinti aprašytas problemas ir ko

---

²⁷ Ten pat

²⁸ „Nauja Rusijos karinė doktrina: meška stojasi ant kojų!“ Vadim Volovoj
<http://www.geopolitika.lt/?artc=1765>

nors imtis Rusijos kariniam-politiniam elitui tikriausiai trukdo galvojimo inercija, sąlygota to paties „pagrindinio priešininko“ sindromo. Jo poveikį galima pastebėti ne tik Ginkluotųjų pajėgų vystymo eigoje ir gairėse, bet ir Rusijos vykdomoje užsienio ir vidaus politikoje.

Anot Keito Smito: „Rusijos grėsmės Lietuvai - didesnės nei bet kada“... Rusijos naudojimasis energetikos ištekliais siekiant daryti įtaką politikai Baltijos šalyse išaugo iki 1990-ųjų lygio, ir priklausomybės iššūkiai Baltijos šalims - didesni, nei yra buvę kada nors anksčiau. Tokias mintis tarptautiniame seminare apie Lietuvos energetinę priklausomybę nuo Rusijos dėstė Europos programos strateginių ir tarptautinių tyrimų centro vyresnysis narys Keitas Smitas (Keith Smith), buvęs JAV ambasadorius Lietuvoje²⁹.

Jis teigė, kad Lietuvos situacija sudėtinga, nes šaliai teko dirbti su "Jukos" - modernia, į pilną orientuota ir nepolitizuota Rusijos kompanija, dabar beveik galutinai sužlugdyta šalies valdžios. "Su "Jukos" dirbusios šalys dabar paliktos svarstyti, kaip reaguoti į Kremliaus pastangas perimti "Jukos" užsienyje turėto turto, tokio kaip "Mažeikių nafta", kontrolę", - sakė K. Smitas. Jo nuomone, tai, kad "Jukos" turto konfiskavimas ir Rusijos energetikos sektoriaus centralizacija vyksta tuo pat metu, kaip ir didėjanti nacionalizmo banga Rusijoje, nėra sutapimas. "Augančios nacionalizmo išraiškos tarp jaunų Rusijos grupių ypač kelia nerimą, juolab manoma, kad didžiausia finansinės paramos jiems dalis ateina iš valstybinių Rusijos energetikos kompanijų", - sakė K. Smitas.³⁰

Jis perspėjo apie pavojingą "kokteilį", susidariusį Lietuvos energetikos sektoriuje dėl to, kad Rusija - vienintelė naftos ir dujų importuotoja į šalį ir monopolininkė energetikos infrastruktūros ir rinkos srityje. To keliami pavojai tik didėja, nes energetinių išteklių suvartojimas Baltijos šalyse kasmet didėja maždaug trečdaliu bendrojo vidaus produkto (BVP) augimo dydžio. "Tuo pat metu Rusija susitarė pirkti visus eksportui skirtus Turkmėnistano dujų išteklius iki 2007-ųjų dvigubai pigiau, nei parduoda savo pačios dujas Vakarams. Tai Centrinės Europos šalims paliks mažiau galimybių įsigyti dujų ne iš Rusijos šaltinio ir dar padidins ekonominę ir politinę "Gazprom" įtaką", - vardino tyrėjas. Jis ir ES politiką įvertino kaip ne mažinančią, o dar labiau didinančią grėsmes Lietuvai ir panašioje padėtyje atsidūrusioms šalims. "Griežtesni ES aplinkosaugos standartai privers Baltijos šalis imtis priemonių, kurios tik padidins jų energetinę priklausomybę", - pažymėjo K. Smitas. Atominės elektrinės uždarymas, perėjimas nuo dujų, anglių ir kito kuro prie dujų, kitos priemonės padidins energetinių išteklių importo poreikį, taip suteikiant Rusijai didesnę politinę įtaką regione. "Deja, ES dabar užsiėmusi persitvarkymo klausimais, ir kai kurios didesnės Sąjungos šalys noriai žvelgia kitaip į korumpuotą ir politiškai motyvuotą Rusijos

---

²⁹ "RUSIJOS AKYS, RUSIJOS AUSYS"

http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=349620

³⁰ "RUSIJOS AKYS, RUSIJOS AUSYS"

http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=349620

verslo veiklą, kuri kelia grėsmę kitų ES šalių suverenitetui. Šiuo atveju Vokietijos ir Prancūzijos parama po Baltijos jūra planuojamam dujotiekiui - tinkamas pavyzdys", - sakė K. Smitas.³¹

Rusijos dujų galiūnas "Gazprom" planuoja tiesti tokį dujotieki, neinantį nei Lietuvos, nei kaimyninių šalių teritorija, eksportui į Vakarų, taip apeidamas Lietuvą, Latviją, Lenkiją ir atimdamas iš šių šalių galimybę būti tranzitinėmis. Tačiau tyrėjas teigia, kad, siekiant išvengti priklausomybės nuo Rusijos grėsmių, visų pirma reikalingi greiti pokyčiai iš Rusijos energetinius resursus importuojančiose šalyse. "Jose pernelyg dažnai trūksta aiškios ir įvykdomos komercinės teisės, valstybinėje biurokratijoje išsisknijusi korupcija, o skaidrumo lygis politikos ir pramonės sferoje - labai žemas", - pažymėjo K. Smitas. Jis išvardino keletą pagrindinių žingsnių situacijos pagerinimo link. Pirmiausia politinių kampanijų finansavimas turi būti skaidresnis, kad rinkimų negalėtų paveikti užsienio kontroliuojamos bendrovės. Žiniasklaida turėtų sąlygoti didesnę diskusiją apie galimus korupcinius vietinio elito ir Rusijos energetikos kompanijų ryšius. "Svarbiausia, kad Baltijos šalys atskirtų vietines kliūtis, kurios neleidžia Vakarų investicijų į energetikos sektorių. Tam tikrais atvejais siekiant tai įgyvendinti reikės išardyti vietinius monopolius", - sakė K. Smitas. Jo teigimu, šalis turėtų spausti Europos Komisiją, kad ši atkakliai reikalautų Rusijos pasirašyti Energetikos chartiją, kuri atveria išteklių transportavimo rinką vietinei ir tarptautinei konkurencijai. Naujos ES narės turėtų vaidinti svarbesnį vaidmenį energetikos dialoge tarp Rusijos ir ES, nes kol su Rusija derasi valstybių lyderiai iš Berlyno, Paryžiaus ir Romos, dėmesys kreipiamas iš esmės į resursų tiekimo iš Rusijos didinimą, o ne į Rusijos verslo skaidrumo didinimą ar daugiau verslumo, o ne politikos siekimo kompanijose skatinimą. Pasak K. Smito, tuo pat metu pagrindinės Vakarų šalių vyriausybės, siekdamos, kad Rusija tiektų joms daugiau resursų, Rusijos valdžiai nusiuntė "ne tą žinią". "Žinia, kurią jie nusiuntė, buvo tokia: "jūs" galite daryti beveik ką tik norite Centrinėje Europoje tol, kol "jūs" didinate naftos ir dujų eksportą", - savo kalbą baigė K. Smitas. Keitas Smitas šiuo metu yra JAV Europos programos Strateginių ir tarptautinių reikalų centre vyresnysis narys. Prieš tai jis dirbo šio centro Rusijos ir Eurazijos programos patarėju. 2000-2002 metais K. Smitas buvo tarptautinis energetikos klausimų konsultantas. 2002 ir 2004 metais parašė po monografiją: pirmąją - apie Rusijos ir Baltijos šalių santykius, antroji vadinosi "Rusijos energetikos politika Baltijos šalyse, Lenkijoje ir Ukrainoje". Iki 2000 metų K. Smitas dirbo Amerikos ambasadoriumi Vengrijoje, Norvegijoje, Estijoje ir Lietuvoje.³²

Besąlygišką JAV palaikymą galime stebėti ne tik per karines misijas, bet ir per kitas karines programas, tokias kaip Priešraketinės gynybos sistema ir jos dislokavimas Europoje.

---

³¹ Ten pat

³² "RUSIJOS AKYS, RUSIJOS AUSYS"

http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=349620

2.2 NATO ir Rusijos santykiai

Kaip jau anksčiau minėta, Lietuvos, kaip vakarų valstybių tarpininkės ir sąjungininkės, keliai dažnai susikerta su stiprėjančia ir imperialistinių siekių turinčia Rusija. Todėl šiame skyriuje bus nagrinėjami NATO ir Rusijos santykiai. Pirmąją NATO plėtrą į rytus Rusija suvokė kaip tiesioginę grėsmę, o padedant Lietuvai ir įvykus „Rožinėms revoliucijoms“ buvusiose SSRS respublikose santykiai tampa dar įtemptesni.³³ Kadangi NATO bloke dominuoja JAV, o jos nerealistinį požiūrį atspindi ir lyginamieji su Rusija aspektai tokie aspektai :

- JAV turi naujausią radarams nematomą aviaciją, o Rusija – ne;
- JAV turi karinę bepilotę aviaciją, o Rusija- ne;
- JAV turi keliolika lėktuvnešių, Rusija vieną (lėktuvnešis traktuojamas kaip puolamoji ginkluotė);
- JAV turi naujausią kompiuterinę ekipuotę (ryšio priemonės, stebėjimo priemonės, globalinė navigacijos sistema, naktinio matymo prietaisai, moderniausi valdymo postai ir t.t)
- Visa naujausia ginkluotė JAV naudojama masiškai, Rusijoje modernizuojami tik vienetai.

JAV lieka neišspręsti tik du strateginiai dominavimo klausimai: pirmas - naftos klausimas, kuris neginčijamai yra esminis bet kokiai valstybei norint dominuoti pasaulyje. Antras – poreikis neutralizuoti kitų valstybių turimą branduolinį arsenalą. Šiems klausimams spręsti galimai pasitelktos šios priemonės:

- Naftos gavimui užtikrinti pasitelkta intervencija į Iraką;
- Branduolinei grėsmei neutralizuoti kuriama/atkuriamą NMD sistema.

Todėl Rusijos nerimas nėra visai be pagrindo, o prie Nato prisijungiant postkomunistinėms šalims, Rusijoje gyvuojančioms imperialistinėms nuotaikoms ir troškimams dominuoti bent jau regione išskyla didelė grėsmė.

Kol kas vienu svarbiausių NATO plėtros į rytus aspektų išlieka Ukrainos bei Gruzijos santykiai su Rusija. Bušas išreiškė paramą Saakašviliui vis didėjančios įtampos tarp Maskvos ir Tbilisio kontekste. Kremliaus artimas Maskvos analitikas teigia, kad „jei Gruzija kada nors įstos į NATO, ji galėsianti pamiršti Pietų Osetiją ir Abchaziją“ – regionus, kuriuose valdo Maskvos remiamos sukilėlių vyriausybės.

„Dujų karas“ su Ukraina, ekonominės sankcijos Gruzijai, kivičiai dėl konfliktų Abchazijoje ir Pietų Osetijoje – visa tai rodo, kad Kremliaus neketina lengvai taikstytis su Vakarų mėginimu toliau plėsti savo įtakos sferą į postsovietinių kraštų erdvę.

---

³³ <http://nato.lt/natoirrusija>

NATO plėtra ilgą laiką buvo suvokiama kaip tiesioginė grėsmė Rusijos interesams. Panašu, jog paskutiniąją XX a. dekadą Kremliaus vartota arši retorika vėl sugrįžta naujos kritikos bangos, skirtos Vakarams ir maištingoms NVS valstybėms, pavidalu. Rusija atvirai nepritaria Gruzijos ir Ukrainos siekiams įstoti į NATO, sakydama, kad aljanso plėtra neabejotinai pakenks Maskvos santykiams su Tbilisiu ir Kijevu. Praėjusį mėnesį Rusijos diplomatijos vadovas S. Lavrovas teigė, kad Ukrainos ar Gruzijos priėmimas į NATO gali lemti milžiniškus geopolitinius pokyčius.³⁴

Akivaizdu, kad tokių pokyčių Maskva netrokšta. Žiūrint iš Rusijos pozicijų, NATO plėtra ima atrodyti begalinė ir panašėja į planuojamą Maskvos apsuptį. Taigi aljanso skubėjimas geopolitiškai „apsupti Rusiją pareikalaus atsakomųjų priemonių“ – sako D. Peskov, Kremliaus atstovas.³⁵

Maskva nerimauja dėl savo Juodosios jūros laivyno likimo bei, svarbiausia, dėl būsimo geostrategiškai svarbių teritorijų – Gruzijos ir Ukrainos – kontrolės praradimo. Tuo tarpu Vašingtono noras aljanso duris atverti kol kas prastai narystei pasirengusioms, bet geostrateginę reikšmę turinčioms valstybėms taip pat atrodo logiškas. 2004 m. birželį Stambule vykusiame NATO viršūnių susitikime 26 narių aljansas deklaravo savo naujus interesus strateginiuose Kaukazo ir Centrinės Azijos regionuose.³⁶ Rusijai, kaip buvusiai imperinei posovietinių kraštų valdytojai, tai kelia rimtą nerimą ir svarbų uždavinį – žūtbūt neleisti Vakarų saugumo aljansui įkurti geopolitinį forpostą savo pašonėje.

Tiek Vakarų analitikai, tiek Rusijos saugumo ir gynybos strategai sutinka, kad Gruzija ir Ukraina yra geostrategiškai svarbios sritys geografinės teritorijos bei energetinių išteklių kontrolės atžvilgiu. Tiek Maskvai, tiek Vašingtonui šių teritorijų kontrolė reikštų geopolitinį dominavimą Juodosios jūros, Užkaukazės bei iš dalies Artimųjų rytų regione.

Nepaisant institucionalizacijos ir kooperacijos tarp Rusijos ir NATO per NATO-Rusijos Tarybą, Rusijos politinis elitas aiškiai supranta NATO plėtrą į rytus kaip virvės traukimo varžybas tarp Maskvos ir Vašingtono dėl buvusių respublikų kontrolės. Daugelis Rusijos analitikų mano, kad Kremlius pralaimėjo pirmąjį mūšį ties šiaurine Rusijos siena, įstojus į NATO Baltijos valstybėms (ir NATO karinėms struktūroms priartėjus prie Rusijos šiaurinių sienų). Dabar Rusijoje sakoma, kad aršus mūšis tęsiasi Rusijos pietinių sienų pakraštyje. Štai kodėl Rusija jau kurį laiką stengiasi kaip įmanydama vilkinti NATO įsitraukimą į NVS erdvę³⁷.

Tuo tarpu Vašingtonas NATO plėtra į rytus suinteresuotas dar ir dėl to, kad aljanso sienų išsiplėtimas bei minėtoji Rusijos apsuptis apribotų Rusijos galimybes dar kartą iškilti supergalybės

---

³⁴<http://www.geopolitika.lt>

³⁵ http://www.geopolitika.lt/index.php?lang=lt&content=lt_geo_2_14&parent=lt_geo_2

³⁶ <http://www.urm.lt/index.php?1683610593>

³⁷ http://www.geopolitika.lt/index.php?lang=lt&content=lt_geo_2_14&parent=lt_geo_2

pavidalu. Kremlius visa tai akivaizdžiai supranta ir plėtrą mato ne tik kaip tiesioginę grėsmę Rusijos Federacijos teritoriniam integralumui, bet ir kaip geopolitinį iššūkį, potencialiai lemsiantį galios pokyčius regione ir globalios politikos kaitą. Todėl sunku tikėtis, kad šįsyk Kremlius susitaikytų su esama padėtimi taip, kaip iš dalies susitaikė ankstesnių NATO plėtros etapų metu.³⁸

Kol kas sunku vienareikšmiškai prognozuoti galimą Maskvos atsaką būsimos NATO plėtros atveju. Nors daugelis Vakarų analitikų nemano, jog Rusija ryžtųsi konfrontuoti su išsiplėtusiu aljansu (NATO - Rusijos partnerystė šiandien svarbi abiem pusėms), panašu, kad ankstesnių NATO plėtros etapų metu santykių su Vakarais nutraukimu grasinti negalėjusi Maskva, dabar jaučiasi galinti „žaisti kiek stipresnėmis kortomis“. Viena jų – alternatyvių strateginių partnerių paieškos, siekiant atsverti besiplečiančią Vakarų įtaką. Glaudesni Maskvos ryšiai ar net karinis bendradarbiavimas su Deliu ir Pekinu; tolimesnis „išaldytų konfliktų“ eskalavimas Pietų Osetijoje bei Abchazijoje; ekonominio, energetinio spaudimo priemonės, taikomos Ukrainai ir Gruzijai; pastangos sustiprinti dominavimą likusioje NVS teritorijoje; bendradarbiavimo su NATO ir Vakarais stabdymas – toks galėtų būti Maskvos atsakas į naują geopolitinį iššūkį – NATO plėtrą.³⁹

2.3 Lietuvos prioritetai: NATO ir/ar ESBO

Lietuvos užsienio politika tradiciškai buvo orientuota link transatlantinių santykių ir strateginės partnerystės su JAV stiprinimu. Nėra jokių abejonių, kad toks požiūris buvo įtakojamas pačios JAV, nes šiuo metu tai vienintelė galia geopolitinėje arenoje galinti įtakoti Rusiją Baltijos jūros regione. JAV įtakos didinimas regione, naujų grėsmių neutralizavimas ir didesnė Lietuvos įtaka tarptautinėje politikoje yra esminiai faktoriai, kurie verčia šlietis Lietuvą prie euroatlantizmo. Taip pat Lietuvos pasirinkimas yra įtakojamas nenoru tapti „keitimu“ objektu. Tapti „keitimu“ objektu taptu įmanoma jeigu įtakos sferos pasikeistų tarp Rusijos ir JAV ar ES ir Rusijos. Tai daug labiau įmanoma, jeigu Lietuvos prioritetą būtų eurokontinentinė saugumo sistema. Jeigu Vokietija ir Prancūzija nesugeba transformuoti ES į globalinį įtakos centrą ir nesugeba nustatyti balansą santykiuose su Rusija. Yra nemaža galimybė, kad tokio tipo eurokontinentinė politika, dėl Rusijos sugebėjimo ją įtakoti, kada mažųjų valstybių interesai aukojami didžiųjų valstybių labui, atsidurs Rusijos įtakos zonoje. Tai grėstų Lietuvos nepriklausomybei. Dėl šių priežasčių Lietuva ketina riboti savo dalyvavimą ESDP. Oficialiai tai išreiškiama kaip ketinimas išlaikyti transatlantinius santykius. Bet tai ne vienintelė priežastis. ESDP yra žingsnis link federacinio Europos Sąjungos modelio, kuris ribotų mažų valstybių autonomiją ir sprendimų priėmimą. Lietuva nenori tapti Europos Sąjungos, kuri negali suteikti saugumo garantijų, skirtingai negu NATO, provincija. Taip pat dalyvavimas ESDP reikalautų didelių finansinių išteklių, kurie beveik tokiai pačiai sričiai

³⁸ <http://www.urm.lt/index.php?1683610593>

³⁹ http://www.geopolitika.lt/index.php?lang=lt&content=lt_geo_2_14&parent=lt_geo_2

skiriami NATO. Dubliuoti lėšas nėra jokio reikalo. Atsiranda dar viena problema – dvigumo lojalumo. Kadangi didžiosios ES šalys ir JAV dažnai tarpusavyje nesutaria iškiltų klausimas ką daryti, jeigu tektų riktis tarp NATO (JAV) ir ESDP (Vokietija, Prancūzija). JAV dalyvavimas Europos saugumo sistemoje įgalina Lietuvą kontroliuoti politinius santykius su kitomis didžiosiomis šalimis – Vokietija ir Rusija. Dar viena priežastis verčianti Lietuvą šlietis prie JAV yra Vokietijos ir Prancūzijos mažų šalių interesų nepaisymas. Dėl savų ekonominių tikslų yra aukojami nemažos dalies Baltijos regiono valstybių, tokių kaip Lietuva, interesai, santykiuose su Rusija. Toks elgesys laikomas nepatikimumu, o saugumo srityje gali likti tik patikimi partneriai, todėl prioritetai krypsta į JAV pusę.

2.4 „Vilnius 10“

Anksčiau, nei Vilniaus dešimtukas parėmė JAV dėl Irako puolimo, egzistavo nuomonė, jog tiek Lietuva, tiek kitos postsocialistinės šalys, įstojusios į Europos Sąjungą, Europai suteiks laisvės jausmą. Ši mintis pasidarė labai aktuali G. W. Busho vizito Vilniuje metu, kai JAV prezidentas vienareikšmiškai parėmė ir garantavo saugumą postsovietinėms šalims ketinančios stoti į NATO. „Jūs esate reikalingi NATO“. Šį reikalingumą Vilniaus dešimtukas įrodė greitai, bet nebuvo atkreiptas dėmesys į šalių nuomonę, kurios skiria milijardines lėšas Lietuvos ir kitų šalių integracijai į Europos Sąjungą ir pasisakė už karą Irake. Netrukus po karo Irake JAV kongresas pritarė naujų NATO kandidačių sąrašui. G. W. Busho kalboje buvo pabrėžta, kad šios narės savo reikalingumą įrodė ne tik žodžiais, bet ir darbais. Tačiau iki invazijos į Iraką įtampa tarp JAV, jos sąjungininkės Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos, Vokietijos bei Rusijos buvo tokia didelė, kad tuometinė Vilniaus dešimtuko pozicija, anot JAV gynybos sekretoriaus Rumsfeldo, perskėlė Europą į dvi dalis – senąją ir naująją.

Vykdydama tokią užsienio politiką, Lietuva tapo politiškai emancipuota. Solidarizavusios postsocialistinės Vidurio Europos šalys išreiškė nuomonę palaikančią JAV, tuo pakeisdamos savo statusą Europoje – tapo lygiaverčiais Prancūzijos ir Vokietijos partneriais ir privertė išsiklaudyti į naujų narių nuomonę.

Ypač audringa buvo Prancūzijos reakcija - šalys pavadintos „neatsakingais vaikais“ ir nuskambėjo grasinimai „komplikacijomis“ dėl narystės ES. Priešingai šį poelgį įvertino JAV ir Didžioji Britanija užtikrindamos paramą stojant į NATO.

Lietuvoje buvo labai greitai suvokta, kad ne tik Irakas yra konflikto objektas, konfliktuojama ir dėl to, kas taps globaline dominante. Ekonominiame lygmenyje Lietuva pasitiki senąja Europa ir tam tikra prasme, įgaudama saugumo garantijas atiduoda save į jos rankas, o politiniame lygmenyje Lietuva puikiai perprato Chiraco - Schroderio - Putino "suartėjimo" niuansus.

JAV ir Didžiosios Britanijos poziciją Vilniaus dešimtukas palaikė ne dėl noro pakeisti

Huseino režimą ar sunaikinti jo tariamai turimą masinio naikinimo ginklą, o būdamas diplomatiškai tiek nuovokus, kad nesisolidarizuotų su tais, kurie palaiko Rusiją, nepastebėdami jog ši yra priešiška nusiteikusi postsovietinių šalių atžvilgiu. Prancūzijos reakcija į Vilniaus dešimtuko elgesį atskleidė „Senosios Europos“ požiūrį: „Senoji Europa“ turi dominuoti naujųjų narių atžvilgiu. Šiam hierarchiniam santykių modeliui tarp „Senosios Europos“ ir „Naujosios Europos“ buvo pasipriešinta.

Prancūzijos priekaištas, kad „Vilniaus dešimtukas prarado gerą progą patylėti“ ir Vokietijos reakcija į Lenkijos karių dalyvavimą pohuseiniškame Irake (buvo net paklausta: "Kur Lenkija stoja - į Jungtines Valstijas ar į Europos Sąjungą?"), liudija, kad Prancūzija ir Vokietija arba nesupranta Vidurio Europos, arba tiesiog siekia vienvaldystės kontinentinėje užsienio politikoje, todėl jiems neparanki kitokia „Naujosios Europos“ šalių pozicija⁴⁰.

2.5 Priešraketinė gynybos sistema. Kintantis mūšio laukas

Šiuo metu JAV priešraketinės gynybos sistemos dislokavimas užima vieną pirmaujančių pozicijų tarptautinių susitikimų dienotvarkėje. Lietuvai šis klausimas yra itin svarbus dar ir todėl, kad šitame klausime dalyvauja dvi strateginės jos partnerės: Jungtinės Amerikos Valstijos ir Lenkija (pastaroji, be to, yra Lietuvos kaimynė). Lietuvos padėtis priešraketinės gynybos sistemos klausimu buvo ir tebėra ganėtinai komplikauta. Viena vertus: Lietuva privalo palaikyti savo strateginius sąjungininkus ir partnerius. Kita: tai dar labiau pablogintų santykius su Rusija.

Prieš pradėdant nagrinėti politinius aspektus reikėtų apsvarstyti realias technines priešraketinės gynybos sistemos galimybes

Per paskutinius dešimt metų naujos technologijos bene labiausiai paveikė kariškių veiksmų mūšio lauke efektyvumą. Daugumą tų technologijų paprasčiausiai yra apibūdinti vienu žodžiu - preciziškos. Mokslo ir technikos pasiekimai leido sukurti naujos kartos karinę įrangą: precizinius ginklus, preciziškus navigacijos ir žvalgybos įrenginius, preciziškus komandinius ir valdymo centrus. Preciziškumas yra svarbiausias reikalavimas dabartiniuose ir ateities kariniuose taikymuose. Preciziškumo reikia visur, pradėdant geopolitinės situacijos įvertinimu ir baigiant ginklų tikslumu. Ginklo panaudojimo tikslumas visuomet turėjo toli siekiančių pasekmių. Šiuo atveju mokslininkai susidurdavo su moraline dilema. Jų atradimai leido išsaugoti svarbias žmogiškas vertybes, bet dažnai tik vis galingesnių naikinimo ginklų sukūrimo kaina. Tie ginklai naikino ne tik priešininko gyvąją jėgą, bet ir taikius gyventojus. Siekiant norimą rezultatą gauti preciziškai panaudojant karinę jėgą, reikia nusistatyti tam tikrą "tikslumo režimų" skalę. Tie režimai apima taikinių, priemonių, strategijos ir taktikos pasirinkimą; jie nuolat sąveikauja tarpusavyje. Gretai besikeičiant mūšio laukui ir didėjant grėsmėms nacionaliniam saugumai (rugsėjo 11-os

---

⁴⁰ „Lietuvos politinė dvasia, kultūra ir kasdienybė“ Tomas Kavaliauskas
eurozine.com/pdf/2003-12-18-kavaliauskas-lt.pdf

įvykiai ir kova su terorizmu) buvo nuspręsta atnaujinti SDI programą jau 2001 metais parama programai labai padidėja⁴¹.

Argumentai prieš „Žvaigždžių Karus“ aštuntame dešimtmetyje buvo - nepakankamos technologijos, strateginis bei karinis efektyvumas, finansavimo ir stabilumo nepakankamumas. Buvo sukurtas naujas gynybos projektas NMD (National missile defence – Nacionalinė Priešraketinė Gynyba). Nauji pasiūlymai NMD sistemai buvo daromi taikant SDI technologijas, tačiau didesnę dėmesį kreipiant į reikalavimus. Pavojus kontinentinės JAV daliai yra tariamas, kad ateityje apsisaugotų nuo „valstybės nenaudėlės“. Prie tokių valstybių buvo priskiriamas Irakas, Libija (po to kai Libija atsisakė savo branduolinės programos, ją numatyta išbraukti iš šio sarašo), o dabar Šiaurės Korėja, Iranas. Tačiau, anot CŽV, nebranduolinius masinio naikinimo ginklus ir tolimo nuotolio raketas gali gamintis arti 20 valstybių. Kiekviena iš jų gali turėti tik keletą raketų, kurios galėtų pernešti masinio naikinimo ginklus į kitus žemynus. Tarp Demokratų ir Respublikonų partijų yra politinis susitarimas, kad NMD sistema ir toliau turi būti plėtojama, jeigu tik techniškai tai yra įmanoma.⁴² Šios sistemos bandymas buvo neaiškus, nepavyko ir trečiasis reikšmingas bandymas. Europa džiaugsmingai sutiko prezidento Clintono sprendimą atidėti bet kokį sprendimą, kol jo perėmėjas yra savo poste. Techninės galimybės yra kur kas geresnės nei buvo, tačiau lieka sunku užtikrinti nepralaužiamą skydą.

Strateginė reikšmė lieka tokia pati kaip ir SDI, nežiūrint į tai, kad jau pasibaigė Šaltasis Karas. Baiminamasi, kad ABM sutarties apėjimas gali išardyti visus laimėtus pasiekimus per 30 metų. Tvirtinama, jeigu JAV imsis persvarstyti šią sutartį su Rusija tuomet jokių problemų neiškils. Deja, NMD sistemos elementai nėra tik maži sutarties pakeitimai. ABM sutarties tikslas yra apriboti nacionalines priešraketines gynybos sistemas. NMD taip pat reikalauja sutartimi uždrausti kosminius sensorius ir radiolokatorius už Jungtinių Valstijų ribų. Dabar rusai veikia ryžtingai. Prezidentas Putinas aiškiai pareiškė, kad jis dar nori išsaugoti ABM sutartį ir pereiti prie mažesnio strateginių raketų išdėstymo tiek Rusijoje, tiek ir JAV. Jie suprato, kad mažai bus pasiekta paskutinėmis Clintono prezidentavimo dienomis, dėl to jeigu jie norėjo ką nors apsvarstyti, tai turėjo tą daryti su naująja administracija. Jie turi pakankamai geras pozicijas, kad kuo naudingiau pasinaudotų ABM sutartimi. Jie gali būti gerai pasiruošę sutarties persvarstymui duodami tinkamus paskatinimus, kurie gali būti susiję su ekonomika ir saugumu. Respublikonų administracija nusprendė vienašališkai pasitraukti iš sutarties (tai galima padaryti perspėjus prieš 6 mėnesius), todėl Rusija užėmė moralines pozicijas (ji šios sutarties laikosi). Pasaulis turėtų atidžiau stebėti JAV ir Rusijos abipusius susitarimus pagal ABM sutartį. Negalima teigti, kad tai tik dvišalė sutartis, kurioje nedalyvauja kitos šalys. JAV faktiškai pasitraukė iš ABM sutarties.

---

⁴¹ www.globalsecurity.org/space/library/report/1990/KRM.htm

⁴² www-personal.umich.edu/~benger/Nukepage/

Kas galėtų įtakoti sėkmingos ABM sutarties pabaigą? Akivaizdus atsakas į deklaruotą atominę energiją yra branduolinių sistemų skaičiaus didėjimas iki tiek, kiek jie mano gali patys išlaikyti kaip strateginės atgrasinimo priemonės reikalavimus. Dėl įvairių priežasčių tik viena branduolinė galybė – Kinija, nuo pat pradžių gali kaip nors reaguoti. Iki šiol JAV ir Rusija branduolinių sistemų turi daugiau negu reikia. Tai gali neigiamai įtakoti supratimą apie tai kokio lygio sistemos jiems reikia, tačiau jie turi daug laisvos vietos įvairiems manevrams. Busho komanda pabrėžė, kad efektyvi NMD sistema leis sumažinti karinių galvučių skaičių iki 3000. Nėra aišku ar Kongresas ištesės šį pažadą. Rusija gali turėti didesnių sunkumų įgyvendinant šį sumanymą, tuomet kai JAV vienašališkai pasitraukė iš ABM sutarties. Praeityje Didžioji Britanija buvo susirūpinusi dėl raketų gynybos efektyvumo ir buvo kuriama labai brangi Chevaline programa, kuria buvo bandoma apeiti raketų gynybą.⁴³ Vis dėl to ji turi pakankamai daug erdvės plėstis pagal Trident sutartį. Prancūzai nemano, kad jiems reikia kurti savo sistemą. Tačiau Kinija yra kitokios nuomonės. Palyginus ji turi nedaug strateginių raketų. Apie Karinį Balansą IISS teigia:

„Kinijos strateginis pajėgumas sudaro mažiau nei 200 branduolinių galvučių, iš kurių galbūt tik 20 - 30 gali būti operatyviai panaudotos bet kuriuo metu. Norint užtikrinti nors ir ribotą apsisaugojimą nuo raketų, Kinija turi didinti savo strateginių ginklų skaičių ir stiprinti atsakomąsias priemones (įskaitant ir daugialypius užtaisus).“⁴⁴

Be mobilių sausumos raketų ir tik su SSBN, Kinija turėtų susirūpinti dėl galimų branduolinių atakų, ir tai turėtų atsiliiepti pasiruošimo efektyvumui. Dėl to kyla didesnis reikalingumas imtis perspėjančių veiksmų.

Padidėjęs Kinijos ginklų arsenalas neturėtų paveikti JAV ir Kinijos santykių. Pagrindinis Indijos branduolinio ginklavimosi priežastis yra Kinija (ne Pakistanas, kurį galėtų lengvai nugalėti). Jeigu Kinija toliau didintų branduolinį pajėgumą, greičiausiai Indija ir Pakistanas sektų iš paskos. Taigi matome, kad branduolinė grėsmė kyla toli nuo saugomo JAV kontinento.

Žvelgiant į skelbiamą pavojų, nuo kurio NMD turėjo apsaugoti, kyla nemažai klausimų. Iranas, Irakas, Šiaurės Korėja kelia pagrįstą pavojų. 2000 metų rugpjūčio mėnesio CŽV ataskaita teigia:⁴⁵

Iranas siekia sukurti su atomine energija susijusius įrenginius, medžiagas ir technologijas iš įvairių šaltinių, ypač Rusijos. „Iranas siekia užbaigti Bushehr reaktorių ir sukurti užbaigtą branduolinio kuro ciklą“. Kol Teheranas teigia, kad visa ši veikla yra skirta išskirtinai tik užtikrinti civiliams energiją, ataskaitos perspėja apie tai, kad Iranas „siekia išgauti radioaktyvias medžiagas ir technologijas ginklų gamybai“ ir naudoja civilinius objektus papildomom pastangom.

---

⁴³ www.fas.org

⁴⁴ www.tgarden.demon.co.uk

⁴⁵ www.cia.gov

Šiaurės Korėja pasigamino pakankamai plutonio vienai ar dviem atominėm bombom ir toliau siekia įsigyti komponentus, kurie potencialiai gali būti panaudoti branduolinių ginklų gamyboje.

Niekas neturi tiesioginių įkalčių, kad Irakas kūrė masinio naikinimo ginklus, tačiau tokios prielaidos negalime atmesti.

Sirija ir Libija pastaruoju metu tapo mažiau priešiškos. Tam tikromis aplinkybėmis, Saudo Arabija, Pietų Korėja, Taivanas ir Egiptas gali būti taip pat priskyrtos potencialioms agresorėms. Valstybės turinčios ar vystančios raketų gabenimo sistemas, kurios siekia daugiau nei 500 kilometrų yra šios: Rusija, Indija, Iranas, Irakas, Izraelis, Šiaurės Korėja, Libija, Pakistanas, Saudo Arabija, Sirija ir Taivanas. Visos jos yra regioninės, o ne globalinės jėgų balanso sąveikoje, nors įgijusios branduolinį pajėgumą jų statusas tarptautinėje bendruomenėje gali pasikeisti. Iranas aktyviai vysto tiek artimo, tiek tolumo nuotolio balistines raketas. Libija nesėkmingai bandė įsigyti tolumo nuotolio raketų technologijas. Šiaurės Korėja tokias technologijas įsisavina iš Kinijos.

Taip pat galima grėsmė kyla iš kitų masinio naikinimo ginklų, tokių kaip cheminių ar biologinių. Biologinės medžiagos kaip strateginis ginklas buvo plėtojamos Saddamo Huseino Irake. UNSCOM inspektoriai sėkmingai naikino jo branduolinį ir biologinį kariavimo galimybes.

2000 m. rugpjūčio CŽV ataskaita teigia: “Iranas turi keletą cheminio ginklo rūšių, bei jais užtaisytų artilerijos sviedinių. Iranas toliau siekia įgyti kitų šalių pagalbos šioje srityje, ypač su Rusija ir Kinija.“⁴⁶

Libija, po JT sankcijų atšaukimo, nesistengė ieškoti cheminio ginklo komponentų kitose šalyse. Ji ir toliau stengiasi sukurti savo pačios cheminio ginklo gamybos technologijas ir toliau bando vykdo savo pačios sugebėjimus.

Šiaurės Korėja turi ir gaminimo technologijas, ir tolumo nuotolio gabenimo galimybes tiek cheminiam, tiek biologiniam ginklui.

Laiminčiosios jėgos gali nuspręsti eiti mažiau tradiciniu keliu, plėtojant savąsias MNG gabenimo sistemas. Tai nepadaeda kurti pasitikėjimo ir saugumo. Taip pat kelia nerimą ir tai, kokią įtaką NATO turės tokios sistemos išskleidimas. Jeigu JAV susikurs tokį gynybinį skydą tik sau ir neapims likusių NATO valstybių, ar tai neįtakos tolimesnių aljanso santykių? Busho patarėjas užtikrino, kad tokia sistema apims ir Europą.⁴⁷ Tokios sistemos techninės galimybės kelia didelių abejonių, tuo labiau, kad tokios sistemos kaina yra nepaprastai didelė ir tokioje sistemoje turėtų būti pereinamasis periodas, po kurio ši sistema galėtų būti išplėsta. Europiečiai nesižavi JAV požiūriu į tai kaip jie mato galimybes susidoroti su potencialiomis grėsmėmis. Taip pat jie netiki, kad tokia raketų gynybos sistema gali padėti susidoroti su kitomis dabar iškilusiomis galimomis grėsmėmis.

---

⁴⁶ Ten pat

⁴⁷ www.dtic.mil/execsec/adr2001/toc.html

Kai kuriais aspektais žvelgiant tolimojo nuotolio raketos nekelia tokios didelės grėsmės kaip branduolinis pavojus. Pagrindinis susirūpinimo šaltinis išlieka Šiaurės Korėja ir Iranas, kurios kaip tik ir plėtoja savo branduolines programas. Reikia žvilgtelėti ir į atsakomąsias priemones, kurios yra prieinamos abiem pusėm. Svarbiausios yra šios: reglamentavimas, atgrasinimo priemonės, agresija, gynybos laipsnis (pasyvios ir aktyvios). Reglamentavimas gali apimti bendrą ginklų kontrolę, ir vienašalę kontrolę tikrinant eksportuojamas kritines medžiagas. Ginklų kontrolė kartais suteikia neigiamą spaudimą, tačiau tai yra veiksmingiausia priemonė norint įkalinti. Tai vaidina pagrindinį vaidmenį branduolinių, cheminių ir biologinių ginklų klausimais. Ginklų kontrolė yra gerai organizuota branduolinėje srityje su NPT, START, radioaktyvių medžiagų uždraudimu, CTBT, laisvomis nuo branduolinio ginklo zonomis. Yra pasiūlymų dėl tarpininkavimo ir vienašališko ginklų sumažinimo iš branduolinių valstybių. Buvo mėginama derėtis dėl Šiaurės Korėjos programų kontroliavimo. Daug sudėtingiau su cheminiu ginklu, 1993 CWC įsigaliojo, o 1997 šią sutartį buvo pasirašiusios 2/3 rūpestį keliančių šalių.⁴⁸ BWC įsigaliojo 1972, o 1975 dėl pritarimo trūkumo žlugo.⁴⁹ Dėl to žlugo efektyvi ginklų kontrolė, kuri galėtų sustabdyti piktavalių valstybių didėjimą.

Be abejo, rekomenduojama kontroliuoti ir įvairias „pavojingas kultūras“. Tuo labiau, kad yra labai daug žudančių medžiagų, kurių naudojimas yra nelegalus. Yra reikalinga labai gera žvalgyba, tačiau ji iki galo negali būti sukurta demokratinėje visuomenėje. Karių profilaktiškas skiepijimas nuo galimų bakterinių susirgimų yra vienas iš galimų prevencijos būdų.

Šios išvados reiškia, kad mažinant grėsmės galimybę didžiausios pastangos dedamos stengiantis sumažinti infekcijos protrūkį, kad būtų išsaugota kuo daugiau gyvybių. Tuo metu kai įspėjamoji vakcinacija prieš labiausiai tikėtinus biologinio karo ligų sukėlėjus gali būti galima kariniams daliniams, kurie būtų tiesioginio pavojaus zonoje, kas vargu, kad būtų efektyvus arba norėtinas sprendimo būdas. Esminis principas turi būti išanksto atpažinti ir susekti biologinę ataką. Biotechnologija siūlo keletą greitos reakcijos daviklių, kurie gali greitai identifikuoti didelį medžiagų spektrą. Rekomenduojamas universalios ir palyginti nebrangios apsauginės kaukės (naujos dujųkaukės prototipas) nešiojimas, kad būtų sumažintas civilių aukų skaičius nuo aerosolinio tipo kenksmingų medžiagų (cheminis ir bakteriologinis ginklas), tokių kaip juodligė. Taip pat labai reikalingos greito reagavimo medikų komandos, kurios būtų apmokytos atpažinti biologinės atakos pasėkmes ir simptomus.

Priemonių kaip kovoti su įvairiomis galimomis grėsmėmis yra daug. Šimtą procentinio saugumo neįmanoma pasiekti, tačiau žvelgimas į ateitį nėra beviltiškas. Atsargios diplomatinės, ekonominės priemonės, žvalgybos pasiruošimas gali labai stipriai sumažinti pavojų.

---

⁴⁸ www.fas.org

⁴⁹ Ten pat

NMD kaina išlieka labai didelė ir be abejonės nualins gynybos resursus. Tačiau tai tik vienintelės JAV problema. Kol JAV yra ekonomikos bumai, tol jie gali leisti pinigus, net jeigu tie pinigai išleidžiami netiksliai. Toks kariuomenės efektyvumas, kuris galėtų užtikrinti saugumą ir apsaugoti nuo neprognozuojamų valstybių yra sunkiai įsivaizduojamas. Nei vienas kitas būsimasis prezidentas nebus toks pasitikintis NMD sistemos efektyvumu, kad ignoruotų galimą NMD pavojų.

Iš priede NR.1 pateiktos informacijos galime daryti prielaidą, kad SDI „atgaivinimas“ nauju pavadinimu NMD siekia tų pačių tikslų. Didžiausia jos įtaka yra skirta savo pačių piliečių nuraminimui. Po rugsėjo 11-os dienos įvykių kilo didelis nepasitenkinimas valdžia, o tikliau jos nesugebėjimu apsaugoti nuo tokio masto teroro išpuolio. Kad nuramintų protesto ir baimės bangą turėjo būti imamos rimtų priemonių. Tokiomis priemonėmis buvo karas Afganistane, Irake ir NMD. Jeigu karą Afganistane galima pateisinti tuo, kad ten buvo pagrindinės rugsėjo 11-os įvykių organizatorės Talibano judėjimo teroristinės organizacijos bazės, tai karą Irake (kaip vėliau parodė realybė ten nebuvo jokių masinio naikinimo ginklų) ir NMD (apie kurio realias galimybes minėjau anksčiau) kūrimą galima laikyti tik „akių dūmimo“ priemonėmis...

Šiandien dauguma tarptautinių santykių ekspertų praktiškai neabejoja, kad Amerikos siekis dislokuoti savo PRGS elementus Europoje turi mažai ką bendro su apsisaugojimu nuo Irano branduolinės atakos. Manoma, kad iš tiesų JAV šiuo žingsniu siekia sustiprinti savo pašlijusias strategines pozicijas Europoje, o tiksliau, daryti papildomą įtaką ES politikai (taip pat ir saugumo bei gynybos srityje) per savo jau tradicinius sąjungininkus iš Vidurio ir Rytų Europos. Be to, JAV savo veiksmais dėl PRGS toliau skaldo ES, paaštrindama „naujosios“ ir „senosios“ Europos dichotomiją. Faktiškai tokią Amerikos politiką bendro tarptautinio bei konkrečiai europinio saugumo ir stabilumo kontekste galima vertinti kaip nekonstruktyvią ir konfliktinę (keliančią nereikalingą įtampą). Kita vertus, šito JAV žingsnio negalima smerkti, žiūrint iš pragmatinių Amerikos interesų užtikrinimo perspektyvos. Be to, nereikėtų pamiršti Amerikos vidaus politikos peripetijų: PRGS problematikos eskalavimas gali būti George'o Busho administracijos bandymas nukreipti JAV visuomenės dėmesį nuo nesėkmių Irake prezidento rinkimų maratono išvakarėse. Pagaliau hipotetiškai vis dėlto negalima atmesti ir tikimybės, kad JAV planai yra susiję su siekiu užsitikrinti strateginį pranašumą Rusijos atžvilgiu branduolinės priešpriešos srityje. Neseniai labai autoritetingame „Foreign Affairs“ žurnale pasirodė straipsnis, kuriame buvo kalbama apie JAV galimybę sunaikinti Rusijos branduolines pajėgas pirmu smūgiu. Todėl galima spėti, kad, pavyzdžiui, Lenkijoje gali būti dislokuotos branduolinį užtaisą turinčios raketos (kurių skrydžio iki Rusijos laikas atitinkamai bus mažesnis), ir kaip tik dėl to Rusijos reakcija yra tokia aštri. Tačiau

manytina, kad PRGS elementų dislokavimo Europoje klausimas vis dėlto yra „*politinių* žaidimų“ su kariniais niuansais dalis⁵⁰.

Jeigu Lietuva būtų neutrali šalis, jos pozicija Amerikos PRGS elementų dislokavimo Europoje klausimu turėtų būti neigiama, nes objektyviai JAV politika šioje srityje neprideda prie saugumo ir stabilumo Europoje ir pasaulyje didinimo. Be to, Lietuva, kaip ištikima JAV sąjungininkė, tikėtina, tampa ES skaldymo proceso įkaite, kas jai, kaip ES narei, yra nenaudinga. Pagaliau, būdama Lenkijos, kurioje turėtų būti dislokuotos JAV raketos perėmėjos, kaimynė, Lietuva atsiduria realaus karinio pavojaus zonoje, nes dėl Varšuvos sprendimo Kaliningrado srityje gali atsirasti taktinis branduolinis ginklas. Šiandien kai kurie ekspertai šiuos Rusijos grasinimus vertina skeptiškai, vadindami juos viešųjų ryšių akcija (nors raketos „Iskander“ yra išbandytos, jų masinė gamyba ir dislokavimas yra kitokio pobūdžio ir sudėtingumo procesas, reikalaujantis atitinkamų lėšų ir laiko, ką jau kalbėti apie vidutinio nuotolio branduolinių raketų grąžinimą į rikiuotę). Tačiau, kita vertus, branduolinė Kaliningrado srities militarizacija kaip atsakas į JAV planus yra visai tikėtina, nes Sergejus Ivanovas (kuris apie tą militarizaciją aiškiai užsiminė) yra artimiausių Vladimiro Putino bendražygių rato žmogus ir paprastai avantiūristinių pareiškimų nedaro. Pagaliau, Rusijai parodyti savo jėgą Amerikai tampa principo reikalu, o principas Rusijoje dažnai yra svarbesnis už racionalumą.⁵¹

Lietuva nėra neutrali valstybė, ir Lenkija bei Amerika, kaip minėta, yra strateginės jos partnerės. Vien dėl šios priežasties Lietuva negali sau leisti atvirai kritikuoti šių valstybių pozicijų. Jau išsakyta Lietuvos pozicija PRGS klausimu laikytina ganėtinai pasverta. „Klausimas dėl Lietuvos dalyvavimo JAV priešraketinės gynybos sistemoje nėra svarstomas, tačiau pati sistema ir jos elementų įdiegimas Europoje yra svarbūs Lietuvai ir visai tarptautinei bendruomenei [...]. Todėl esame įsitikinę, kad JAV priešraketinės gynybos elementai Čekijoje ir Lenkijoje, taip pat ir eventuali NATO priešraketinės gynybos sistema, sustiprins Lietuvos, Europos, taip pat ir Rusijos saugumą“, - teigiama išplatintame Krašto apsaugos bei Užsienio reikalų ministerijų suderintame pareiškime, kuris buvo paskelbtas reaguojant į krašto apsaugos ministro Juozo Oleko poziciją dėl PRGS, paskelbtą per vizitą Moldovoje, bei jos interpretacijas įvairių šalių žiniasklaidoje. Tačiau, nekalbant apie tai, kaip krašto apsaugos ministro kalba buvo meistriškai iškreipta (išnaudota) Rusijos žiniasklaidos, galima sakyti, kad jo žodžiai buvo nepakankamai atsargūs. Manytina, kad šiuo atveju Lietuvai derėtų apsiriboti pareiškimu, kuriame būtų pažymėtas PRGS klausimo sudėtingumas ir akcentuota tolesnių konsultacijų tarp visų suinteresuotų pusių būtinybė, kad galiausiai būtų pasiektas visas puses tenkinantis sprendimas, didinantis saugumo ir stabilumo bei tarpusavio pasitikėjimo lygį Europoje ir pasaulyje. O dabartinė pozicija (išsakyta nors ir ne

---

⁵⁰ „Kokia galėtų būti Lietuvos pozicija PRGS klausimu“ Vadim Volovoj
<http://www.geopolitika.lt/?theme=4&page=2>

⁵¹ Ten pat

aukščiausio, bet *pakankamai* aukšto lygio Lietuvos pareigūnų) yra iš dalies neapgalvota. Jos privalumu galima laikyti užuominą apie eventualią NATO priešraketinės gynybos galimybę kaip apie konstruktyvią išeitį iš besiklostančios krizinės situacijos. Be to, tikrai išmintinga laikytina pastaba, kad Lietuvoje JAV PRGS elementų dislokavimas neplanuojamas.⁵² Palikus nuošalyje tikėtiną neigiamą visuomenės nuomonę šiuo klausimu (kaip tai yra tiek Čekijoje, tiek Lenkijoje, tiek daugelyje kitų Europos valstybių), galima teigti, kad pliusų Lietuva dėl tokio žingsnio turėtų mažiau negu minusų. Net jeigu Amerika pati viską apmokėtų (kas nėra faktas), finansinė nauda būtų nė iš tolo nepalyginama su Lietuvos atsiradimo tiesiogine to žodžio prasme fronto linijoje kaštais. PRGS elementai yra strateginės svarbos ginkluotės tipas, todėl ir dėmesys jiems yra atitinkamas.⁵³ Neabejotina, kad Lietuva atsirastų Rusijos ir Baltarusijos strateginės paskirties karinių pajėgų taikinyje, o politiniai šalių santykiai, tikėtina, pasiektų iki tol neregėtą priešišumą. Iki šiol Lietuvai bent šiek tiek pavykdavo išsiskirti iš trijų Baltijos valstybių kaip labiausiai draugiškai Rusijos atžvilgiu (o Baltarusijos atveju ji pretendavo į tarpininkės tarp Minsko ir Vakarų vaidmenį), tačiau po JAV PRGS elementų atsiradimo jos teritorijoje šis statusas akimirksniu išnyktų, ir tai neabejotinai atsiliptų šalių ekonominiams santykiams („Družba“ naftotiekio „gedimas“ tuomet pasirodytų menkniekis, palyginti su tikėtinomis kitomis Rusijos – ir Baltarusijos – keršto akcijomis). Šioje vietoje nuosekliai galima pereiti prie Lietuvos pozicijos kritikos. Tikrai neaišku, kaip JAV priešraketinės gynybos elementai Čekijoje ir Lenkijoje galėtų sustiprinti Lietuvos, Europos ir (kas įdomiausia) Rusijos saugumą, jeigu karine prasme projekto galimybės yra labai diskutuotinos, o politiškai jo įgyvendinimas tik didina įtampą ES, JAV ir Rusijos santykių trikampyje. Kita vertus, suprantama, kad tokia formuluotė yra reveransas Amerikos, kaip Lietuvos strateginės partnerės, atžvilgiu (leidžiantis suprasti, kad Amerika siekia apsaugoti ne tik save, bet ir savo tradicinius sąjungininkus bei visą tarptautinę bendruomenę apskritai). Anksčiau pasiūlytas lankstesnis galimos Lietuvos pozicijos variantas atrodytų tinkamesnis, Lietuvai siekiant užimti subalansuotą poziciją PRGS klausimu ES ir JAV požiūriu į situaciją kontekste. Apskritai paėmus, URM ir KAM suderintame pareiškime yra gerai apčiuopti svarbiausi situacijos dėl PRGS momentai ir pasistengta pabrėžti JAV žingsnio pasaulinę reikšmę, tačiau (jau nekalbant apie tai, kad pozicija galėjo būti aptakesnė) akcentus derėjo sudėti truputį kitaip. Į pirmą planą reikėjo (ir reikia) kelti priešraketinės gynybos sistemos konstravimo NATO rėmuose idėją, kaip teoriškai galinčią sujungti JAV, ES ir Rusiją, ypač jei Amerikos viešai deklaruojamas interesas dėl savo ir savo sąjungininkų strateginio saugumo užtikrinimo, lygiai kaip ir Rusijos iniciatyva dėl bendros PRGS kūrimo, nėra grynai populistiniai. Jeigu būtų sukurta bendra Rusijos, JAV ir Europos priešraketinės gynybos

⁵²“ International Missile Defense: Washington and Warsaw's Postive Step Toward Final Agreement”
<http://www.heritage.org/Research/Europe/wm1803.cfm>

⁵³ “Kokia galėtų būti Lietuvos pozicija PRGS klausimu” Vadim Volovoj
<http://www.geopolitika.lt/?theme=4&page=2>

sistema, pasaulis iš tiesų pereitų į kardinaliai kitą tarpusavio pasitikėjimo saugumo srityje lygį, o tai Lietuvai būtų tik į naudą.⁵⁴

3. LIETUVOS KARINĖS MISIJOS

1989 metų lapkričio mėnesį griuvo Berlyno siena, tuo pačiu baigėsi šaltasis karas. Milžiniški pasikeitimai Centrinėje ir Rytų Europoje privertė radikaliai pasikeisti ir NATO politiką. Pagrindine NATO funkcija tapo ne tiek kolektyvinė teritorinė gynyba, kiek taikos ir stabilumo “eksportas” į buvusių priešininkų teritoriją.

Atsivėrė galimybė kurti bendrą saugumo sistemą visai Europai iš karto. Anksčiau priešiškos valstybės šioje sistemoje turėjo tapti saugumo partnerėmis. Tokią strategiją NATO vadovai pradėjo svarstyti nuo 1990 metų, o jau 1994 metais buvo pradėta skelbti idėja “Partnerystė taikos labui”. Jai įgyvendinti 1997 metais buvo įkurta Euroatlantinės partnerystės taryba (Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC). Tai buvo jau akivaizdus Aljanso strategijos pokytis. Paliekant karines pajėgas savo vietoje, NATO veiklos sfera labiau persikelia į politinį problemų sprendimą, suteikiant didelę reikšmę ekonominiams, socialiniams, mokslo, gamtosaugos ir kitiems klausimams. Politinės partnerystės ir tarptautinio bendradarbiavimo esmė yra reguliarūs susitikimai, konsultacijos, praktiniai veiksmai siekiant santykių skaidrumo ir pasitikėjimo ne tik Euroatlantinėje srityje, bet ir su visomis buvusios SSSR teritorijoje esančiomis šalimis. Tuo siekiama iš anksto panaikinti tarpusavio nesutarimus tarp anksčiau buvusių priešiškomis valstybių.⁵⁵

3.1 Partnerystė taikos labui

Siūloma partnerystė – tai bendri darbai, kuriuos bedirbant atsiranda pasitikėjimas ir tuo pačiu padidėja bendras saugumas. “Partnerystės taikos labui” projektas apima penkias sritis:

- *dialogai ir bendradarbiavimas saugumo srityje;*
- *taikos palaikymo misijos;*
- *gynybos sistemų reformavimas;*
- *pagalba civilinių katastrofų metu;*
- *bendradarbiavimas mokslo ir gamtosaugos srityse.*⁵⁶

“Partnerystės taikos labui” programoje dalyvauja iš vienos pusės visos 26 NATO šalys, iš kitos pusės - ne NATO narės kitos Europos šalys, bei visos buvusiojo vadinamojo Rytų bloko šalys: Airija, Albanija, Armėnija, Austrija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizija,

---

⁵⁴ International Missile Defense: Washington and Warsaw's Postive Step Toward Final Agreement”
<http://www.heritage.org/Research/Europe/wm1803.cfm>

⁵⁵ <http://nato.lt/index.php?cid=193>

⁵⁶ <http://www.natocentras.lt/?page=275>

Kroatija, Makedonija, Moldavija, Rusija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Tadžikija, Turkmėnija, Ukraina, Uzbekistanas.⁵⁷

Dialogai ir bendradarbiavimas saugumo srityje:

Jau nuo 1997 metų vyksta reguliari pokalbiai ir konsultacijos tarp Aljanso narių ir valstybių-partnerių saugumo klausimais. Susitikimai vyksta EAPC taryboje bei ambasadorių, valstybių vadovų, užsienio bei gynybos ministrų lygiuose. EAPC taryboje problemos svarstomos bendrai, bet lygia greta vyksta atskiri pokalbiai su kiekviena šalimi-partnere atskirai, nustatant konkrečias bendrų darbų gaires. Čia reikia paminėti nuveiktus didelius darbus stabilizuojant taiką ir saugumą Balkanuose, Užkaukazėje, organizuojant pėstininkų minų naikinimą.

Partnerystė taikos palaikymo operacijose:

Šioje srityje svarbiausias darbas vyksta Balkanuose, buvusios Jugoslavijos teritorijoje. Taikos palaikymo operacijos buvo pradėtos 1995 metų pabaigoje, dabar jos jau apima Bosniją, Kosovą, Albaniją, Makedoniją. Ten organizuojamas tų šalių karinių pajėgų bendradarbiavimas su NATO ir kitų šalių-partnerių pajėgomis. Toks bendradarbiavimas ir duoda veiksmingą naudą išsaugant žmonių gyvybes ir keliant politinį pasitikėjimą tarp valstybių. Tose operacijose dalyvauja ir būsimų NATO narių kariai. Ne NATO šalių daliniai įtraukiami į NATO šalių dalinius ir veikia bendrai. Besiruošiančioms stoti į NATO šalims tai yra gera mokykla veikti NATO pajėgų sudėtyje. Lietuvos kariai (kol Lietuva dar nebuvo NATO nare) veikė Danijos arba Lenkijos daliniuose, yra įsteigtas ir atskiras BALTBAT batalionas, į kurį įeina Lietuvos, Latvijos ir Estijos kariai. 2003 metais NATO operacijos buvo pradėtos vykdyti Afganistane ir Irake.

Gynybos sistemų reformavimas:

Pagal šią programą keičiama kariuomenės struktūra, apginklavimas, tobulinama gynybos štabų sąveika, kariai apmokomi veikti šiuolaikinėse sąlygose. Kartu sprendžiami ir ekonominiai bei socialiniai klausimai, pavyzdžiui, kaip įdarbinti baigusius karinę tarnybą žmones.

Pagalba civilinių katastrofų atvejais:

Ryškus tokios problemos pavyzdys – Černobylio atominės elektrinės avarija 1986 metais. Dabartinėmis sąlygomis tokia avarija būtų pareikalavusi daug mažiau aukų ir nuostolių. Tačiau gelbėjimo darbų kariuomenėms nestinga ir dabar – tai dideli potvyniai Vakarų, Centrinėje Europoje, Ukrainoje, žemės drebėjimai Graikijoje ir Turkijoje, humanitarinė pagalba badaujantiems ir gydomiems pabėgėlių stovyklose Balkanuose. Čia vėl – NATO šalys ir jų partnerės dirba ranka rankon.

Bendradarbiavimas mokslo ir gamtosaugos srityse:

Žvelgiant į ateitį, svarbu kaip bus panaudojami mokslo pasiekimai taikiems tikslams. Daugeliui buvusių Sovietų sąjungos šalių svarbi problema yra karinės pramonės konversija į

---

⁵⁷ Ten pat

gamybą taikiems tikslams, žalingo branduolinio, cheminio ir biologinio ginklo gamybos ir bandymų poveikio gamtai ištyrimas ir neutralizavimas. NATO apmoka ir perspektyvius fundamentinio mokslo darbus, atrodo visai nesusijusius su karyba – puslaidininkinių medžiagų kūrimą, informacinių technologijų tobulinimą, nuodingų atliekų naikinimą ir panašiai. Šalims, pereinančioms iš sovietinės valdžios į laisvos rinkos ekonomiką tai labai didelė pagalba organizuojant šalyje mokslinius tyrimus, ugdant jaunos mokslininkus.

Šalių partnerystė ir bendradarbiavimas turi didelę ateitį. Tai didelė pagalba silpnai išsivysčiusioms šalims kurti demokratinę visuomenę. Visų demokratiškas šalių bendradarbiavimas stiprina saugumą visiems kartu paėmus.

3.2 Europos saugumo ir gynybos politika (ESGP)

Sukūrus bendrą vidaus rinką ir įgyvendinus valiutų sąjungą, įvedant eurą, Europos saugumo ir gynybos politikos apibrėžimas nustato tolesnę lemiamą ES vystymo pakopą sukurti politinę sąjungą.⁵⁸

Platesnės Europos saugumo ir gynybos politikos vystymas yra neatskiriama bendros užsienio ir saugumo politikos dalis ir veiksmingai prisideda prie Sąjungos tarptautinio patikimumo. Teigiama, kad, sukūrus Europos gynybos ir saugumo politiką, ES turės galimybę ginti savo tikslus ir vertybes bei, remdamasi Jungtinių Tautų nuostatomis ir viešąja tarptautine teise, galės prisidėti prie laisvės, taikos ir stabilumo pasaulyje. Nepaisant Šiaurės Atlanto sutarties ir iš dalies specifinio atskirų valstybių narių gynybos politikos pobūdžio, Sąjunga įsipareigoja rūpintis kolektyviniu saugumu ir žingsnis po žingsnio privalo sukurti bendrą gynybos politiką. Taip pat teigiama, kad tik viena sąjunga, kuri turi platų krizių prevencijos ir valdymo priemonių spektrą, tarptautinėje arenoje gali pasirodyti kaip nepriklausomas veikėjas ir išlikti patikimas partneris transatlantiniuose santykiuose.

Teigiama, kad Europos Sąjungos ligšiolinio karinio potencialo sąrašas („Petersbergo uždaviniai“) turi būti peržiūrėtas ir papildytas tokiais uždaviniais, kaip, pvz., konfliktų prevencija, bendros nusiginklavimo operacijos bei konkurencijos ir savitarpio pagalba kariniais klausimais, priemonės padėčiai po konfliktų stabilizuoti ir kova su terorizmu. Tuo pačiu metu aiškiai pabrėžta, kad, pagal „Petersbergo uždavinius“, civilinis krizių valdymas yra įteisintas šalia karinio bei priklauso Europos saugumo ir gynybos politikos pagrindiniams tikslams. Atitinkamai Sąjunga ir valstybės narės privalo sustiprinti konfliktų prevencijos ir taikos apsaugos priemones. Siūsdamos policininkų delegacijas ir stiprindamos demokratiją, viešąjį valdymą ir teisinę valstybę, jos privalo būti pasiruošusios spręsti galimus konfliktus.

---

⁵⁸ http://europa.eu/pol/cfsp/overview_lt.htm

ELP–ED grupės apžvelgė pirmas keturias krizių valdymo operacijas, kurios buvo vykdomos laikantis Europos bendros saugumo ir gynybos politikos: policijos misija Bosnijoje ir Hercegovinoje, pirmoji karinė taikos palaikymo operacija „Concordia“ buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje, kurią suplanavo ir kuriai vadovavo NATO,

ES savarankiškai Kongo Ituri regione įvykdyta operacija „Artemis“ ir buvusioje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje vykdyta policijos misija „Proxima“, kurią 2003 m. gruodžio 15 d. pakeitė karinė operacija „Concordia“.⁵⁹

Šiame kontekste, ELP–ED grupės nuomone, reikia pažymėti, kad persilaužimas vykdant šias operacijas buvo pasiektas tik todėl, kad 2002 m. gruodžio mėn. sėkmingai pasibaigė derybos tarp ES ir NATO dėl ES priėjimo prie NATO planavimo ir vadovavimo struktūrų („Berlin Plus“). Be to, tolesnis santykių tarp ES ir NATO, kaip viena kitą papildančių organizacijų, stiprinimas yra svarbi Europos saugumo ir gynybos politikos dalis. Ypač tai yra svarbu ES kariniame štabe kuriant būsimą planavimo ir vadovavimo skyrių, kuris gali įsikišti tik esant tam tikroms sąlygoms, t. y. tik tada, kai NATO struktūros, pvz., nacionalinės planavimo ir vadovavimo struktūros, dėl tam tikrų aplinkybių veikti negali. Taip bus užkirstas kelias nereikalingam dubliavimui ir bus išvengta aljanso veiklos sutrikimų.⁶⁰

Dėl finansinių Europos saugumo ir gynybos politikos rezultatų, ELP–ED grupė pabrėžia, kad tarptautinis Sąjungos patikimumas šioje srityje turi priklausyti tik nuo jos sugebėjimo pasirinkti tinkamas finansines priemones bei jomis pasinaudoti. Remdamasi šiais samprotavimais, buvo pareikalauta, kad bendros ES karinių operacijų išlaidos būtų dengiamos iš ES biudžeto bei kad būtų įkurta agentūra, kuri koordinuotų karinius tyrimus ir ginklavimąsi Europoje bei galiausiai nutrauktų ribotų lėšų švaistymą vykdant įvairias nacionalines programas. Pastarajam pasiūlymui ES valstybių ir vyriausybių vadovai pritarė Briuselio viršūnių susitikime 2003 m. gruodžio 12 d.⁶¹

3.3 Balkanai: Kroatija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas

1991 m. subyrėjo tuometinė Jugoslavijos Federacija. Etniniu ir religiniu požiūriu tai buvo margas politinis darinys. Prasidėjus tautinių valstybių formavimuisi paaštrėjusi tautinė ir religinė nesantaika virto ypač žiauriu ginkluotu konfliktu. Aštriausi konfliktai vyko tarp stačiatikių serbų, katalikų kroatų ir musulmonų bosnių, taip pat konfliktas Kosove tarp islamą išpažįstančių albanų ir serbų.

1991 m. nuo Jugoslavijos atsiskyrė Slovėnija, Makedonija, Kroatija ir Bosnija. Pirmiausiai konfliktas išplieskė Slovėnijoje, tačiau ten ginkluota kova, palyginti su kitomis Buvusios Jugoslavijos respublikomis baigėsi, greitai ir neišsiplėtė į plataus masto pilietinį karą su tautinio

⁵⁹ http://europa.eu/pol/cfsp/overview_lt.htm

⁶⁰ Ten pat

⁶¹ Ten pat

genocido elementais. Dar tais pačiais metais konfliktas persimetė į Kroatiją, o 1992 m. į Bosniją, kur kilo karas tarp bosnių, kroatų ir serbų. Formaliai Federacinė Jugoslavijos Respublika (Serbijos ir Juodkalnijos) konflikte nedalyvavo, tačiau Jugoslavijos kariuomenė rėmė vietines serbų ginkluotas formuotes ginklais, technika ir kariais. Siekdama nutraukti kruvinus konfliktus Jungtinių Tautų Saugumo Taryba 1991m. priėmė rezoliucija Nr. 721, kuri suteikė galimybę taikos operacijoms Balkanų regione. Vakarinėje buvusios Jugoslavijos dalyje konfliktai baigėsi taikos derybomis Deitone (JAV) 1995 m. Nors Bosnijoje ir Hercegovinoje įtampa dar neatslūgo iki 1999 m.

1998 m. kilo konfliktas Serbijos ir Juodkalnijos provincijoje Kosove, tarp vietos albanų Kosovo išlaisvinimo armijos ir Jugoslavijos ginkluotųjų pajėgų. 1999 m. NATO pajėgos pradėjo bombarduoti Serbijos karinius objektus. Netrukus į provinciją buvo įleistos NATO ir Rusijos taikos palaikymo pajėgos. Pasibaigus NATO karinei operacijai suformuotas KFOR (angl. Kosovo Forces) kurio pagrindą sudaro NATO pajėgos.

Konfliktas Kroatijoje ėmė vystytis nuo 1990 m., kai etniniai serbai rytinėje Kroatijos dalyje paskelbė serbų Krainos autonomiją. Plataus masto ginkluotas konfliktas prasidėjo 1991 m. Kroatijai paskelbus nepriklausomybę nuo tuometinės Jugoslavijos. Tų metų spalį serbų pajėgos puolė rytinius Kroatijos miestus. Pasaulinei bendruomenei ėmus pripažinti Kroatijos Respublikos nepriklausomybę ir įsikišus Jungtinių Tautų organizacijai, Jugoslavijos liaudies armija pasitraukė į Bosnijos ir Hercegovinos teritoriją. Nebeaktyvus ginkluotas konfliktas Kroatijoje tęsėsi iki 1995 m.

1992 m. buvo pradėta UNPROFOR (angl. United Nations Protection Force) misija, vadovaujama JTO. Jos užduotis buvo sudaryti sąlygas taikai ir saugumui, demilitarizuoti numatytas teritorijas, jas stebėti, apsaugoti gyventojus, stebėti kaip vykdomos susitarimo dėl ugnies nutraukimo sąlygos. Vėliau misija išsiplėtė į Bosniją ir Hercegoviną ir Makedoniją.

1994–08 – 1996–02 maždaug 90 Lietuvos karių dalyvavo operacijoje UNPROFOR Kroatijoje. Karių užduotis – padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus. Šioje JTO operacijoje dalyvavo pirmasis Lietuvos taikdarių būrys LITPLA-1 (angl. Lithuanian platoon), vadovaujamas kapitono Artūro Chrapko. Tai buvo pirmieji tarptautinėse operacijose dalyvavę lietuvių kariai. Šį būrį sudarė iš tuometinės Lauko kariuomenės brigados, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos, Karo akademijos, Puskarininkių mokyklos ir kitų dalinių parinkti kariai. Į Kroatiją, be LITPLA-1, dar išvyko LITPLA-2 ir LITPLA-3. Visi jie tarnybą atliko Danijos bataliono sudėtyje.

Bosnija ir Hercegovina 1991 m. paskelbė apie apsisprendimą egzistuoti nepriklausomai nuo Jugoslavijos federacijos. Skirtingai nei kitose buvusios Jugoslavijos respublikose čia nėra vienos ryškiai skaičiumi dominuojančios etninės grupės. Bosnijoje išsiskyrė trys didžiausios etninės

grupės: bosniai (44 proc.), serbai (31 proc.), ir kroatai (17 proc.). Toks susiskaldymas nulėmė tai, kad šioje šalyje kovos dėl nepriklausomybės buvo ypač žiaurios. Tiek Serbija, tiek Kroatija turėjo teritorinių interesų Bosnijoje. Serbų ir kroatų ginkluotosios pajėgos užimtose teritorijose vykdė etninius valymus. Įsikišus NATO pajėgoms 1995 m. kovos pradėjo rimti. Buvo pasiekta politinių susitarimų, kuriems įgyvendinti prireikė 60 tūkstančių NATO karių, dalyvavusių operacijoje IFOR (angl. Implementation Force). Vėliau šią misiją pakeitė SFOR (angl. Stabilisation Force). Operacija pradėta 1996 metais pagal Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliuciją Nr. 1088, suteikusią mandatą pradėti taikos įvedimo operaciją. Nuo 2004 m. gruodžio mėn. vadovavimą misijai iš NATO perėmė ES.

Lietuva šioje operacijoje dalyvavo nuo 1996 metų. Misijose Bosnijoje ir Hercegovinoje yra tarnavę maždaug 700 Lietuvos karių (LITPLA, LITCOY, BALTCOY, BALTSQN, SFOR). 1996 m. IFOR operacijos metu čia žuvo pirmasis Lietuvos taikdarys vyr. lt. Normundas Valteris (LITPLA-4).

Bosnijoje IFOR ir SFOR operacijų kontekste Lietuvos kariai pirmą kartą dalyvavo NATO vadovaujamose tarptautinėse operacijose.

2001–03–2003–07 Lietuvos transportinis orlaivis An-26 dalyvavo NATO vadovaujamų operacijų Bosnijoje ir Hercegovinoje bei Kosovo provincijoje (Serbija ir Juodkalnija) aprūpinimo operacijoje. Šis orlaivis buvo dislokuotas karinėje oro bazėje Neapolyje (Italija). Lietuvos karo aviatoriai atliko per tūkstantį skrydžių, perskraidino daugiau nei 13 tūkst. keleivių ir daugiau nei 360 tonų krovinių. Sprendimas baigti karo aviatorių misiją šioje operacijoje buvo priimtas po to, kai nutarta didinti Lietuvos karių kontingentą Irake.

Kai situacija stabilizavosi, buvo priimtas sprendimas šioje šalyje mažinti tarptautines pajėgas. 2003 m. vasario mėnesį iš operacijos Bosnijoje ir Hercegovinoje į operaciją Kosove perkeltas Danijos batalionas; kartu su juo – ir jam priskirtas Baltijos šalių kontingentas BALTSQN (angl. Baltic Squadron). Kontingente, pasikeisdami pamainomis, tarnavo kariai iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos.

Karių užduotis – padėti palaikyti viešąją tvarką, patruliuoti atsakomybės rajone, budėti kontrolės postuose, teikti pagalbą humanitarinėms organizacijoms, saugoti objektus.

Tarptautinėje ES vadovaujamoje taikos palaikymo operacijoje „Althea“ Bosnijoje ir Hercegovinoje paskirtas dalyvauti vienas Lietuvos štabo karininkas.

Pietų Serbijos Kosovo provincijoje, kur gyventojų daugumą sudaro albanai, po separatistinės Kosovo išlaisvinimo armijos veiksmų 1998 m. prasidėjo ginkluotas konfliktas tarp Jugoslavijos karinių pajėgų ir vietos albanų. Į konfliktą įsikišo NATO pajėgos. Nuo 1998 m. gruodžio iki 1999 m. kovo trys kariniai stebėtojai iš Lietuvos dalyvavo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos misijoje (angl. OSCE Kosovo Verification Mission) Kosove.

Misijos tikslas – tikrinti, kaip tuometinė Jugoslavijos Federacinė Respublika vykdė savo įsipareigojimus sureguliuoti konfliktą Kosovo provincijoje.

2003 m. balandžio-spalio mėnesiais karo medikas ir jo padėjėjas dalyvavo misijoje NATO vadovaujamoje operacijoje „Joint Guardian“ Kosove. Lietuviai tarnavo Čekijos ir Slovakijos bendro bataliono sudėtyje.

Nuo 2003 m. pradžios, priėmus sprendimą mažinti tarptautines pajėgas SFOR operacijoje, Danijos batalionas (o su juo ir BALTSQN) iš Bosnijos ir Hercegovinos perkeltas vykdyti misiją Kosove. Į šį Baltijos šalių eskadroną Lietuva, Latvija ir Estija pasikeisdamos pusmečiui siunčia maždaug 90 karių kuopą. 2003 m. rugpjūčio mėnesį Estijos taikdarių kuopą pakeitė kariai iš Lietuvos, nuo 2004 m. kovo mėnesio juos pakeitė latviai. Tuo metu, kai šalis nesiunčia savo karinio vieneto, operacijoje dalyvauja vienas tos valstybės ryšio karininkas. 30 Lietuvos Krašto apsaugos savanorių pajėgų karių atlieka tarnybą KFOR (angl. Kosovo Forces) bendro Lenkijos ir Ukrainos bataliono sudėtyje (Kačanik, 40 km nuo Prištinės), rotacija vykdoma kas pusę metų.

Kosove NATO turi JTO taikos palaikymo mandatą. Dabar ten yra apie 17 tūkstančių NATO ir jos partnerių karių. Iš Aljanso pareigūnų kalbų galima suprasti, jog įvykiai krypta Kosovo nepriklausomybės link, tačiau tai turėtų būti „sąlyginė nepriklausomybė“ (conditional independence). Tai reiškia, kad Kosovas kurį laiką negalės turėti savo karinių pajėgų, o tik saugumo pajėgas (policiją). NATO ruošiasi pasilikti regione ir po jo statuso klausimo išsprendimo – pasilikti tam, kad užtikrintų taiką ir paruoštų minėtas Kosovo saugumo pajėgas.

3.4 Afganistanas, Gruzija, Irakas

2001 m. rugsėjo 11 d. du teroristų užgrobti lėktuvai įsirėžė į Pasaulinio prekybos centro pastatus Niujorke, vienas – į Pentagono pastatą Vašingtone, o ketvirtas sudužo Pensilvanijoje. Po šio išpuolio buvo nuspręsta duoti deramą karinį atkirtį terorizmui, pasinaudojant kolektyvine ir individualia savigynos teise. Operacija pradėta 2001 m. spalio mėnesį, po to, kai Afganistanas atsisakė išduoti įtariamuosius teroro aktų organizatorius. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba rezoliucijomis Nr. 1368, 1373, 1386 pasmerkė teroro aktus ir, remdamasi Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi, suteikė mandatą pradėti karinę operaciją.

Iki prasidedant tarptautinių pajėgų operacijai Afganistane, ši šalis daugiau nei dvidešimt metų buvo draskoma karų ir alinama įvairių totalitarinių režimų. 1978 m. prokomunistinės vidaus jėgos įvykdė karinį perversmą ir užėmė valdžią. Jos vykdomos reformos sukėlė didžiosios visuomenės dalies nepasitenkinimą. Visoje šalyje prasidėjo ginkluoti sukilimai. 1979 m. gelbėdama komunistinę Afganistano valdžią, savo kariuomenę įvedė Sovietų Sąjunga. Planuotos greitos sėkmės Sovietų ginkluotosioms pajėgoms pasiekti nepavyko ir buvo įsivelta į ilgą karą su vietos partizanais. Po ilgų ir nesėkmingų karo veiksmų sovietų pajėgos buvo išvestos 1989 m.

Prosovietinė Afganistano valdžia išsilaikė iki 1992 m., jai žlugus užvirė įvairių grupuočių ginkluota kova dėl Afganistano valdžios. Galiausiai valdžia atiteko ultraislamistiniam talibano judėjimui, jo prieglobstyje veikė teroristinės organizacijos, kurių veikla nukreipta prieš JAV ir Europos valstybes. Talibanas valdė Afganistaną ypač žiauriomis priemonėmis, susidorodamas su oponentais ir drakoniškais įstatymais sėdamas baimę tarp afganistaniečių. Šiaurinėje Afganistano dalyje vis dar veikė ginkluota opozicija, besipriešianti talibano režimui. Pradėjus karo veiksmus talibano režimas buvo sutriuškintas ir pasitraukė į pagrindį. Ilgamečio karo nualintoje šalyje prireikė spręsti nesibaigiančias humanitarinio pobūdžio ir saugumo problemas.

Lietuva JAV vadovaujamoje tarptautinėje operacijoje „Tvirta taika“ (angl. „Enduring Freedom“) dalyvavo nuo 2002 m. lapkričio iki 2004 m. lapkričio pabaigos. Afganistane tarnavo keturi Lietuvos kariuomenės specialiųjų operacijų junginio eskadronai ir štabo karininkai. Kariai vykdė specialiosios žvalgybos užduotis, dalyvavo sulaikant įtariamus asmenis, likviduojant ginklų sandėlius ir slėptuves.

Nuo 2002 m. spalio mėnesio Lietuvos karo medikai ir kiti specialistai dalyvavo Eurokorpuso vadovaujamoje tarptautinėje taikos operacijoje tarptautinių saugumo paramos pajėgų ISAF (angl. International Security Assistance Force) sudėtyje. Nuo 2003 m. apie dvylika Lietuvos karo medikų tarnavo Vokietijos vadovaujamoje karo lauko ligoninėje Kabule.

Nuo 2004 m. Kabulo tarptautiniame oro uoste tarnavo Lietuvos logistai, krovos specialistai, oro eismo navigatoriai ir kiti kariniai specialistai. Lietuvių karo medikai taip pat dalyvavo vienos iš provincijų atkūrimo grupių Mazar E Sharif'e veikloje

Nuo 2005 metų Lietuva perėjo į kokybiškai naują dalyvavimo misijoje etapą. Ji prisiėmė vadovauti vienos Afganistano provincijos — Goro — atkūrimui. Provincijos atkūrimo grupių (PAG; angl. Provincial Reconstruction Team, PRT) užduotis – stiprinti centrinės Afganistano valdžios įtaką provincijoje, padėti vietinėms saugumo struktūroms kurti saugią aplinką ir stabilumą, sudaryti tinkamas sąlygas provincijai ir valstybei atkurti, tarpininkaujant ir skatinant įvairių valstybinių ir nevyriausybinių organizacijų veiklą provincijoje. Pirmoji provincijos atkūrimo grupė įkūrė stovyklą netoli Goro provincijos sostinės Čagčarano. Numatytas užduotis kariai atlieka tarnaudami pusės metų rotacijose. Lietuvių vadovaujamoje Goro provincijos atkūrimo grupės veikloje dalyvauja JAV, Danijos, Islandijos ir Kroatijos kariai.⁶²

Afganistanas yra sudėtingesnis atvejis. Šiuo metu NATO ruošiasi padidinti karių skaičių šioje šalyje (nuo 9 tūkstančių iki 15-16 tūkstančių), kad galėtų kontroliuoti didesnę Afganistano teritorijos dalį. Tačiau, kaip užakcentavo Mihai Carp, Krizių valdymo politikos sekcijos atstovas, jeigu Kosove NATO yra atsakinga už saugumą ir taiką, tai Afganistane Aljanso funkcija yra pagalba (*assistance*). Pranešėjas leido suprasti, kad NATO nenorėtų užsibūti Afganistane. Tikslas

---

⁶² <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/art2.html>

yra veiksminga afganų Vyriausybė, kuri pati galėtų pasirūpinti šalies saugumu. Paklaustas, ar tai yra realu, M. Carp atsakė, kad sunku, bet, jo manymu, realu. Galima suabejoti tokia optimistine nuostata (tuo labiau, kad, kaip pasakė Jamie Shea, atsakingas už politikos planavimą Generalinio sekretoriaus ofise, afganų Vyriausybė ne itin bendradarbiauja su tarptautiniu NATO kontingentu). Manytina, kad Afganistanas yra nepagydoma *failed state* (žlugusi valstybė) ir tik *permanentinis* aktyvus tarptautinis dalyvavimas gali garantuoti joje šioki tokį stabilumą ir saugumą. Todėl ėjimas į Afganistaną su galvojimais apie išėjimą atrodo suprantamas vien iš tos pusės, kad niekas nenori pakartoti SSRS likimo (beviltiškai įklimpti ir be perstojo išvežti karstus), bet nesuprantamas, jeigu mes kalbame apie Afganistano problemos išsprendimą iš esmės. Eidama į Afganistaną, NATO turėjo iš anksto žinoti, kad greitai ji iš ten neišeis, nebent su gėdinga nevykėlės, kuriai nepavyko atlikti savo misijos, etikete, ko NATO tikrai nenori: ypač dabar, kai formuojasi/yra formuojamas naujas NATO įvaizdis pasaulyje. *Pagalbos* vietoj *saugumo ir taikos užtikrinimo* akcentavimas šiame kontekste atrodo kaip patogus pasitraukimo pretekstas, o ne kaip ryžto iliustracija.

Nuo 2000 m. į šią Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Gruzijos ir Rusijos Federacijos pasienio stebėjimo misiją yra siunčiama po vieną karininką iš Lietuvos. Tarptautinių atstovų užduotis – stebėti judėjimą per Gruzijos ir Rusijos Federacijos sieną.

ESBO misija Gruzijoje pradėta 1999 metais, sustiprėjus įtampai Gruzijos ir Rusijos Federacijos pasienyje. Jos tikslas – rinkti nešališką ir tikslią informaciją apie padėtį pasienyje, padėti šalims išvengti galimų sienos pažeidimų. Nuo 2005 m. pradėta vykdyti paramos apmokant Gruzijos pasieniečius programa. Lietuva į šią misiją siunčia vieną karinį specialistą.

Kadangi dabartinė situacija Gruzijoje, ypač po „rožių revoliucijos“ yra labai įtempta (kalbama apie jos santykius su Rusija), todėl ten esantys Lietuvos specialistai atsiduria pavojingoje situacijoje ir gali sudaryti pretekstą Rusijos nepasitenkinimui Lietuvos veiksmams. Tačiau Lietuva remdama buvusių sovietinių respublikų siekį „eiti demokratijos keliu“ parodo norą remti savo „vakarų sąjungininkus“.

Perversmo būdu į Irako valdžią patekęs autoritarinis Sadamo Huseino režimas, atstovaudamas Irako sunitų mažumai, vykdė žiaurias represijas prieš Irako šiitus ir šiaurėje gyvenančius kurdus. Sadamo Huseino režimas turėjo ir agresyvių išorinių kėslių, tai iliustruoja karas su Iranu (kuriame Irakas naudojo masinio naikinimo ginklą) ir mažos kaimyninės Kuveito valstybės užpuolimas. Pasaulinė bendruomenė sureagavo į prieš Kuveitą nukreiptą agresiją. 1991 m. po sėkmingos sąjungininkų karinės operacijos Irakas patyrė triuškinamą pralaimėjimą. Jungtinių Tautų taikomos sankcijos kiek susilpnino Irako išorinę agresiją. Irakas turėjo įsileisti JT ginklų inspektorius, kurie buvo įgalioti prižiūrėti, kad Irakas sunaikintų visus branduolinius, cheminius, biologinius ir balistinius ginklus. Sadamui Huseinui nesankcionuotai nutraukus JT inspekciją, JAV ir Didžioji Britanija 1998 m. pradėjo oro antskrydžius prieš Irako karinius objektus. Nuo tol įtampa

augo iki 2003 m. 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristų išpuoliai JAV paskatino suaktyvinti Irako nuginklavimo procesą, ir paaštrėjo Irako masinio naikinimo ginklų arsenalo patekimo į teroristų rankas grėsmė.

Irakui nereaguojant į JT rezoliuciją dėl JT ginkluotės inspektorių veiklos ir Dž. Bušo (G. W. Bush) paskelbtą ultimatumą 2003 m. kovo mėnesį pradėta karinė operacija Persijos įlankos regione. Operacijos tikslas – visiškai nuginkluoti Iraką ir panaikinti valdančiojo režimo keliamą grėsmę tarptautinei bendrijai. Sąjungininkų (daugiausiai JAV ir Didžiosios Britanijos) jėgomis įvykdžius plataus masto karinę operaciją Sadamo Huseino režimas buvo sunaikintas. Siekiant užtikrinti saugumą ir stabilumą regione, tarptautinės karinės pajėgos liko tol, kol naujoji Irako vyriausybė bus pajėgi kontroliuoti šalies teritoriją.

Pirmieji iš Lietuvos į Iraką 2003 m. balandžio mėn. išvyko aštuoni logistikos specialistai ir keturi karo medikai.

Lietuvos Karo medikai Umm Qasr jūrų uoste ispanų karo laive „Galicia“ įrengtoje ligoninėje ir miesto civilinėje ligoninėje teikė pagalbą vietos gyventojams. Karo medikų misija Irake baigta birželio mėnesį, ispanams atšaukus laivą.

Logistikos specialistai iš pusmetį trukusios humanitarinio pobūdžio misijos grįžo 2003 m. lapkričio mėnesį. Krašto apsaugos savanorių pajėgų logistikos specialistai buvo dislokuoti Tallil oro bazėje, 20 km į pietus nuo An Nasiryah, Didžiosios Britanijos atsakomybės rajone. Lietuviai specialia technika vykdė krovos darbus, aptarnavo sąjungininkų transportinius lėktuvus

2003 – 2004 m. Lietuvos kariai tarnavo CJTF (angl. Combined Joint Task Forces) štabe.

Lietuvos kariškiai tarnauja daugianacionalinių pajėgų štabe Bagdade (MF-I – angl. Multinational Force Iraq).

Taip pat lietuviai kariai tarnauja Didžiosios Britanijos vadovaujamos daugianacionalinės divizijos štabe Basroje. Daugianacionalinė divizija suformuota iš Didžiosios Britanijos, Italijos, Norvegijos, Rumunijos, Danijos, Nyderlandų, Čekijos, Portugalijos, Lietuvos ir Naujosios Zelandijos karių.

Tarnybą Lietuvos kariai atliko ir Lenkijos vadovaujamos Daugianacionalinės divizijos (atsakomybės rajonas – Irako pietryčiai) štabe.

Nuo 2005 m. lietuviai dalyvauja NATO mokymo misijoje Irake.

Nuo 2006 m. sausio Lietuvos štabo karininkai prisidėjo prie Mokymo pajėgų taikos rėmimo operacijos Lenkijos daugianacionalinės divizijos atsakomybės rajone Ad Diwaniyah.

Daugiausiai Lietuvos karių Irake buvo LITCON ir LITDET misijose. LITCON (angl. Lithuanian Contingent) atlieka tarnybą Didžiosios Britanijos vadovaujame sektoriuje, Danijos bataliono sudėtyje prie Basros.

Lenkijos atsakomybės rajone LITDET (angl. Lithuanian Detachment) būriai jau atliko savo užduotis (Lenkijos divizijos sudėtyje Al Hillah ir Al Kut miestuose).

Lietuvos karių užduotis Irake: komunikacijos objektų, svarbių infrastruktūros įrenginių, įstaigų apsauga, viešosios tvarkos palaikymas, parama humanitarinę pagalbą teikiančioms organizacijoms. Lietuvos kariai kartu su vietine Irako policija patruliuoja gatvėse ir padeda rengti Irako policiją.⁶³

„Aktyvūs kariniai veiksmai Irake šiuo metu jau pasibaigę. Tarptautinės pajėgos užtikrina regiono stabilumą ir ruošia vietinės struktūros visiškai perimti šalies kontrolę.“. Tokia yra JAV ir jos sąjungininkų oficiali nuomonė. Bet aktyvūs ir daug aukų nusinešantys teroristiniai veiksmai verčia susimąstyti dėl šios nuomonės pagrįstumo... Nuo aktyvių karo veiksmų pabaigos teroristinių aktų ne tik nesumažėjo, bet ir padaugėjo, bei persikėlė į Europos žemyną (Ispanija, didžioji Britanija). O ir vietiniai gyventojai dėl tokios situacijos kaltina JAV ir jos sąjungininkes. JAV pripažino, kad šiuo metu ji pralaimi karą su terorizmu Irake. Bet Lietuvos pasitraukimas turėtų neigiamą atgarsį tarp „vakarų sąjungininkų“.

Kitą vertus Lietuvai dalyvavimas operacijoje Irake ir Afganistane gali turėti ir neigiamų pasekmių, tokių kaip teroristiniai aktai Lietuvos teritorijoje (nors tai mažai tikėtina) ar Lietuvos piliečių pagrobimai islamo valstybėse iškeliant politinius reikalavimus. Taip pat tai negerina santykių tarp Rusijos (visur aktyviai besipriešinančiai Lietuvos sąjungininkei JAV) ir Lietuvos.

---

⁶³ <http://www.kam.lt>

4.   REPREZENTATYVUMAS   IR   ATEITIES

PERSPEKTYVOS

Visuose savo istorijos epizoduose Lietuvos valstybė turėjo ypatingą dėmesį skirti savo saugumui. Nepalankioje geopolitinėje padėtyje esanti mūsų šalis dažnai patekdavo į agresyviai nusiteikusių kaimynų akiratį. Per ilgus šimtmečius sunkių kovų Lietuva sugebėjo išlikti, tačiau jos istorijoje yra buvę katastrofiškų nesėkmių grėsusių visišku Lietuvos valstybės išnykimu iš pasaulio politinio žemėlapiu. Laimei lietuvių tauta sugebėjo parodyti pilietinę valią ir po ilgų svetimoms priespaudos metų buvo atkurtas Lietuvos žmonių valią atstovaujantis valstybingumas.⁶⁴

Šiais laikais tarptautiniai pavojai nesumažėjo, netgi priešingai, prie tradicinių grėsmių prisidėjo naujos, tokios kaip visai žmonijai grasinantis tarptautinis terorizmas. Nuo Lietuvos valstybingumo atkūrimo šalies gynybos politika buvo grindžiama mūsų pačių gynybiniais pajėgumais. Išorinės agresijos atveju turėjo būti įgyvendinamas teritorinės gynybos planas. Tačiau kaip parodė skaudi ankstesnė patirtis, vien tik savų jėgų ginant šalį gali ir nepakakti, be to, kaip minėta, atsirado naujų globalesnių iššūkių, kurie kelia grėsmę ne kuriai nors vienai valstybei, bet daugeliui, ir nei viena valstybė veikdama atskirai negali išspręsti šių problemų, jos gali būti įveiktos tik susitelkus. Todėl rūpinantis Lietuvos saugumu buvo aiškiai suvokta būtinybė turėti patikimą, ilgalaikių sąjungininkų, kuriems padedant galima būtų apsisaugoti tiek nuo tradicinių, tiek nuo naujų pavojų.

Lietuvai atsirado istorinis šansas užsitikrinti savo saugumą įsitraukiant į NATO. Mūsų šalis dar niekuomet neturėjo tokių saugumo garantijų kaip dabar. Lietuvai tapus NATO nare, mūsų valstybei yra suteiktos visų kitų 25 Aljanso narių saugumo garantijos – didžiausias koks tik gali būti šalių įsipareigojimas viena kitai. Savo ruožtu Lietuva turi priimti sąjungininkams kylančias grėsmes kaip savo nacionalinio saugumo sudėtinę dalį. Dalyvavimas NATO, ESBO, JT organizacijų veikloje, įskaitant ir tarptautines karines operacijas, yra esminė narystės šiose organizacijose dalis. Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose – mūsų šalies indėlis į tarptautinį saugumą. Lietuva siekia būti aktyvi tarptautinės bendrijos narė, o ne pasyvi stebėtoja. Tokiu būdu Lietuvos kariai atlikdami užduotis už savo šalies ribų užtikrina savo šalies saugumą.⁶⁵

Šiuolaikiniame globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje ribos tarp valstybių ir regionų ir dideli atstumai jau nebegali apsaugoti nuo pavojų, kurie yra „kažkur toli“. Šiuolaikinių technologijų pagalba pavojus iš „kažkur toli“ gali atkeliauti į bet kurio kiemą. Dabar jau nebegalima sakyti „kuo mes dėti?“, nes tarptautinis terorizmas yra nusitaikęs į visą Vakarų civilizaciją (kurios dalimi esame ir mes), tai puikiai iliustruoja skaudus Ispanijos pavyzdys. Ispanija atrodė esanti

⁶⁴ Ten pat

⁶⁵ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=211919

atokiau nuo kovos su terorizmu vietų nei, tarkim, JAV, tačiau vis tiek neišvengė skaudžių teroristų smūgių, nusinešusių dešimčių jos piliečių gyvybę. Todėl Lietuvos kariuomenė turi būti pasirengusi prireikus drauge su savo sąjungininkais veikti įvairiomis aplinkybėmis ir įvairiuose pasaulio taškuose. Pavyzdžiui, jei krizė kilo Afganistane, geriau spręsti ją ten, o ne Lietuvos pasienyje.

Pasaulyje nuolatos atsitinka humanitarinio pobūdžio katastrofų. Lietuva negali likti nuošalyje nuo tarptautinės bendruomenės. Lietuvos kariai gali teikti pagalbą nelaimės ištiktiesiems. Tai bendru vertybių ir bendros savimonės išraiška.

Lietuvos kariai veikdami krizių regionuose įgyja neįkainuojamos patirties, kurios nepalyginsi su pratybų metu poligonuose įgyjama patirtimi. Augant Lietuvos karių profesionalumui kariuomenės vertė, tai tampa investicija su daliniu atsipirkimu.⁶⁶

Visi iki šiol tarptautinėse operacijose dalyvavę Lietuvos kariai buvo labai gerai įvertinti partnerių. Lietuvos karių profesionalumo dėka formuojamas Lietuvos kaip patikimos saugumo tiekėjos įvaizdis.

Liepos mėnesio visuomenės nuomonės apklausa rodo, kad 59 procentai Lietuvos gyventojų palankiai vertina Lietuvos narystę NATO – tai yra 2 procentais daugiau negu praėjusių metų pabaigoje. Nepalankiai mūsų šalies dalyvavimą aljanso veikloje vertina vos 17 procentų Lietuvos gyventojų.⁶⁷

Palyginimui: praėjusių metų gruodžio mėnesį palankiai Lietuvos narystę NATO vertino 57 procentai apklaustųjų, nepalankiai – 18 procentų. 2004-ųjų pavasarį, kai Lietuva tapo NATO nare, palankiai narystę vertino net 77 procentai gyventojų, nepalankiai – 23 procentai.⁶⁸

Palankiausiai mūsų šalies narystė aljanso buvo vertinama Lietuvai pradėjus žengti pirmus žingsnius į aljansą, 1993 metais. Tuo metu palankiai narystę vertino net 84 procentai gyventojų, nepalankiai – vos 16 procentų.⁶⁹

Deja, vėliau palankus vertinimas po truputį mažėjo. 1996 metų pavasarį narystę NATO rėmė 83 procentai apklaustųjų (nepalankiai integracinį procesą vertino 17 procentų gyventojų), 1997-ųjų spalį palankiai nusiteikusiųjų buvo 70 procentų (nepalankiai – 30 procentų), 1998 metų spalį – atitinkamai 65 ir 35 procentai.⁷⁰

Prasčiausiai Lietuvos perspektyvos aljanso buvo įvertintos 1999 metų gegužę. Tada Lietuvos narystę NATO teigiamai vertino mažiau kaip pusė – 48 procentai – apklaustųjų, o nepalankiai – 52 procentai.⁷¹

---

⁶⁶ <http://nato.lt/index.php?cid=633>

⁶⁷ <http://nato.lt/index.php?cid=632>

⁶⁸ <http://nato.lt/index.php?cid=632>

⁶⁹ Ten pat

⁷⁰ Ten pat

⁷¹ Ten pat

Reprezentatyvią gyventojų apklausą Užsienio reikalų ministerijos užsakymu šių metų liepą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Lietuvos parama JAV per Europos Sąjungos iniciatyvą, vyksta Lietuvos stengimosi verčiau būti stebėtojos pozicijoje. Tokiu būdu galima „laimėti laiko“ optimaliausiam sprendimui priimti (panaši pozicija verčia šiuo metu nepripažinti Kosovo nepriklausomybės) ir/ar tapti neutraliais. Kadangi Lietuva yra ES ir NATO (kurioje be abejonės dominuoja JAV) narė jai tenka laviruoti tarp dviejų „polių“, kurie neretai tarpusavyje nesutaria. Lietuvos, kaip neutralios stebėtojos, bent jau kol vyksta aktyvios diskusijos, pozicija leidžia jai nekonfliktuoti su ES kaip ekonomikos rėmėja ir palaikyti JAV kaip saugumo garantą.

Vienas iš galimų, tokių lietuvių veiksmų kaip dalyvavimas užsienio taikos palaikymo misijose, variantų yra savotiška tautos reklama. Po Sovietų Sąjungos subyrėjimo visas postsovietines respublikas vakarų pasaulis ir toliau suvokė kaip Rusiją, o jos piliečius kaip rusus. Todėl atsirado poreikis atgauti buvusį statusą. Prasidėjo naujo socialinio prisiderinimo periodas. Po ilgalaikio derinimosi prie Sovietinio režimo, tenka derintis prie Vakarų Europos taisyklių, o didžiausia problema šitoje srityje yra savęs reprezentavimo arba reprezentatyvumo problema.

Sovietmečiu, kai kurie svarbūs dalykai reiškėsi tik vidinėje erdvėje. Jie buvo draudžiami ir jų nebuvo leista demonstruoti, daug kas buvo maskuojama. Dabar situacija pasikeitė ir visą tai, kas yra svarbu turi būti viešai demonstruojama. Lietuva nuolatos privalo ieškoti ir rasti, ką vertėtų kitiems pristatyti, be paliovos privalo kurti reprezentatyvumą. Taigi, priverstinė orientacija į vidinę realybę pasikeitė orientacija į išorinę realybę.

Todėl viena iš priežasčių dalyvauti taikos palaikymo misijose gali būti noras nors tokiu būdu reprezentuoti Lietuvą. Toks reprezentatyvumas yra gana paprastas, nes karių ir paramos poreikis „karštuose taškuose“ visada yra padidintas, tokiu atveju, Lietuva daugiau ne reprezentuoja save, o dalyvauja kaip „pilka darbo jėga“. Savirepresentacijai tikslingiau būtų išnaudoti savo kaip periferijos funkcija Europos sąjungoje ir pačioje Europoje. Sureikšminti save kaip „pasieni“ kuriame ir vyksta aktyviausias „gyvenimas“, o centrą įvardinant kaip stabilumo ir rutinos zoną.

Identitetas turi įtakojamosios ir konstruojamosios galios valstybių politikai. Viena vertus Lietuva formavo savo nacionalinės valstybės politikos identitetą taip, kad jis sutaptu su vakarietiškomis vertybėmis. Tai vedė į visavertę narystę NATO. Kita vertus, konstruojant vakarietišką identitetą teko susitaikyti su Rusijos, kaip priešingos vakarų identitetui, supratimu. Bet kyla nemažai klausimų. Po Šaltojo karo pabaigos, kada išnyko bipoliarinė konfrontacija, daugelis šalių panoro tapti NATO šalimis. Racionalu, kad šaltojo karo metu okupuotos šalys norėjo tapti NATO narėmis. Tai suteiktų joms saugumo garantiją, tačiau lieka neaišku kodėl NATO nori priimti naujas šalis nors oficialus priešas (Sovietų Sąjunga) išnykęs. Konstruktivyvizmo atstovai šią plėtrą paaiškina ne atsvara bendrai grėsmei, bet bendro identiteto kūrimu. Remiantis tuo, provakarietiška

Baltijos šalių užsienio politika gali būti įvardyta kaip jų identifikavimosi su vakarietiškomis vertybėmis ir normomis institucionalizavimas. Kitaip tariant, dalyvavimas Euroatlantinės integracijos procese konstruoja ir atstato Lietuvos identitetą.

Kosovo ir Afganistano atvejai, kaip toli gali pažengti kolektyvinio identiteto formavimas identifikuojant Serbija kaip priešą, Lietuva aiškiai parodė, kad NATO normos yra taip pat ir Lietuvos identitetas. Sumažėjus Rusijos grėsmei (karinei) buvo priimtos naujos grėsmės. Talibanas ir Al-Quaeda iškilo į didžiausias iš jų. Teoriškai naujos grėsmės, „priešai ir kiti“ yra reikalingi kolektyviniam identitetui, tai padeda identiteto išlikimui laiko atžvilgiu ir privalo būti bendra. Nuo pat pradžių Lietuvos užsienio politikai suprato, kad NATO yra ne tik geopolitinio ir politinio saugumo nuo Rusijos saugumo garantas, bet ir grėsmių kylančių iš nedemokratiškas elementų, tokių kaip tironijos ir teroristai apsauga Europoje ir visame pasaulyje. Norint apsisaugoti nuo šių grėsmių reikėjo sutapatinti savo identitetą su vakarietiškuoju. Sumažėjus Rusijos grėsmei Lietuvoje kyla susirūpinimas dėl demokratijos visame pasaulyje. Ypatingai ten, kur dalyvauja NATO. Lietuvos dalyvavimas Irako išlaisvinime ir diktatoriaus Saddamo Husseino nuvertime parodė bendrų normų su vakarais sutapimą. Ši priežastis taip pat paskatino Lietuvą dalyvauti „Vilniaus 10“ 2003 m. kovą.

Dabartinėse studijose prieinama išvados, kad nacionalinis identitetas transformuojasi į kolektyvinį identitetą su Europos ekonominėmis ir saugumo organizacijomis – šiuo atveju su NATO. Ši transformacija atsispindi Lietuvos užsienio ir saugumo diskurse. Lietuvos užsienio ir saugumo politika buvo įtakojama Rusijos grėsme atkurtos Lietuvos Respublikos formavimosi pradžioje. Antrame etape Lietuva harmonizavo savo saugumo politikos diskursą su NATO, kuris vedė į narystę 2004 metais. Lietuvos saugumo politika palaipsniui keitėsi nuo Rusijos supratimo kaip priešų iki suvokimo, kad Rusija yra kultūriškai ir politiškai skirtinga visuomenė lyginant su Lietuva. O NATO ir vakarų šalys tapo suprantamos kaip savos.

Tai parodo kaip tarptautinė normatyvinė struktūra priverčia nacionalinius veikėjus priimti bendras normas beveik automatiškai arba kaip savaime suprantamas. Kita vertus, nemažą dalį šių faktų galima priskirti logiškam racionalumui, nes pritarimas vakarietiškoms normoms garantuoja narystę Euroatlantinėse organizacijose, suteikia saugumą.

Europos saugumo ir gynybos dimensija ES šalyse neretai laikoma „papildoma priemone užtikrinti saugumą ir stabilumą Europoje ir už jos ribų“. Papildoma dėl to, kad pagrindine saugumo organizacija daugeliui ES valstybių yra NATO. Tačiau norėdamas išlikti reikalingas, Aljansas turi persitvarkyti - sukurti naujų struktūrų bei įgyti gebėjimų, kad galėtų atsakyti į naujus iššūkius. NATO transformacija lems ir ESGP plėtros scenarijų - jei NATO sėkmingai persitvarkys, dauguma Europos šalių vengs „dvigubo lojalumo“ problemos ir nerems NATO „dubliuojančių“ struktūrų kūrimo.

Anot Arūno Molio aljanso transformacijos indikatoriais galima laikyti 2002 m. Prahos

viršūnių susitikime paskelbtas naujas iniciatyvas - siekį sukurti NATO Reagavimo pajėgas (NRF) ir įgyvendinti Prahos pajėgų įsipareigojimus. Tai, kaip seksis kurti ir panaudoti NRF, kiek priimtų įsipareigojimų NATO šalys narės įgyvendins ir parodys, kiek sėkmingai NATO transformuojasi ir prisitaiko prie naujų iššūkių. Jeigu NATO evoliucija bus sėkminga, Aljansas ateityje gali ne tik išlaikyti šaltojo karo metais turėtą strateginę reikšmę Europos šalių saugumui, bet ir perimti kai kurias ES „priimtas“ funkcijas saugumo srityje. Jeigu to neįvyks, vis daugiau ES valstybių ESGP ims vertinti ne kaip papildomą, o kaip pagrindinį savo saugumo garantą.

Komentuoti Prahos įsipareigojimų įgyvendinimą ir NRF sukūrimą kol kas sudėtinga - NATO dar neturėjo progos pademonstruoti pajėgų transformacijos sėkmę intensyviose karinėse operacijose. Tačiau galima pastebėti Aljanso bandymus „uzurpuoti“ kai kurias ES funkcijas - pavyzdžiui, civilinių krizių valdymą bei energetinio saugumo užtikrinimą. Civilinių krizių valdymo srityje NATO „debiutavo“ sėkmingai atlikusi humanitarinę operaciją Pakistane, kai padėjo nuo žemės drebėjimo nukentėjusiems vietos gyventojams. Šiuo metu JAV administracija skatina diskutuoti apie tai, kad NATO galėtų koordinuoti šalių narių santykius su energijos išteklių tiekėjais ir taip pašalinti energetinio saugumo grėsmes⁷². Stambulo bendradarbiavimo iniciatyvos rėmuose 2004 m. NATO užmezgė santykius su Kataru, Kuveitu, Bahreinu, JAE - svarbiais energetinių išteklių eksportuotojais. Atsiranda siūlymų kai kurias Artimųjų Rytų ar Centrinės Azijos šalis įtraukti į PFP programą - taip „švelninant“ politinę situaciją tose šalyse, stiprinant jų energetikos objektų apsaugą ir pritraukiant gyvybiškai svarbias investicijas. NATO šalys už tai galėtų tikėtis „lengvesnio“ priėjimo prie tų šalių energijos išteklių.

2008 m. JAV nacionalinio saugumo strategijoje sakoma, kad „Europa yra kai kurių mūsų seniausių ir artimiausių sąjungininkų namai“⁷³. Tačiau karas Irake, politika Irano atžvilgiu, skirtingas požiūris į Izraelio ir Palestinos konfliktą, tarptautines organizacijas, teisę naudoti karinę jėgą, Turkijos integracija į ES ir pan. tapo iššūkiais JAV ir Europos partnerystei. Po to, kai JAV grėsmės ėmė kilti ne iš Europos, o iš Artimųjų Rytų, Azijos, amerikiečiai savo resursus (finansinius ir intelektualinius) nukreipė į naujas sritis ir regionus. Tai nereiškia, kad Europa nustojo būti svarbiausia JAV sąjungininke. JAV reikalinga Rusijos, Kinijos, kitų „didžiųjų“ parama, tačiau JAV ėmė priešintis bet kokiai realiai ar potencialiai ES, Rusijos, Kinijos, Irano strateginei partnerystei saugumo, ekonomikos ar energetikos srityje. ESGP kontekste tai reiškia JAV priešinimąsi naujiems saugumo ir gynybos susitarimams (įsipareigojimams), kurie užgožtų JAV dominavimą

---

⁷² Pr. Paul Gailis. NATO and Energy Security. CRS Report for Congress.

Updated March 21, 2006. < <http://www.usembassy.it/pdf/other/RS22409.pdf>>

⁷³ The White House. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, 2006. < <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf#search=%222006%20The%20National%20Security%20Strategy%20of%20the%20United%20States%20of%20America%22%20>>

NATO⁷⁴. Tokia JAV pozicija ESGP atžvilgiu formuoja Vašingtone galiojanti nuomonė, kad ESGP potencialiai gali dubliuoti ir silpninti NATO - svarbiausia JAV interesų Europos saugumo sistemoje realizavimo įrankį. Kai „Berlin plus“ susitarimu nepavyko išspręsti ES gynybinio struktūrų plėtros problemų, svarbiausiu JAV interesu tapo ne tiek NATO stiprinimas, kiek siekis suvaržyti ESGP autonomiškumą.

Kita vertus, nors JAV administracija ragina „dvigubo lojalumo“ problemas spręsti NATO naudai, susidūręs su padėties stabilizavimo sunkumais Irake, Afganistane ir Balkanuose, nepajėgdamas vienas išspręsti problemų dėl Irano ir Šiaurės Korėjos branduolinių programų, užtikrinti taikos palaikymą Artimuosiuose Rytuose ir pan. Vašingtonas jaučia, kad atsirado disbalansas tarp jo priimtų įsipareigojimų ir disponuojamų galios svertų. Todėl JAV būtina pasiremti Europos pajėgomis, geriausia - ES disponuojamais „minkštosios“/ civilinės galios svertais sprendžiant konfliktus tose vietose, kur JAV interesai yra antraeiliai (pvz., Afrikoje, iš dalies - ir posovietinėje erdvėje). Prisimenant kai kuriuos NATO transformacijos aspektus, geriausias variantas JAV būtų jei Europos šalys civilinių krizių valdymo pajėgas plėtotų NATO, o ne ESGP įsipareigojimų rėmuose. Taktiniu lygmeniu tokia JAV pozicija reiškia paramą nuosaikiam ESGP plėtros modeliui, kuris numato sprendimų priėmimą tarpvyriausybinio lygmeniu, nekuriant nei „skirtingų greičių“, nei „branduolių“. Tokiu būdu JAV galės būti tikros, kad sprendžiant su ES užsienio, saugumo ir gynybos reikalais susijusius klausimus, dalyvaus ir artimiausios jos partnerės – Jungtinė Karalystė (JK) ir VRE šalys. Apibendrinant JAV interesus ES ir ESGP atžvilgiu, juos galima įvardyti kaip siekį: išlaikyti Europa svarbiausiu partneriu tarptautinės politikos srityje; riboti ESGP rėmuose priimamų sprendimų autonomiškumą; remti Europos valstybių civilinių krizių valdymo pajėgų plėtrą.

Anot Arūno Molio⁷⁵ yra keli ESGP vystimosi scenarijai:

1. *Europos saugumo ir gynybos sąjungos sukūrimas*

ES saugumo ir gynybos sąjunga reiškia praktiškai visų ES šalių narių sutarimą dėl efektyvios viršnacionalinės gynybos ir saugumo sistemos sukūrimo Europoje. Šiuo atveju sukuriama viršnacionalinėms ES struktūroms pavaldžios ES krizių valdymo pajėgos, kurios pamažu transformuojasi į mažiausiai 150 000 karių dydžio ES kariuomenę. Šios pajėgos galėtų efektyviai veikti visų ES strateginių planavimo gairių numatytų scenarijų atvejais. Kartu reformuojamas ESGP planavimas ir valdymas, šiuos procesus koordinuojančių institucijų funkcijos. „Iš apačios į viršų“ („bottom-up“) vykdoma Europos pajėgų planavimą pakeičia „valdymo iš viršaus“ („top-down“) modelis. ES Politinį ir saugumo komitetą (PSK) keičia už strateginį

---

⁷⁴ „Jungtinės Valstijos negali sutikti su nepriklausomomis ES struktūromis, kurios dubliuotų dabartines NATO pajėgas“, - sakoma pareiškime, kurį per NATO ministro susitikimą perskaitė JAV valstybės sekretoriaus C. Powelas

⁷⁵ „Europos Saugumo ir gynybos politikos ateities scenarijai bei mažųjų valstybių interesai“ Arūnas Molis. Politologija 2006.04

planavimą atsakinga ES Saugumo taryba. Jai pasikeisdami vadovauja ES užsienio reikalų arba saugumo ministrai - šios naujos pareigybės įsteigtos vykdant ES Konstitucija. Į ES saugumo ministro kompetencija įeina ir ES šalių narių teritorinės gynybos pajėgų veiklos bei kovos su terorizmu koordinavimas. Tokiu būdu, vadovaujantis strateginiais ES interesais ir tikslais, racionalizuojamas ES šalių karinių išlaidų panaudojimas.⁷⁶

Tam, kad šis scenarijus pasitvirtintų, ES, užbaigusi „plėtros“ projektą, savo prioritetu turi paskelbti „integracijos gilinimą“. Europos saugumo sąjungos sukūrimas reiškia, kad buvo realus poreikis tai padaryti - grėsmių Europos ir pasaulio saugumui nemažėjo, kartu didėjo krizių valdymo operacijų poreikis. Jeigu scenarijus pasiteisino, vadinasi, ES šalys narės ginkluotųjų pajėgų reformas vykdė atsižvelgdamos į strateginius ES susitarimus dėl specializacijos, resursus naudojo efektyviai - tai padidino ES ir atskirų jos šalių narių gynybinį potencialą⁷⁷. NATO penktojo straipsnio nuostatos formaliai išliktų, tačiau Europos šalims Aljansą pakeistų ESGP. Tokiu būdu NATO prarastų efektyviausiai veikiančios karinės sąjungos statusą ir po transformacijos taptų mažai veiksmingu transatlantinių saugumo diskusijų forumu, kuriame priimami taktinio lygmens sprendimai. JAV „perkeltų“ savo interesus iš Europos į Artimuosius Rytus, Europos reikšmė Vašingtonui smarkiai sumažėtų⁷⁸.

2. ESGP struktūrų įsiliejimas į bendrą euroatlantinio bendradarbiavimo sistemą

ESGP struktūrų įsiliejimas į bendrą euroatlantinio bendradarbiavimo sistemą reiškia, kad ES dėl efektyvumo aukoja dalį savo autonomijos saugumo ir gynybos srityje. Naujos institucijos, planavimo pajėgos ir operaciniai štabai kuriami tik tuomet, kai negalima pasinaudoti nei esamomis ES ar NATO, nei nacionalinėmis struktūromis. Tokiu būdu išvengiama nereikalingo struktūrų ir pajėgų dubliavimo. Už pajėgų parengimą bei sprendimą jas panaudoti lieka atsakingos nacionalinės valstybės, o ne viršnacionalinės ES institucijos. Kita vertus, civilinių krizių valdymas tampa pagrindine ES veikla saugumo ir gynybos srityje, todėl tam tikros viršnacionalinės ES operacijų planavimo pajėgos sustiprinamos.⁷⁹ Vis dėlto tai daroma ne siekiant pabrėžti ES nepriklausomumą nuo NATO ir JAV, bet racionalizuoti Sąjungos ir nacionalinių valstybių gynybai skiriamų lėšų panaudojimą, koordinuoti nacionalinių ES valstybių kariuomenių modernizaciją, skatinti specializaciją. Euroatlantinėje saugumo organizacijoje „top-down“ pajėgų planavimo principai galioja tiek nacionalinių, tiek „bendrujų“ pajėgų atžvilgiu. Ieškoti sąlyčio su partneriais kitoje

⁷⁶ Pr. Henrikki Heikka. Grand Strategies and the Northern Dimension of European Security: four scenarios for 2010. Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik. Helsinki, 2002

⁷⁷ Report of Independent Task Force, European Defence: a Proposal for a White Paper. Paris: Institute for Security studies, 2004.

www.iss-eu.org/chaillot/wp2004.pdf

⁷⁸ Timothy Garton Ash ir Allen Lane. Free World. Why a Crisis of the West Reveals the Opportunity of Our Time. London: Allen Lane, 2004

⁷⁹ Kuiliki Tafel ir Erik Terk. E U-Which Kind of Future? Three Different Scenarios. The Baltic review. Volume 22. 2004

Atlanto pusėje europiečius skatintų silpna vidinė integracija (plėtros procesų vyravimas vidinės integracijos atžvilgiu, ES Konstitucijos neratifikavimas, „bendraeuropinių“ vertybių nebuvimas ir pan.) ir didėjančios grėsmės pasaulio bei Europos saugumui. Scenarijus įmanomas, jei ES šalys, kaip ir ankstesnio scenarijaus atveju, gerintų savo gynybinį potencialą. Santykiuose su NATO šio scenarijaus atveju siekiama atmesti „nulinės sumos“ santykius ir pasidalyti funkcijas ar bent atsakomybės sritis. NATO sėkmingai transformuosis ir išliks pranašiausia organizacija vykdant labai intensyvias karines operacijas. ES būtų atsakinga už padėties stabilizavimą pokonfliktinėse situacijose (t. y. techninės, organizacinės, ekonominės ar finansinės paramos, taip pat humanitarinės pagalbos teikimą). Europa santykiuose su likusiu pasauliu liks pagrindinis JAV partneris, kita vertus, Vašingtonas priešinsis Prancūzijos ir Vokietijos ašies, galinčios kai kurioms ES šalims pakeisti NATO, susikūrimui⁸⁰.

3. ESGP – „branduolio“ valstybių projektas

ESGP taps „branduolio valstybių“ projektu, jei sutarimas dėl ilgalaikės ESGP plėtros vizijos bus tik dalinis. Kitaip tariant, jei bendrąją ES užsienio, saugumo ir gynybos politiką pakeis glaudesnis „branduolio“ valstybių ir kai kurių jų sąjungininkų bendradarbiavimas gynybos srityje. „Branduolio“ valstybės rems ES autonomiškumą tarptautinėse operacijose ir sieks sukurti krizių valdymo operacijoms būtinas pajėgas, tačiau šias valstybes parems tik tos, kurios sieks ir turės realių galimybių pačios tapti „branduolio“ narėmis. Politinių ESGP struktūrų pertvarkymas priklausys nuo to, kaip bus reformuotas ES sprendimų priėmimas ir koku būdu „branduolio valstybių“ projektas bus atvirtintas ES sutartyse. Jeigu bus patvirtintas ES Konstitucijos projektas ir patvirtintas vienbalsio visų ES narių pritarimo nereikalaujantis „struktūrinis bendradarbiavimas“, „branduolio“ valstybės ESGP struktūras gali pertvarkyti panašiai kaip ir pirmojo scenarijaus atveju (t. y. atkurti ES Saugumo tarybą, įsteigti ES užsienio reikalų ir saugumo ministro pareigybės, įtvirtinti „top-down“ karinį planavimą ir pan.). Kita vertus, jeigu bus veikiama pagal šiuo metu galiojančias sutartis, struktūrų pertvarkymas (dėl sutarimo nebūvimo) bus komplikuoatas. Todėl šiuo atveju „branduolio“ valstybės apsiribos spartesniu krizių valdymo pajėgų kūrimu.⁸¹

Tai, kad Europa neras bendro sutarimo dėl ESGP ateities, visų pirma gali lemti sumažėjęs tarptautinių krizių valdymo operacijų poreikis arba pakankamai sėkminga kitų tarptautinių organizacijų veikla šioje srityje. Kita vertus, tai atspindės „kelių greičių“ ES integracijos tendencijas, kai bendri sprendimai priimami sunkiai, dažniausiai juos įtraukiant į susitarimų tarp „branduolio“ ir likusiųjų „paketus“. Kaip ir antrojo scenarijaus atveju, NATO transformacija bus pakankamai sėkminga, tačiau Aljansui trūks didesnio „branduolio“ valstybių įnašo. ES „branduolio“ valstybės ESGP bandys įtvirtinti „top-down“ planavimo principus, sparčiau vykdyti

⁸⁰ „Europos Saugumo ir gynybos politikos ateities scenarijai bei mažųjų valstybių interesai“ Arūnas Molis. Politologija 2006.04

⁸¹ Ten pat

ginkluotųjų pajėgų reformas, atsisakyti teritorinės gynybos, racionalizuoti lėšų panaudojimą ir pan., tačiau likusių ES valstybių (iš esmės - VRE šalių) pajėgų plėtra išliks lėta arba bus nukreipta į NATO gynybinio potencialo didinimą. Tai reiškia, jog ESGP pridėtinę vertę turės geriausiu atveju civilinių krizių valdymo srityje - daugeliui NATO dubliuojančių iniciatyvų tiesiog nepakaks „branduolio“ resursų. JAV šiame kontekste išlaikys savo dėmesį Europai, tačiau labiau links remtis *ad hoc* koalicijomis, o ne NATO ar ES „branduolio“ parama.

4. ESGP – „norinčiųjų koalicijos“ pajėgos ir operacijos

„Norinčiųjų koalicijos“ scenarijus pasitvirtintų, jei dėl ilgalaikės ESGP plėtros vizijos ES valstybės apskritai nesutartų. Tai nereiškia, kad ESGP nustotų funkcionavusi – kai kurios krizių valdymo operacijos konflikto sureguliuavimo atžvilgiu gali būti netgi santykinai sėkmingos. Tačiau ESGP taip ir liks iš esmės vien krizių valdymo pajėgų generavimo ir operacijų vykdymo rėmai, o ne „politika“, turint apibrėžtus tikslus, į kurią įsitrauktų visos valstybės narės. ESGP Europoje neįgis su gynyba susijusių sprendimų nei monopolio, nei autonomijos. Šio scenarijaus išskirtiniu bruožu taps tai, kad „operacijos rinksis ES“, o ne ES vykdys operacijas, svarbias Sąjungos strateginiams interesams. Naujos politinės ESGP struktūros nebus kuriamos, o ES institucijoms pavaldžių krizių valdymo pajėgų kūrimas priklausys nuo konkretaus poreikio (per trumpą laiką komplektuojamas personalas fragmentinėms, daugiausia konfliktų sureguliuavimo „stebėjimo“ ar „priežiūros“ funkcijoms atlikti). Kovinių grupių sukūrimas išliks „popierinis projektas“, ES šalys narės nevykdys prisiimtų įsipareigojimų, o vienintelė pagal „top-down“ planavimo modelį veikianti ESGP struktūra bus Europos gynybos agentūra. Su ES vėliava vykdomoms operacijoms vadovaus nacionaliniai štabai, ES šalys operacijose sieks įgyvendinti nacionalinius interesus⁸².

Šis scenarijus taps realus, jei ES integracijos krizė pernelyg užtruks ir ilgesnį laiką nebus sutarta dėl jokio integracijos modelio - nei federalinės valstybės kūrimo, nei „kelių greičių“ integracijos, nei grįžimo prie tarpvyriausybinių bendradarbiavimo. Grėsmių Europos saugumui nemažės, tarptautinių krizių valdymo operacijų poreikis išliks, tačiau ESGP biudžetas bus menkas. Geriausiu atveju stiprės NATO, atskirų Europos šalių, tačiau ne ES gynybinis potencialas. Sėkminga NATO transformacija šiuo atveju yra galima, tačiau nebūtina sąlyga - jei NATO susilpnėtų, ES šalys net ir norėdamos gali nesukurti naujo karinio aljanso dėl susilpnėjusios vidinės integracijos. Todėl NATO išliks pagrindine saugumo užtikrinimo Europoje ir pasaulyje organizacija. Kita vertus, dėl didėjančio JAV nepasitikėjimo europiečiais ir neefektyvaus saugumui ir gynybai skirtų lėšų naudojimo ES šalyse Aljanso efektyvumas irgi mažės⁸³.

⁸² Claire Taylor. European Security and Defence Policy: Developments Since 2003. U K House of Commons Library Research paper, 2006

⁸³ 18 Pr. Annegret Bendiek ir Hannah Whitney-Steele. Financing of E U's CFSP.

Solving the Conundrum. SWP Comments 2006.

<http://www.swp-berlin.org/en/common/geCdocument.php?id=1726>

Lietuvai naudingiausia būtų:, kartu su kitomis Baltijos šalimis, taip pat Vyšegrado valstybėmis, Danija, Nyderlandais, Slovėnija, Portugalija ir Graikija, Lietuva yra „euroatlantistinė“ šalis, kurios prioritetas – saugumo garantijas galintis suteikti NATO. Todėl Lietuvos vaidmuo ESGP, palyginti su veikla NATO kontekste, yra labiau pasyvus nei nukreiptas į konkrečių interesų įgyvendinimą. Tai rodo ir Lietuvos įnašas į ES krizių valdymo operacijas: siekiant tik „politinio matomumo“, dažniausiai apsiribojama štabo karininkų ar civilių pareigūnų siuntimu.⁸⁴

„Euroatlantistinė“ Lietuvos požiūrį į ESGP lemia kelios aplinkybės. Visų pirma, jei ESGP išstumtų JAV iš Europos saugumo sistemos, sumažėtų JAV įsipareigojimai regionui. Atitinkamai gali padidėti Rusijos įtaka Europos saugumo sistemai. Lietuva, tapusi ES „provincija“, gali prarasti realias saugumo garantijas ir imti dreifuoti Rusijos įtakos zonos link. Eurokontinentalistinės saugumo sistemos vyravimo atveju šis scenarijus yra tikėtinausias. Be to, dalyvavimas ESGP reiškia naujus brangiai kainuojančius įsipareigojimus, kurie gali nesiderinti su įsipareigojimais NATO. Lietuvai gali iškilti „dvigubo lojalumo“ problema: pritrūkusi pajėgų ji gali būti priversta rinktis, kieno operacijose (NATO ar ES) dalyvauti. Todėl scenarijai, numatantys Europos saugumo aljanso (plataus ar dalyvaujant tik „branduolio“ šalims) sukūrimą, Lietuvai yra nenaudingi⁸⁵.

Lietuvos saugumo strategijoje, 2005 m. pasirašytame Lietuvos politinių partijų susitarime dėl gynybos politikos, kituose strateginiuose dokumentuose įtvirtinta nuostata, kad Lietuva į ESGP žvelgia platesnių transatlantinių santykių rėmuose, kur ES veiksmai gynybos srityje papildo NATO veiksmus. Todėl šaliai naudingiausia būtų jei ES saugumo ir gynybos politika plėtotųsi pagal ESGP struktūrų įsiliejimo į bendrą euroatlantinio bendradarbiavimo sistemą modelį. Lietuva suinteresuota tarpvyriausybiniu ES integracijos modelio išlaikymu, nes jis suteikia daugiausia galimybių dalyvauti priimant sprendimus ES viduje. Jei ES sustiprėtų federalistinės tendencijos arba kurtųsi branduoliai, Lietuvos galimybės daryti įtaka ES viduje silpnėtų, Lietuva, kaip ir kitos mažosios valstybės, greičiausiai atsidurtų didžiųjų šešėlyje. Lietuva suinteresuota tuo, kad didėtų ES narių gynybinis potencialas, kadangi tai reikštų ne tik ES tapimą „globaliu veikėju“, bet ir dar efektyvesnes „kietojo“ saugumo garantijas tiek NATO, tiek (ateityje) ES kontekste. Bendras ES šalių gynybinis potencialas labiausiai stiprėtų tuomet, jei jos neplėtotų vien nacionalinėms, NATO ar ES reikmėms skirtų pajėgų, o paremtų „nedalomo“ saugumo koncepciją. Tai irgi įmanoma tik įgyvendinant euroatlantinio bendradarbiavimo scenarijų.⁸⁶

---

⁸⁴ Ingemar Døirfer. Old and New Security Threats to Europe. Swedish Defence Research Agency, 2004, <http://www.afes-press.de/pdf/Doerfer_MonC9.pdf>

⁸⁵ Europos Saugumo ir gynybos politikos ateities scenarijai bei mažųjų valstybių interesai“ Arūnas Molis. Politologija 2006.04

⁸⁶ Ten pat

IŠVADOS

1. Kadangi tarptautinė sistema išlieka anarchiška, ir joje vis dar dominuoja šalys turinčios didžiausią galią, neorealizmas išlieka adekvačiu teorijų įrankiu, tai paaiškina, kaip mažos ir turinčios mažai galios Lietuvos, šliejimaši prie supervalstybės JAV.

2. Šiuo metu JAV išlieka dominuojančia valstybe ir unipoliarinio pasaulio po šaltojo karo variante, ir multipoliarinio pasaulio atveju. Remdamasi nerealistinėmis idėjomis JAV siekia išplėsti savo įtaką Europoje, užtikrinti naftos poreikių patenkinimą ir kuria priešraketinės gynybos sistemą kitų valstybių branduoliniam arsenalui neutralizuoti.

3. Rusijos grėsmė išlieka didelė. Bandytas įtakoti aplinkines valstybes ekonomiais ir kariniais svertais yra akivaizdus. Lietuvos siekimas išlaikyti artimus santykius su JAV yra nulemtas jos istorinės patirties (18a padalinimų ir okupacijos), bei nuolatinės konfrontacijos su Rusija.

4. Lietuvos dalyvavimas užsienio misijose tiesiogiai Lietuvos galios nesustiprina, todėl jam paaiškinti daugiau tinka konstruktyvizmas. Lietuva siekia sustiprinti savo tapatybę ir tarptautinį traktavimą kaip demokratinę vakarų valstybę. Taip Lietuva dar kartą pademonstruoja išėjimą iš nedemokratiškos Rusijos įtakos sferos ir tapimą liberalia demokratija.

5. ESGP scenarijai, numatantys Europos saugumo aljanso (plataus ar dalyvaujant tik „branduolio“ šalims) sukūrimą, Lietuvai yra nenaudingi. NATO ateitis išlieka miglota dėl neaiškaus vystimosi ir adekvatumo naujoms grėsmėms scenarijaus. Realiausias ir patikimiausias Lietuvos sąjungininkas išlieka JAV.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Literatūra:

Monografijos

1. Booth, K. (1991). *Strategy*. In A. J. R. Groom and M. Light (eds), *A Handbook of International Relations*. Theory. Politics.
2. Booth, K., Smith, S. (2000). *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė
3. Bock, P. G., Berkowitz, M. (1966). *The emerging field of national security*. World Politics, Vol. 19, No. 1 . Washington: Pergamon Brassey.
4. Bitinas, A., Urbonavičius, M. (2005). *Afganistano mazgas*. Vilnius
5. Buzan, B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Missile Age. New York: Praeger.
6. Dalby, S. (1992). *Security, modernity, ecology: the dilemmas of post-Cold War security*. York: Macmillan.
7. Lapid, Y. (1989). *The third debate: on the prospects of International theory in a post-positivist era*. International Studies Quarterly, 33, 235—254.
8. Mcarsheimer, J. (1990). *Back to the future: instability in Europe after the Cold War*. International Security, 15, 5-56
9. Smith, S. (1991). *Mature anarchy, strong statès and security*. Arms Control, 12.
10. Smoke, R. (1975). *National security affairs*. In F. Greenstein and N. Polsby (eds), *Handbook of Political Science*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, vol. 8.
11. Waltz, K. N. (1964). *The stability of a bipolar world*. Daedalus, vol. 93.
12. Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley
13. Badylis, J., Smith, St. (2005) *International and global security in the post - cold war era. The Globalization of World Polities. An Introductio to International Relations*. New York. Oxford University Press
14. Wendt, A. (2005) *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius
15. Foster, J. S., Welch, L. D. *The evolving battlefield*, Physics Today, December 2000, p. 31. L
16. Gronlund, G. N. Lewis, D. C. *The continuos debate on national missile defenses*. Physics Today, December 2000, p. 36.
17. Moynihan, M. *The scientific community and inteligence collection*. Physics Today, December 2000, p. 51.

Spausdinta žiniasklaida (laikraščiai, žurnalai)

18. Rudokas, J. (2004) Afganistanas tebelaukia taikos. *Veidas*, 2004.12.23.

Ataskaitos

19. <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/art2.html>

20. Pr. Paul Gailis. NATO and Energy Security. CRS Report for Congress

Straipsniai periodiniuose moksliniuose žurnaluose

1. Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. *Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu*. Politologija, 2001/3 (23).
2. Lakniūnaitė D. Naujausios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas ir virtualizmas. Politologija, 2000/4 (20).
3. Molis, A. Europos Saugumo ir gynybos politikos ateities scenarijai bei mažųjų valstybių interesai. Politologija 2006/04

Valstybės institucijų svetainių duomenys

21. “Mūsų karių misija Afganistane”

22. <http://www.kam.lt/index.php/lt/129680/>

23. “Lietuvos vadovaujama Afganistano Goro provincijos atkūrimo grupė sulaukė pamainos”

24. <http://www.kam.lt/index.php/lt/89934/>

25. “NATO ir tarptautinis saugumas”

26. <http://www.urm.lt/index.php?-1758977393>

27. The White House. The National Security Strategy of the United States of America. Washington, 2006.

<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf#search=%222006%20The%20National%20Security%20Strategy%20of%20the%20United%20States%20of%20America%22>

Kiti šaltiniai

28. <http://www.columbia.edu/cu/pr/00/03/kennethWaltz.html>

29. <http://nato.lt/kelias2>

30. <http://www.postscriptum.lt/2-nato/lietuvos-taikdariai-%E2%80%93-salies-semke-stojant-i-nato/>

31. "Afganistano istorija"
32. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Afganistanas>
33. www.personal.umich.edu/~benger/Nukepage/
34. www.fas.org
35. www.tgarden.demon.co.uk
36. www.cia.gov
37. www.dtic.mil/execsec/adr2001/toc.html
38. <http://www.postscriptum.lt/2-nato/lietuvos-taikdariai-%E2%80%93-salies-semke-stojant-i-nato/>
39. „Užmirštas“ karas“
http://afganai.w3.lt/uzm_karas.htm
40. "Misija Afganistane: lietuviai Goro žemėje", Gytis Oganauskas, 2006 birželio 27 d
<http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=9971614>
41. "Lietuvos karių stovykla Čagčarane apšaudyta raketomis, nukentėjusių nėra", 2006-05-20
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/48236>
42. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005, Jono Žemaičio Karo Akademija.
43. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004, Jono Žemaičio Karo Akademija.
44. "Maksimaliai pavojingos šalys" arba kas nutiko su Afganistanu ir Iraku", Ignas Paukštys, 2006.08.31.
<http://www.geopolitika.lt/?artc=343>
45. „Baigusi misiją Afganistane, grįžta karių savanorių pamaina“
<http://www.lrytas.lt/?id=11797456601179138251&view=4>
46. "NATO misija Afganistane: nuo teorijos prie praktikos"
<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/lithuanian/art3.html>
47. "Bus steigiama specialioji misija Afganistane"
http://www.lrvk.lt/main.php?id=aktualijos_su_video/p.php&n=2512
48. „Kuo Lietuvai naudingas dalyvavimas įgyvendinant taiką už jos ribų?“
<http://www.ziniur.lt/klausimas?item=416&method=get>
49. „Savo ar ne savo noru vykstama į misiją?“ Ieva Baubinitė, 2006.04.21
<http://www.atgimimas.lt/komentarai.php?id=1145600898>
50. "Election Observation Mission to Afganistan 2005"
www.eucomafg.org/about.html
47. „Iraq Coalition Casualty Count“
<http://icasualties.org/oif/>
48. http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=279&lang=lt&mode=g

49. „NATO takes on Afghanistan mission“
<http://www.nato.int/docu/update/2003/08-august/e0811a.htm>
50. „Patents, Public Health, and the WTO: Developing Countries and the Strengthening of International Governance“
www.crisisstates.com/download/others/shadlen.pdf
51. <http://unjobs.org/topics/political-and-legal-questions/international-relations/north-south-relations>
52. „Race in the Ontology of North-South Relations“
http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/9/8/7/4/p98742_index.html
53. *The Theory of International Politics? An Analysis of Neorealist Theory*
<http://www.springerlink.com/content/1316g04q007534w5/>
54. „Constructivist Political Economy“ Rawi Abdelal, Mark Blyth, and Craig Parsons, January 14, 2005
<http://74.125.39.104/search?q=cache:Vn9Tdm4GGtgJ:www.jhfc.duke.edu/ducis/GlobalEquity/pdfs/ABP.pdf+constructivism+political&hl=lt&ct=clnk&cd=2&gl=lt>
55. „U.S. Relations“
www.fas.org/sgp/crs/row/RS22645.pdf
56. <http://www.lka.lt/index.php/lt/129992/>
57. <http://www.newsweek.com/id/123461>
58. <http://www.voanews.com/english/archive/2006-09/nato2006-09-27-voa3.cfm?CFID=242119826&CFTOKEN=35507872>
59. http://www.usembassy.at/en/embassy/photo/manso_lecture.htm
60. „*The Future of NATO*“
www.state.gov/p/us/rm/19119.htm
61. „THE U.S. DECISION TO ENLARGE NATO.“
<http://www.questia.com/googleScholar.qst;jsessionid=L2cG6D5zSvpvQvvPSxW4G1LYZnLcpQ2YFwv1xWGYC28znJk4GnM!-1563443860?docId=5001276339>
62. „The future of NATO“
www.politik.uni-trier.de/mitarbeiter/maull/pubs/rap_i_an_1703.pdf
63. www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2003/1825.html
64. www.gateway2russia.com/st/art_212872.php
65. www.diplomatie.be/en/press/homedetails.asp?TEXTID=88140
66. www.worldpolicy.org/projects/arms/updates/npt.htm

67. www.stanford.edu/~rhorn/a/policy/NMD/NMD.v7.pdf
68. „Missile Defense--NMD, TMD, EMD ...“
www.fas.org/rlg/010301-aspen.htm
69. <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=14201792>
70. <http://departments.bloomu.edu/polisci/desc.html>
71. „The Changing Security Paradigm: The Post Cold War World, Globalisation, Ethno-Nationalism and the Effect on Australia's Security“, Carl Oatley 2001 Ogust
www.airforce.gov.au/airpower/html/publications/papers/apdc/apdc_04_changing_security_paradigm.pdf.
72. www.nuclearfiles.org/menu/educators/study-questions/nuclear-weapons_post-cold-war-study-questions.htm
73. „The Peril and Promise of Constructivist Theory“ Paul A. Kowert
www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/vol13-3/13-3-12Kowert.pdf
74. „Theories international relations“
www.usdiplomacy.org/diplomacytoday/values/theories.php
75. „Constructivism, State Identity, and the Nexus of Foreign Policy and International Relations“
www.allacademic.com/meta/p72674_index.html
76. www.upenn.edu/registrar/register/psci.html
77. „RUSIJOS KARINĖ DOKTRINA: konvencinės ir branduolinės ginkluotės santykis“
Gražvydas Jasutis, Kornelijus Sadauskas
www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=0B0DA24B-9003-4410-B27C-C61987000E0D
78. „Nauja Rusijos karinė doktrina: meška stojasi ant kojų!“ Vadim Volovoj
<http://www.geopolitika.lt/?artc=1765>
79. „RUSIJOS AKYS, RUSIJOS AUSYS“
http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=349620
80. <http://nato.lt/natoirrusija>
81. <http://www.geopolitika.lt>
82. http://www.geopolitika.lt/index.php?lang=lt&content=lt_geo_2_14&parent=lt_geo_2
83. „Lietuvos politinė dvasia, kultūra ir kasdienybė“ Tomas Kavaliauskas
<http://www.eurozine.com/articles/2003-12-18-kavaliauskas-lt.html>
84. www.globalsecurity.org/space/library/report/1990/KRM.htm
85. www-personal.umich.edu/~benger/Nukepage/

86. “Kokia galėtų būti Lietuvos pozicija PRGS klausimu” [Vadim Volovoj](#)
<http://www.geopolitika.lt/?theme=4&page=2>
87. “ International Missile Defense: Washington and Warsaw's Postive Step Toward Final Agreement”
<http://www.heritage.org/Research/Europe/wm1803.cfm>
88. <http://nato.lt/index.php?cid=193>
89. <http://www.natocentras.lt/?page=275>
90. http://europa.eu/pol/cfsp/overview_lt.htm
91. <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/art2.html>
92. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=211919
93. <http://nato.lt/index.php?cid=633>
94. <http://nato.lt/index.php?cid=632>

Priedas NR.1

Informacija apie NMD komponentus⁸⁷:

a). GBI (angl. Ground Based Intceptor – Antžeminis gaudytojas) – tai NMD sistemos ginklas. Jo tikslas yra sugauti balistinės raketos kovines galvutes už žemės atmosferos ribų panaudojant susidūrimo energiją. Skrendant GBI gauna informaciją iš NMD BMC2 (angl. Battle Management, Command and Control – kovos lauko vadovavimo ir kontrolės sistema) per IFICS (angl. In-Flight Interceptor Communications System – skrendančio gaudytojo komunikacijos sistema), kad būtų tikslinama balistinės raketos padėtis įgalinant vidinį GBI sensorių identifikuoti ir tiksliai pataikyti į numatytą taikinį. GBI sudarytų: raketa – gaudytojas ir jai reikalinga paleidimo sistema bei įranga, šachtos, infrastruktūra ir personalas. GBI raketa turi du komponentus: EKV ir kieto kuro raketa nešėja. Kiekviena GBI bazė būtų adekvataus dydžio, kad sutalpintų 20 raketų gaudytojų su galimybe išplėsti arsenalą iki 100 raketų. GBI būtų neveikianti raketa ir išliktų savo šachtoje iki paleidimo. Raketų iššovimas įvyktų tik iškilus grėsmei Jungtinėms Valstijoms dėl priešiškos šalies balistinių raketų atakos grėsmės. Bazuotės vietoje nebūtų vykdomi jokie raketų bandymai.

b). BMC2 (angl. Battle Management, Command and Control – kovos lauko vadovavimo ir kontrolės sistema) yra BMC3 subelementas, tai NMD sistemos smegenys. Balistinių raketų atakos prieš Jungtines Valstijas metų BMC2 koordinuotų ir kontroliuotų visos NMD sistemos veiklą. BMC2 kontroliuotų: sprendimų priėmimo sistemas, mūšio lauko vadovavimo sistemas, mūšio lauko vadovavimo monitorius ir situacijos supratimo informaciją. Stebėjimo palydovai bei antžeminiai radarai surastų taikinius ir praneštų sekimo informaciją mūšio lauko koreguotojams, kurie perduotų taikinio parametrus ir įsakymus gaudytojams. Pagrindinę BMC2 užduotį sudarytų: duomenų apdorojimas, NMD valdymo funkcijos ir veikimo kaip centralizuotas pasiruošimo, kontrolės ir aptarnavimo punktas.

c). IFICS (angl. In-Flight Interceptor Communications System – skrendančio gaudytojo komunikacijos sistema) yra BMC3 subelementas ir būtų geografiškai išdėstytas tam tikruose regionuose kuris aprūpintų ryšį su GBI tam, kad GBI skrydžio metu būtų gaunama informaciją apie taikinį ir aprūpintų būklės informaciją tarp GBI ir BMC2. Iki 14 IFICS (7 poros) būtų reikalingos užtikrinti NMD darbui. IFICS sudarytų: radio siustuvus/priėmėjas patalpintas į 5,8 metro diametro

---

⁸⁷ J. S. Foster, L. D. Welch, "The evolving battlefield", Physics Today, December 2000, p. 31. L. Gronlund, G. N. Lewis, D. C. Wright, "The continuous debate on national missile defenses", Physics Today, December 2000, p. 36. M. Moynihan, "The scientific community and intelligence collection", Physics Today, December 2000, p. 51.

pripučiamą antenos apsauginį apvaskalą. IFICS nereikalautų jokio viduje esančio aptarnaujamo personalo. Jo reikėtų tik tada, kada IFICS reikia remonto. Tai visiškai autonominė sistema.

d). XBR (angl. X-band / Ground Based Radars – X ryšio antžeminis radaras) būtų antžeminės bazuotės multifunkciniai radarai. NMD jie atliktų artėjančių balistinių raketų sekimo, numatymo ir numušimo galimybės įvertinimo funkcijas. Radarai naudoja aukšto dažnio ir labai išstobulintą signalų apdorojimo sistemą, kad būtų pagerintas arti esančių taikinių atvaizdas, tuo palengvinant jų atpažinimą. Radaras aprūpintų duomenimis apie ankstyvąją balistinių raketų trajektoriją ir realaus laiko informaciją, apie jas, į BMC2. XBR sudarytų: radaras patalpintas ant kieto pagrindo kuris sujungtų kontrolinę ir aprūpinimo infrastruktūrą, energijos generatorių ir 150 metrų skersmens kontroliuojamąją zoną. Radaras veiktų per balistinių raketų ataką, pratybas, bandymus, arba per užduotis, kurios garantuotų pelną (kosminių šiūkšlių, erdvėlaivių sekimas)

e). UEWR (angl. Upgraded Early Warning Radar – patobulintas išankstinio perspėjimo radaras) – tai plataus diapazono radarai naudojami surasti ir sekti į Jungtines Amerikos Valstijas nutaikytas balistines raketas. Šių tolimojo radiuso radarų programinės įrangos patobulinimai leistų juos naudoti NMD programoje.

f). Egzistuojantys Gynybos Palaikymo Programos palydovai aprūpina Jungtines Valstijas išankstinio perspėjimo galimybe. Palydovai palyginti paprasti, inertiškai užfiksuoti savo orbitose, geosinchroniškai Žemei su nekeičiama skrydžio trajektorija ir apžvalgos radiusu. Kosmose Bazuojama Infraraudonoji Sistema – (angl. Space Based Infrared System – **SBIRS**) pakeistų Gynybos Palaikymo Programos palydovus per ateinantį dešimtmetį. NMD naudotų bet kokią egzistuojančią sistemą arba tų sistemų kombinaciją, jeigu jų sukeitimo procesas vis dar vyktų. SBIRS būtų sistema, kurią NMD ateityje naudotų. Šiuo metu SBIRS vysto Karinės Oro Pajėgos nepriklausančios NMD, kaip naujo palydovo, pakeisiančio Gynybos Palaikymo Programos palydovus, programą. NMD SBIRS palydovai sektų prieš balistines raketas per visą jų skrydžio trajektoriją. Šita informacija suteiktų BMC2 blokui anksčiausią įmanomą informaciją apie galimą jų trajektoriją.